GENÇLER İÇİN TÜRK KLASİKLERİ

REFİK HALİD KARAY

MEMLEKET HİKAYELERİ

İNKILAP

MEMLEKET HIKAYELERI HAKKİNDA YAZİLANLAR

Ben edebiyata biraz meraklıyımdır. Eskiden bu merakım estetiğin sınırı içinde kalırdı, şimdi biraz daha derine gidip kitaplardan yazarlarına, yazarlardan devirlerin zihniyetine ve toplumların davranışlarına doğru uzanmak ister. Meselâ çok eskiden büyük üstad

Refik Halid'in Memleket Hikâyeleri'ni, sadece bir güzel yazı okumak keyfi katkısız bir edebi zevk için hatmetmiştim, şimdi

onları yeniden okuyor ve her birinde, o edebi keyfin ötesinde, bambaşka hazineler keşfediyorurn. Bana onlar, vatan

Anadoln'nun yarım asır içinde değişen ve değişmeyen davranışlarına en keskin ışığı tutuyor. Onlar sayesinde üstad Refik

Halid'in öze varmaktaki büyük kudretine ve zamanı yenen eşsiz görüş ve anlayışına bambaşka bir idrakle hayran oluyorum.

Bana o hikâyeler, bugün, Anadolu'nun insan ve cemiyet hayatı hakkında yazılmış ve yazılaçak en azametll psikoloji ve sosyoloji

eserlerinden daha etraflı, daha derin, daha dolu ve daha gerçek geliyor. Öyle sanıyorum ki, bu hikhyeleri okumadan Anadolu'yu anlamanın, anlatmaya başlamanın imkânı yok. Bavuluna kamerasına, not defterini, Mahmut Makal ve Fakir Baykurt'un

eserlerini doldurarak Anadolu'yu keşfe hazırlananlara, haritaya bakmadan ve yola çıkmadan önce, o yarım asırlık Memleket

Hikâyeleri'ni okumalarını tavsiye ederim. Ne yalın söyleyeyim, ben insanları iyi anlatan ve sevdiren edebiyatın taraflısıyım.

Hâdiselere ve zamana, asıl o duru kafa ve engin insan aşkıyle yazılmış eserler dayanabiliyor da, ondan.

Prof. Sabri Esad SIYAVUŞGIL 1964

Türk endüstrisi yenidir ve son yıllarda kurulmuştur. Daha bir işçi problemi yokken Refik Halld 1920 de yayınladığı

Memleket Hikâyelerinde - bu hikaye kitapta 1909 tarihini taşımaktadır - Ilk sosyal hikâyeyi yazdı.

Refik Halid'in Memleket Hikâyeleri'nde ulaştığı yüksek sanat örneğine bir daha erişilmemiştir. Dil, üslup

ve edebi yönden bugün de aşılamayan bu hikayeler modern Türk Edebiyatının en güzel mahsulleridir.

Profesör Otto SPIES Bonn 1963

Refik Halid'in Memleket Hikâyeleri'nde yer'alan Yatık Emine, Cer Hocası, Sari Bâl vesaire Anadoluyu ve orada

yaşayan yerli tipleri özel havası içinde o zamana kadar görülmemiş bir canlılık ve aydınlıkla bize tanıtır.

Bunlar hep bizim hayatımızın hikâyeleridir.

Agâh Sırrı LEVEND

Refik Halid Memleket Hikâyeleri'nde hiçbir siyasi akide gözetmeden serapa beşerin ıstıraplarını tahlil etmiştir. Yatık Emine, Koca Öküz, Hakkı Süküt, Kuvvete Karşı, Cer Hocası ayrı ayrı birer ıstırap tahlilleridir.

Refi' Cevad ULUNAY

Memleket Hikâyeleri Türk Edebiyatında Anadolu'nun ilk hakiki hikâyeleridir. Anadolu Memleket

Hikâyelerinde bütün gerçek varlığı ve iç âlemi ile karşımıza getirilmiştir.

Nihad Sami BANARLI

Memleket Hikâyeleri gerçekten öz hikAyelerdir. Ondan sonra ne kadar gayretliler çıktı. Bu yolda uğraştılar,

fakat gözlerindeki kalın perdeyi sıyıramadılar. kabukta kaldılar, cevhere varamadılar.

Refik Halid'in san'at menşurundan süzdüğü manzaralar, tabiat ve şahıslar altın suyuna batırılmış zincirler gibi

âteşin kıvılcımlı bir parıltı ile göz alırlar.

şeftali Bahçeleri, Sarı Bal, Yatık Emine hikâyeleri, hikâyeye memleketin girişidir. Bunlarda yazıldığı çağın

manzarası, psikolojisi, mantığı, iç, ve dış varlığı ile bütün memleket yaşar.

Hakkı Süha GEZGİN

YATIK EMİNE

Akşam üzeri, geç vakit, jandarma mülâzımı (teğmen) kalemden çıkarken çavuş odaya girdi: selâm verip bir kâğıt uzattı:

Merkezi vilâyette mütevali vak'alar hudusuna sebebiyet veren uygunsuz takımından Yatık

Emine, kaza dahilinde ikâmet ettirilmek ve âhar bir mahalle azimetine muhalefet olunmak üzere edildiğinden

icrayı icabı emrediyordu. Kaymakam bu tezkerenin arkasına lâal mürekkebe batmış kamış kalemle yazdığı havalede

Kasabanın ahlâk-ı umumiyesini ifsada meydan verilmemek için lâzım gelen tedabirin jandarma

bölük kumandanlığınca ittihazı» demişti.

Mülazım daha yeni mektepten çıkmış, pembe, sarışın, tüy gibi ince, güzel endamlı bir delikanlıydı.

Mektepte adı Dal Sabri idi. Bunu okuyunca garip bir utangaçlıkla hafifçe kızardı; daha bu cinsten bir işe ilk rastlıyordu. Fakat

çavuşa acemiliğinden renk vermemek ve çapkın görünmemek için kaşlarını biraz çatarak çok ciddî yapmak istediği bir sesle:

- Getirin onu buraya!

Dedi. Ne yapacağını kendisi de pek iyi bilmiyordu. Önce şu kadını bir görecekti; sonra, sonra da belki korkutacak, ona bazı

emirler verecekti. Dirseklerini masasına dayadı, önüne kâğıdı çekti ve bekledi.

Burası Ankara'ya iki gün öte, ana yollardan aykırı küçük bir kasabaydı. İki gün bitmez tükenmez yokuşlar çıkılarak bin

zahmetle takatı tüken miş ve eıilmiş bir halde gelindiği halde orada oturulacak bir kahve, yatacak bir han bulunmaz; şu

çıplak kuru memlekete varmak için neden bu kadar yollar aşıp zahmetler çekildiğini insan bir türlü anlamazdı. Soğuk, barınılmaz

bir kışı; susuz,: dayanılmaz bir yazı vardı. Civara nisbetle o kadar yolsuz ve yüksekti ki, sanki buraya insanlar

yokuşları tırmana tırmana değil, gökten serpilerek gelmişler ve inmeğe iz bulanıayarak öyle, dünyadan alâkasız bir küme

halinde kalmışlardı. Haymana ovasının ortasında, en yüksek bir yerde gözcü gibi bekleyen kasaba, kerpiç evleri ve

ağaçsız sokaklarıyle ne kadar zevksiz, kasvetliydi. Bütün ömürlerini netice vermiyen davalar arkasında büyük ümitlerle

koşa didişe geçirip nihayet umduklarını bulamadan yıkılıp ölen adamlar gibi buraya nihayet tırmananlar da hiç şüphesiz

arayıp beklediklerini bulamamaktan ileri gelme bir kederle düşüp kalmışlardı.

ilk insanlar o, yanık ovaları, sarp dağları aşarak buraya çıkmaya neden lüzum görmüşlerdi? Tufan gibi nasıl bir tehlike

önünden kaçarak bura ya yerleşmişlerdi? O, şimdi bilinmiyordu, fakat her halde, bu derece zorluğa katlanabilmek için

mühim sebepler olmalıydı. Zaten civardaki halk He kolayca buluşup münasebete girişememek yüzünden bu hesaba gayet

geri, gayet uyuşuk, şevksiz kalmıştı. Ne gençlerin de hayatın ilk tadlarını duymaktan gelen bir iştah, bir sıcaklık; ne de

ihtiyarlarında rahat bir yaşlılığın verdiği çubuklu, hikâyeli bir keyif... Kadınlar ise taş gibi hissiz, kütük kadar hareketsiz ve

dönuktular; fakat hepsinin de ne kadar gürbüz, ne dinç, ve sağlam vücutları vardı... sıtmaların tırmanamadığı, hastalıkların

barınamadığı bu dağ sırtında çınarlar gibi gelişe genişleye uzun, bıktırıcı bir ömür sürüyorlardı. Ne kadar heyecansız, ne

derece uyuşuk bir ömür! Hayatın aşağı tabakalarda insanları kavuran,. çarpışıp didiştiren fırtınaları burasını tutmuyordu.

Burada mâneviyat itibariyle de durgun, tahavvülsüz (Değişikliksiz) bir hava, karları lapa lapa yağan, sakin bir dağ iklimi vardı. Köylerinde ahali apaçık, kaç göçsüz gezip yaşadıkları halde bu kasabada kadınların iki gözünü birden görmek

imkânsızdı. Gelin bir evde, kayın babasından kaçar, güvey baldızının yüzünü tanımazdı. Sazsız, sözsüz; düğünsüz derneksiz

bir ölü hayatı geçiriyorlardı. Bol bol evlenmekten ve sık sık doğurmaktan başka ömürlerinin tadı, acısı yoktu. Kadınlarında

ne oynaklık, erkeklerinde ne bir haşarılık.. Kaçma, kaçırma gibi hâdiselere tektük rastlanırdı; ahlâksızca vak'alar da binde

bir görülürdü. İşte vilâyet merkezinde bitip tükenmez uygunsuzluklara sebebiyet veren Yatık Emine ahlâkını ıslâh etmek için

bu donuk kasabaya gönderilmişti. Jandarma kumandanı kapının önünde sesler duyunca tavrını büsbütün ciddileştirdi. İçeri,

arkasında rengi atmış siyah bol çarşaf, yazma peçesi inik, elleri pelerininin altında saklı ufak tefek, mahçup ve korkak bir

kadın girdi; hemen oracıkta, eşiğin yanında durdu.

11

Mülâzım bunu beklemiyordu. O zannediyordu ki, İstanbul sokaklarında bazan rasgeldiği gibi sigarası parmaklarında,

allıkları yüzünde, peçesi açık, dişleri çürük, yürüyüşü kıvrımlı, tıknaz bir kadın girecek, yayvan yayvan hemen konuşmaya

başlıyarak nihayet jandarmalarla tutturulup dışarı attırılacaktı. Karşılıklı duruyorlardı. Mülâzım bekleyip hazırlandığının

çıkmamasından dolayı büsbütün durgunlaşıp kızardı; neden sonra, okur gibi yaptığı kâğıda başını eğerek sordu:

- Emine sen misin?... Yatık Emine!...

Obürü hiç cevap vermedi; kımıldamıyordu bile... Sıkı sıkı yüzüne çekip çenesinin altından iğnelemiş olduğu, üzeri mor ve beyaz

dallı yazma peçesinin arkasında gözlerinin canlılığı, dikkatli dikkatli baktığı farkolunuyor, bu gergin tülbendin bastırdığı

burnunun ucu da beyaz, toparlak bir benekle yüzünün tam ortasında göze çarpıyordu:

Sabri şimdi yan gözle onu tetkik ediyor; o kadar kapalı, şekilsizdi ki insana ne iğrenme, ne beğenme, hiç bir his vermiyordu.

Ökçeleri çarpık, uçları kalkık yamru yumru ayakkabıları toz içindeydi; çarşafının kumaşı da yer yer akmış ve buruşmuştu.

- Söylesene be!... Sen misin?

Kadın biraz kımıldadı, sonra o vücuttan çıktığına inanılmayacak kadar boğuk, kalın bir ihtiyar, şişman Lehli kadın sesiyle:

- Benim, dedi, adım Emine, babamın adı Abdullah, anamınki Hürmüz... Üç yüz yirmide doğmuşum, rum! hesap,

hamidiyemde öyle kayıtlıymiş, kağıdıma Yanık Emine yazmışlar amma o yanlış, bana Yatık Emine derler...

Karakoilarda, mahkemelerde tekrar ede ede öğrenmiş, ezberlemiş olduğu bu sözleri bir bir arasından kayıtsızca

söylüyordu. Mülâzım sözünü keserek:

- Bana bak dedi. Yatık Emine misin, Yanık Emine mi, her ne herze ise, bana onun lüzumu yok; burası Ankara değil, aklını

başına al, uslu slu otur, ufak bir münasebetsizliğini duyarsam seni karakola çeker, eşek sudan gelinceye kadar döverim,

kemiklerin kırılır anladın mı? Şimdi arş!

Kadın hiç cevap vermedi; ezile büzüle, sıska bir yavru köpek gibi duvara, kapının pervazına sürünerek dışarı çıktı.

İyi mal olsa buraya gönderirler miydi ?Kavruk murdarın biri... Çavuşu çağırdı: Alın onu, kadınlar hapisanesine misafir

edin! emrini verdi, kı lıcını taktı, avluya yürüdü. Emine orada etrafını alan yılışık jandarma halkası ortasında sırtını duvara

verip çömelmiş, peçesini açmış, hararetli hararetli konuşuyor:

- Taşlar ayaklarımı daladı, bu ne cehennemin bucağı yermiş... Diye yılgın bir tavırla yolda çektiği sıkıntıları anlatıyordu.

Kasabada kimse Yatık Emine'ye ev vermek istemiyor, hiç bir mahalle onu almaya katlanamıyordu. Memlekette içten içe

kaynayan bir hiddet, bir hoşnutsuzluk vardı. Kahvelerde toplanan erkekler, çeşme başlarında biriken kadınlar hep bu işi

konuşuyorlar:

- Hele hükümatın ettiğine bak, kötü karıları gönderecek bizim memleketi mi bulmuşlar?...

12

13

Diye söyleniyorlardı. Vilâyetin bu kirli hediyesi onurlarına dokunmuştu. Hatta halkın sıkıştırması üzerine Belediye âzası

kaymakamın yanına çıkıp şikâyet bile etmişlerdi. Fakat aldıkları cevap sertti; mademki vilâyetin emriyle gelmişti, geri

çevrilmesine imkân yoktu; hem bu memleketleri için bir şerefti; vali burasının ne kadar ahlâklı bir kasaba olduğunu

bildiğinden ıslahı haletsin diye onu göndermişti. Hiç şüphe yoktu ki günah yoluna sapan bu kadın, memleketlerinde ahlâkını

değiştirecek, doğru yolu bulacaktı; bunun hayrı, sevabı onlara idi. Kirk yıl kötü, bir gün tövbekâr...Bu izahat eşrafı pek de

ikna edemedi, daha ziyade zorlamaya çekinmişlerdi. «Hele bir zaman bekleyelim! » karariyle dağıldılar. Ahali hala sert,

merhametsiz davranayordu,. Kaymakam, Yanık Emine'nin kadınlar hapishanesinde usul dışı uzun müddet kalmasından

ürküyor, jandarmaya «ille eve çıkmalı» diyordu.

Bir gün Emine'yi kanlar içinde hapishanenin avlusunda yatar buldular. Emine oradan memnundu; dostunu baltalayan bir

yörük karısıyla komşusunun sandığından beşibiryerdeler aşıran bir göçmen kadını arasında külfetsiz, zahmetsiz yaşıyor,

başını dinliyor, yorgunluğunu alıyordu. Lakin bir gün, hapishane bahçesindeki ağaçta dutlar doldu. Yarı ham, yarı olmuş

silkip yere düşenlerin beraberce yenmesine önce ses çıkarmadılar, fakat yemişler pişip tatlılaşınca iş değişti. Hepsi girmeğe hakkı olmadığı halde aralarına sokulup kısmetlerini yiyen bu kadın da kimdi? İki mahpus başbaşa verip konuştuktan sonra hiç

yoktan bir kavga çıkardılar; Emine'yi bir iyi dövdüler.Vak'a haberini alan kaymakam, mülâzımı çağırttı:

- Haspa orada rahat durmamış, bir gün yörük karısı kızıp gırtlağından sıkarsa neden hapishanede duruyordu diye bizi mes'ul

ederler. Bugün çıkacak, anlaşıldı mı? Emrini verdi Emine sokak ortasında kaldı. Nerede yatıracaklardı? Nihayet kalem

odacılarından bir ihtiyar, evinde alıkoymağa razı oldu. Kasaba kadınları bunu haber alınca kafile kafile yollara düzülüp

seyre, odacının evine geliyorlardı.Orak biçmek için kasaba cıvarında çadır kuran çingene kadınları bile kulaktan kulağa işi

duymuşlar, onlar da bir kafile olarak odacının evine misafir gelmişlerdi. Evi dolup dolup boşalıyor, bir düğüne gelir gibi

feslerine inci, boyunlarına beşibiryerde takmış, yüzlerine düzgünler sürmüş irf kuvvetli ve bu, yeni dişiye karşı kıskanç

kadınlar arasında Yatık Emine, şakağındaki taze yarası, sol ayağına topallık veren beresi ile dolaşıyor, kovulmamak, dışarı

atılmamak için her şeye razı, kendini seyrettiriyordu. Kadınlar ona baktıkça şaşırıyorlardı. Ankara'da bu cılız, sıska için mi

adamlar birbirini vurmuş, kocalar karılarını boŞamış, kasaba karmakarışık olmuştu? Manalı manalı birbirine işaretler yaparak, göz kaş süzerek Emine'ye uzun uzun bakıyorlar, fiskos gülüşüyorlardı. Erkeklerde merak daha fazladır: «Acep ne biçim karıymış ki bu... diye toplaştıkları dere boyunda konuşurlar, fakat evlerinde sormaya cesaret edemiyerek zihinlerinde

Emine'yi 14

15

büyütürlerdi. Işi gidip jandarmalardan tahkike kadar varan daha meraklıları ise:

- Kor gibi sıcak ama bir sıkımlık canı var... dan başka daha tafsilâtlı cevap alamamışlardı. Emine, zayıf çelimsiz bir

kadındı; fakat çirkin değildi. Duru beyaz, birbirine uygun, ufacık çehresi üstünde insanı şaşırtacak kadar kara, kapkara ve

parıl parıl iki gözü vardı. İnsan gözünden ziyade bunlar kafese konmuş vahşi, yırtıcı hayvanların içleri hırs, haşinlik ve

ürkeklikle dolu heybetli, fakat zebun (zayıf,güçsüz) gözlerine benziyordu.Bu gözlerin en ehemmiyetli hassası dişiliği idi;

hırsını bir türlü yenemiyen, bir türlü cinsiyeti bastırılamıyan bir kısrak bakışıyle erkekleri süzerken insanın, damarlarına bir

ılık duygu yayardı. Bu tesiri kendinde duymıyan yoktu. Serseri müşterilerinden sık sık işinin düştüğü komiserlerle jandarma

zabitlerine (subay) ve hatta mutasarrıf (Kaymakam ile vali arası idare amiri) valilere kadar kimin karşısına çıkarsa peçesini

kaldırınca gözlerinin izini bırakır, birkaç gün arasıra kendini düşündürür, hatırlatırdı. O harap, hasta, zebun vücudunun

üstünde bu gözler ne kadar sağlam, ne kadar sıhhatli ve kudretli dururdu... İnsan, onların böyle bir kadına nasip oluşuna

acır, bayıltıcı olması lâzım gelen keyiften ancak birtakım serserinin tattığına kızardı. Emine'nin dudakları da kendiliğinden

fazla kırmızı, âdeta boyalı gibiydi. Dudağa allık sürmesini bilmeyen bu memlekette duru beyaz çehre üzerindeki kırmızılık

da çok tesirli oluyordu. Sonra onun endamsız, zayıf vücudunda ısınmış bir tuğla gibi çok âdi, fakat işleyici, devamlı, bir

sıcaklık da vardı. Hülâsa, hangi tabakadan olsalar köylü veya memur, bütün erkekler Emine'nin karşısında, yürekleri

üzerine arzunun bir kanat gibi sürünüp geçtiğini duyarlardı.

Odacının karısı şimdi memlekette şöhretli, mevkiliydi. Sokaklardan geçerken her kapıdan bir kadın fırlıyor, onu lâfa tutarak

Emine hakkmda, malûmat alıyordu. İçlerinden bazıları da kocasınâ mukayyed olmasını, kara gözlü büyücü kadına

görünmemesini söylüyorlardı. Bu nasihatlerin tesirine tutulan kadın artık gelip giden misafirlerin şerefinden, Emine'nin

gördüğü işlerden de vazgeçmeğe razı oluyordu. Bir gün, kendi de evde yokken, hiç âdeti olmadığı halde kocası kalemi

bırakıp eve gelmişti. Bunu komşulardan haber alınca kıyamet koptu; hırsından pencereleri açıp sokağa bağırıyor, üstünü

başını parçalıyordu. Fakat öğle üzeri olduğundan erkekler işte idi; kapının önü, başına döşemesini (Bir çeşit baş örtüsü)

şöyle iğreti örtüp evinden fırlamış kadınlar, entarilerinin etekleri yerlerde sürünen çocuklarla, doldu. Bir aralık kadınlar hep,

bir ağızdan:

- Hele at dışarı, at dışarı!..Diye bağırdılar. İçeri girenler oldu. Biraz sonra Emine'nin bohça gibi dışarı fırlatıldığı görüldü.

O hiç ses çıkarmıyor, elleriyle başını esirgemeğe alışarak yerde yatıyordu. Öbürleri, sanki bu sessiz, hareketsiz vücut

onları ısırıyor, sokuyormuş gibi korka korka haykırışarak, ara vermeden nalınlı ayaklarıyle vuruşturuyorlardı.

16

17

Bereket Hükûmet konağı uzak değildi; haber aldılar, gelip Emine'yi kaldırdılar. Nereye götüreceklerdi? Hapishanede

ölmesine razı olmıyan kaymakam şimdi:

- Geberseydi de kurtulsaydı!Diyordu. Nihayet hastahaneyi muvafık buldular.

Bu karar verilinceye kadar Emine, eczanenin kapısı önünde peçesi inik, inliye inliye sekiz saat beklemişti. İhtiyar Rum

eczacı yaralarını yıkayıp sarmıştı. Eczacı parasını nereden alacaktı? Belediyenin vereceği şüpheliydi; hapishanenin çoktan

tahsisatı bittiğinden zaten artık ölüm halindeki mahpuslara bile ilâç verilemiyordu. Nihayet akşama doğru elinde pusulasıyle

bir jandarma geldi, kımıldamıya mecali olmıyan Emine'yi ite, söve önüne kattı, şehrin dışındaki hastaneye götürdü. Yolda iki

defa düşmüş, fakat jandarmanın akıl almaz bir ahlâksızlıkla şurasına burasına attığı çizmelerin tekmeleri altında, kamçı

zoruyla kalkan bir lâğar (Acıma) at gibi burnundan korkunç sesler çıkarıp soluyarak kendini toparlıyabilmişti. Daha iki saat

evvel, içinde ölü yatan temizlenmemiş bir yatağa onu soktular. Bayıldı, kaldı... Işte bunun için böyle her zora katlanıp ne

yapılsa sızıltısız rıza gösterdiğinden dolayı Emine'ye Yatık Emine derlerdi. Hükûmet memurlarınca âdetti; akşam üstü

kalemden çıkanlar eczanede toplaşırlar, memlekete ve işlerine dair sonu gelmez dedikodular yaparlardı. Kaymakamın

yolsuz icraatı, hususi hayatı hep burada konuşulur, kasabanın olup biten işleri hep burada öğrenilirdi. Rum eczacı, biri

kırmızı, diğeri mor boyalı ve şiş karınlı iki cam kavanoz arasında yarı gizlenerek gözlüklerinin ardında dikkat kesilen

gözleriyle bu lâkırdıları dinler, sigara yakmak istiyenlere kibrit yetiştirir, kendi eliyle yaptığı zencefil liköründen arasıra

ikramlarda bulunurdu. Lâkin memlekette her türlü fenalıkların artmasını beklediği halde lâkırdıya karışmaz, ufak bir mütalâa

yürütmez, pek mecbur kaldığı zaman da sade:

- Çok şaştı bu ise!..

Derdi. Bu cümle her yeni habere, her yeni dedikoduya yaraşır ve ona hiç bir mes'uliyet getirmezdi. Gene böyle bir akşam

kaza kodamanları eczaneye toplaşmışlardı. İki ay evvel izinli gittiği vilâyetten yeni dönen tapu memuru bir aralık sordu.

- Ayol, dedi, buraya bir kadın göndermişler, Emine mi, Ayşe mi, ne... Merkez komiseri Hacı Bekir Efendi bana, «Git de

gözü onda gör, adamın yüreğini gıcıklıyor!» dedi, doğru mu?

Jandarma zabiti hastahane memuruna döndü.

- Sahi ne oldu Emine'ye, hala yatıyor mu? diye sordu. Hastane idare memuru sürmeli gözlü, yanık yüzlü Urfalı bir kırklık adam,

hafifçe kızardı. Sonra arap şivesine uygun sıcak bir sesle:

- Yok, kalktı, fakat hastanede; hademe kadın çocuk düşürdü de onun işlerine bakıyor! dedi. Eczanede herkes,

birdenbire, şüphe ve tereddütle dolu bir ağır sükûta daldı. Acaba hastane memuru 18

Yatık Emine'ye mi tutulmuştu? Kâfir Urfalı, daha yeni de evlenmişti, fakat ona bir karı, beş karı yetişir mi?

Dal Sabri'nin yüreği âdeta burkuldu; «Sıcağa, faydalıdır, hararet keser diye eczacının uzattığı zencefil likörünü bir hamlede

yutup kalktı; kılıcını daha azametle, âdeta bir tehdit gibi şakırdatarak askerce selâm verdi, çıktı. Bir şeye canı sıkıldığı

zaman o böyle yapar, selâmını askerce verir, kılıcını şakırdatırdı. Eczanede kalanlar bir müddet daha sustular; sonra tapu

memuru, gitti çubuk sahibi mihnetsiz bir yerli:

- Ne oldu bu tüysüze? Canı sıkıldı, hele hastaneci söyle bakalım. Emine'ye takılıyor musun? Çocuğu

şüphelendirdin...Diye alay etti. Urfalı:

- Yok a canım, benim o tarafa uğradığım yok, gardiyan Gürcü Server meşgul. İkisini de atacağım ya bir yakalarsam... dedi.

Dal Sabri o hiddetle çarşı boyunu geçti; etrafına bakmıyor, bir vak'aya yetişir gibi acele acele yürüyordu. Yolda

rasgelenlerin selâmını bile görmezliğe geliyordu. Burada jandarma zabiti olsun da daha bir defa, Ankara'da

şöhret salmış olan o, gözleri görmesin... Hay aptal hay, işte hastane memuru işini yoluna bile koymuştu; hem bana haber

vermeden, danışmadan nasıl oluyor da jandarma nezareti altında bulunan bir kadını iyileştiği hald hastanede

alıkoyuyordu: Yarın kaymakama müzekkere (Bir iş hakkında amire sunulan yazı) verecekti...

Önlerinde, ev boyunda gübre yığılı, bahçelerine çit yerine ölmüş hayvan kemikleri örtülü dış

19

mahallelere gelmişti. Hazır hastane de şurada idi. Bir defa uğrasa, tahkikat yapsa fena olmazdı. Fakat ilk önce erkekler tarafına

girdi. Lâf yaparlar diye korkmuştu; şöyle, çabuk çabuk odalara baktı, havasız, kirli yerlerdi; batmaya başlayan güneşin ışıkları

sık demir parmaklıklı küçük pencerelerden içeri giremediğinden her tarafı loşluk bürümüştü. Avlu biraz asitfenik, biraz da

aptesane ve çirkef kokuyordu; hava değiştirmeğe gelen askerlerden ölen çoktu; delik tıkandığından teneşirin sabunlu suları

etrafa taşıyor, her zaman yenisi döküldüğünden batak bu kızgın güneş altında bile kurumuyordu. Sabri karsısında ellerini

göğüslerine kapayıp bir nevi divan duran hastabakıcılara! «Açın! Süpürün Yıkayın.. gibi emirler verdikten sonra bahçe içindeki

tel kapıdan öbür tarafa geçti, merdivenleri çıktı. Sofada, çarşafının pelerinini omuzlarına atıp başına beyaz bir tülbent örtmüş,

yüzü açık bir kadın vardı; iskemleye oturmuş, hareketsiz duruyordu, ayağa bile kalkmadı, acaba Sabri'nin çizme seslerini

duymamışmıydı? Yoksa uyuyormuydu? Evet uyuyordu. Ağzı biraz çarpılmış, gözünün biri yarı açık, rahat bir teneffüsle derin

derin uyuyordu. Kapıdan giren kızıl bir aydınlık altında hiç de fena görünmüyordu; yüzü ne kadar beyaz ve dudakları ne kadar

kırmızıydı, haspa burada bile muhakkak düzgününü sürüyor, allığını unutmuyordu. Sabri'nin üzerine dikip kalan bakışları altında

Emine uyandı; hemen ayağa kalktı. Gözleri şaşkınlıkla, korkaklıkla doluydu, kendisini çarşaflı20

21

zannederek elini hemen peçesine attı; fakat hatırlayarak tülbendin ucunu çekti; ağzının üstüne kapattı;

Sabri dik, ürkütücü bir sesle:

- Başka kimse yok mu burada? Diye sordu. Emine'ye, nedense, doğrudan doğruya bakamıyor ve bunu sorarken

içeriye,boş bir koridora sesleniyordu. Öbürü, kalın, boğuk sesle anlattı:

- Hanife kadın hastalandı; şimdi, o gelinceye kadar işlerini ben yapıyorum; çamaşır yıkadım da yorulmuşum, şöyle içim

geçmiş...Sabri, etrafın sessizliğinden, binanın loşluğundan cesaret aldı, birden başını çevirip gözlerini Emine'nin tâ gözlerine

dikerek:

- Nasıl, artık iyileştin mi? Dedi. Bu cümlede, bu seste istemiyerek fazla bir rikkat (samimiyet) vardı; hemen değiştirdi.

- Bir dayak daha yersen geberirsin ha..! Diye ilâve etti. Mülâzımın yüreğinden geçen bu rikkat Emine'nin gözünden

kaçmamıştı. Tecrübelerinin bilgisiyle şimdi karşısındaki şu ince, güzel delikanlının kendisine istemiye istemiye sokulduğunu,

sokulmaya mecbur kaldığını, anlamıştı. Yüzünün gül destesi gibi ne de elvan renkleri vardı... Ya endamı? Emine istekli, aç

gözleriyle şimdi, korkusuzca, zevk ala ala bakıyordu; karşılıklı bakışıyorlardı. Bu, iki taraf için de sıcak, sokulgan bir

bakıştı. Sabri fazla ileri gittiğini an'ladı, başını kapıya döndürüp:

- Hastane memuru sık sık gelir mi buraya? Diye sordu. Konuşa konuşa, biri arkada itaatli, ezgin, öbürü önde hâkim ve

dik, merdivenleri indiler. Kapının önünde Sabri döndü, tesirini duyduğu o iştahlı gözlere şimdi bir daha, kaçamaksızca

baktı sonra hiç bir şey demeden, yeni bir karar almış gibi sert, çıkıp gitti.

Kaymakam ertesi günü hastane memurunu çağırdı:

- Hani, dedi; Ankara'dan gelme bir kadın vardı; jandarma dairesi ona bir ev bulmuş, artık hastanede kalması caiz

değil, elin aşiftesini biz mi besliyeceğiz; onu gönderin de yerine namus ehli bir başkasını kullanın!

Emine'ye bu kararı bildirdikleri zaman gene, âdeti üzere, hiç itiraz etmedi. Fakat yüreği sızlamıştı. Ömründe bu kadar, hiç

bir yerde rahat görmemişti, vücudu yerlerde sürüklenmeden, hırpalanmadan Allah rızkını veriyordu. İçinden:

«Ah o jandarma, diyordu, beni hastane memurundan kıskandı da buradan attırıyor! »

Ona buldukları ev kasabanın ucunda, göçmenlere ayrılmış ücra mahallenin en izbe bir köşesindeydi. Bomboştu, ne minder,

ne şilte, ne perde... İçeri girdi; komşunun kuyusundan taşma bir su ayağından kuvvet alan bodur kabaklar dizili bir bahçesi

ve iki yer odası vardı. Ne yiyip ne yakacak, nasıl geçinecekti? Kenarda hasır eskileri kalmıştı, onları bahçeye bakan pencereden önüne çekti, üstüne kıvrıldı, düşündü. Ah hastane! Ne rahat, amma ne rahattı... Şimdi, bu saatte, çorba ve ekmek

dağıtılırdı. Gürcü gardiyan Server duvardan.

- Emine, kâseleri yakala da gel!

Diye seslenir, sonra onun tabağına bir kepçe fazla dökerek:

-Ye de biraz et, can tut, yüreğim gibi kavrulup gidiyorsun be kız... Diye takılırdı.

Şimdi, güneş kaybolduğundan bu çukur odaya karanlık, batan bir geminin ambarına su nasıl dolarsa, öyle her taraftan

taşkın bir halde giriyor; koyulaşıp ağırlaşıyordu. Emine, rahatın tadını aldıktan sonra ilk defa şu değişiklikten, şu

yoksulluktan eza duymuştu! Sabri'yi hatırlayarak:

-Ah gidinin köpeği! Dedi; fakat tesirinden de kendisini kurtaramıyarak:

«Amanın ne körpe çocuk...» diye söyleniyor, düşünüyordu.

-IV-

Hükûmet konağının yan sokaklarında bir sıra ufak dükkân vardı, arzuhalci ve avukat dükkânları... Küçük bir çekmecenin

önüne geçip bol sigara ve çay içerek sohbet eden bu dükkâncılara arasıra köylüler uğrar, arzuhal yazdırır, dâva havale

ederlerdi. Bunların çoğu arazi sahibi, zengince adamlardı; eşraf ile düşer, kalkar, onlarla bir teşrifata tâbi olur, itibarlı

yaşarlardı; fakat memurluktan ayrılma arzuhalciler de vardı ki kalem odalarından kovula atıla, azarlana sövüle şunun bunun

işini kurtarıp beş on para çıkarmaya çalışırlar, bu parayı da içki ile bitirirlerdi.

Emine, günlerce beklemiş, ne komşulardan,ne de başvurduğu jandarma çavuşundan bir yardım görmüştü. Ne yapacaktı? Bir

gün sıkıca örtündü, arzubalcilere birer birer baş vurdu. İtibarlıları derhal bu yabancı ve çarşaflı kadının kim olduğunu seziyorlardı

ve mevkilerinin şerefini korumak için daha lâkırdı söylemesine meydan vermeden (Başka dükkâna, bizim vaktimiz dar! »

bahaneyle başlarından savuyorlardı öbürleri ise halk nazarında kirlenip söylenmekten, müşteri kaçırmaktan korkarak:

-Fayda etmez kadın, pul parasına yazık... nasihatiyle atlatıyorlardı. O, böyle bir cevap alınca hiç sızlanmadan, kızmadan

dükkândan çıkıyor, sabırla öbürüne dalıyordu. Nihayet birisi:

-Üç kuruş pul parası, on para kâğat, bir çeyrek de yazma hakkı, hadi çıkar, ben sana okunaklı bir arzuhal yazıvereyim... Dedi.

Bu, reji kantarcılığından kovulmuş serseri ve yarı meczup bir adamdı. Emine göğsünün altından çıkardığı rutubetli bir meşin

çantanın orta gözünü açtı, hesapladı; kırk para çıkışmıyordu. Öbürü ısrar ediyordu, başka türlü yazamazdı; canı isterse, hem

onun yazacağı çok tesirli, firakla (Acıklı) olurdu, muhakkak istediğini yaparlardı. Kadın, iri, derin gözlerini karşısındaki bu

göğsü açık, bıyıkları dağınık kaba herife dikmiş:

-Ne etsek ki, vallahi yok, olsaydı saklar mıydım ayol! diye söyleniyordu. Dükkânda yalnızdılar; sokak öğle güneşinin

altında tenhalaşmış; gübreleri eşen serçelerle arasıra haykıran horozlardan başka meydanda canlı kalmamıştı. Erkek

24

düşünüyor. Emine de merhamete getiririm, diye mütemadiyen anlatıyordu:

- Dört gündür sıcak yemek yemedim, günah değil mi, beni buraya gönderdilerse açlıktan ölsün demediler a; Ankara'da hiç olmazsa

karnım doyardı... Gözlerim kararıyor!

Bir aralık arzuhalci düşündü:

- Haydi git, put getir!

Dedi; sonra tuttu, uzun bir dilekçe yazdı,

Emine kalan parayı vermek istiyordu; öteki almıyordu; «Sende kalsın, kebap ye! » diyordu. İki serseri bu merhamet hissiyle

birbirlerine ne kadar yaklaşmışlardı... Emine çıkmakta acele etmedi; tahta kanepenin bir kenarına ilişti, arzuhalci de

mürekkebin kurumasını bekledi. Konuşuyorlardı. Kadın :

- Bu memleketten misin?

Diye sordu. Öbürü Rumeli'nden geldiğini, dört yüz kuruş aylıkla rejide çalışıp giderken kafasına bir sızı yapıştığını, hastalanıp

kaldığını, şimdi, işte gördüğü gibi, arzuhalcilikle geçindiğini anlattı. Hükûmet konağını işaret ederek:

- Bunlarda akıllıca iş arama... Seni sürerler, nasıl geçineceğini düşünmezler; açlık bu, ne yapacaksın, gene önüne gelenle düşüp

kalkacaksın... Yarın hadi bir vak'a buradan da bilmem nereye; oradan da başka bir cehennemin bucağına...

Diye söyleniyordu. Nihayet: «Hele götür bakalım şu kâğıdı, ne buyuracaklar?» cümlesiyle bir türlü kalkıp gitmeye arzu göstermiyen

Emine'yi harekete getirdi.

Kâğıt, tekrar, aidiyeti cihetiyle, jandarmaya

25

havale edilmişti. Emine'nin kapıdan içeri girdiğini görünce Dal Sabri:

- Gene ne var, artık her iş bitti, Yatık Emine'yle uğraşacağız!

Diye haykırdı; arzuhali okuduktan sonra büsbütün kızdı:

- Ne o, dedi, hastane hoşuna mı gittiydi? Ye, iç, keyfini de getir, âlâ... Ben sana bir şey söyliyeyim mi? Bir daha hükûmet tarafına

ayağını attığını duyarsam karakola tıkarım! Çamaşıra git, hizmetçilik et, çorap ör, dikiş dik, geçin, anlaşıldı mı? Yallah!

Sabri, âdeta hoşlandığı Em ine'ye için için kızgındı; gözlerini unutamıyordu; fakat o kadar seviyesi düşük, âdi bir kadındı ki, elini

sürebilmesine imkân yoktu; işte bu imkânsızlık onu böyle hain ve hasetçi ediyordu.

Emine çıktı; beş, altı senelik sokak kahpesi ömründe ne acı zamanlar geçirmişti... İşte bu da onlardan biriydi; bu da elbette

geçecekti. Fırına uğradı, kocaman, has bir pide aldı; kalan paranın yarısını peynire, yarısını da karpuza verdi; yolunun üstünde bir

bostan vardı; sulak, serin, gölge bir yere geçip oturdu, iştiha ile karnını doyurdu. Henüz yemeğini bitirmişti, arkadan biri:

- Ne o, Emine, seyrana mı çıktın kız!

Diye seslendi. Bu, hastanedeki Gürcü Server'di; meşe gibi sağlam, gürbüz bir delikanlı... Hiç pervasız (çekinmeksizin) gelip setin

üstüne, Emine'nin yanına oturdu. O, ne şehirler görmüş, sergüzeştler (serüven) geçirmiş, yiğit bir adamdı; bu memlekette

zevksizlikten bunalmıştı; kaçıp başka bir tarafa gidecekti amma askerliğini bitirememişti. Emine dedi ki:

- Bizi görürler, lâf olur...

Server:

- Öyle ise gel, nah şuracıkta kireç ocağı var, siper yer, rahat rahat konuşuruz...

Kalkıp yürüdüler; hakikaten orası hem izbe, hem de serindi. Server bir sigara da Emine'ye sardı. Dumanları savura savura sıcaktan

bunalmış bir tabiat ortasında, akşama, hatta geceye kadar konuşup kaldılar.

Ertesi gün Gürcü Server Ermeni kuyumcuya uğradı, o güne yetişmek üzere savatlı bir bilezik ısmarladı; sonra çarşıyı dükkân dükkân

dolaştı, pembe papatyalı, kocaman dallı ince bir kumaştan dokuz endaze entarilik (orada fistanlık derlerdi) birkaç gaz boyaması aldı,

biraz da nevale (Yiyecek, içecek) düzdü; bunların hepsini iki çıkın yaparak akşam karanlığında Emine'nin evine götürdü.

Kapıyı çaldığı vakit kadın çoktan uyumuştu; bir türlü duyuramıyordu; geri dönecek değildi ya, elini aralıklardan sokarak mandalı

çevirdi, açtı, bahçeye girdi. Cama evvelâ fiskeyle vurdu; işittiremedi, sonra parmaklarının tersiyle sert sert, bir darbuka gibi öttürdü.

Emine:

- O kim? Ne istersin? Diye soruyordu. Beriki:

- Benim, Server, al şunları... Diyordu.

YATIK EMİNE 27

Fakat kadın başka başka adamlar tarafından sık sık uyandırılmaya alışık olduğundan ve kafasında birbirine karışmış birçok erkek

isimleri dolaştığından birden gelenin kim olduğunu ve nerede bulunduğunu hatırlıyamıyor, hâlâ Server'i tanıyamıyordu Nihayet anladı,

kapıyı açmıya cesaret edemiyerek pencereyi sürdü. Dışarıda çok yıldızlı bir gecenin, yüksek dağ gecelerinin durgun, huzurlu

aydınlığı vardı. Odanın ve uykunun karanlığından çıkan Emine'ye bahçe âdeta sabah alacası içinde gittikçe açılır gibi göründü, gittikçe

kıyıyı, köşeyi, Server'in yüzünü daha iyi seçiyordu. Orada, komşulara duyurmamak için fısıl fısıl konuşmıya başladılar. Ne Server içeri

girmek arzusu gösteriyor, ne de öbürü gelmesini teklif ediyordu. Çıkınlar pencereden uzanınca Emine şasaladı, sevinçli bir sesle:

- Neye masraf ettin a kız! Diye söylendi.

O, böy le sevindiği zaman erkeklere de tıpkı kadınlarla konuşur gibi «A kız!» diye hitap ederdi. Memnun,koruyucu tavırla:

- Paranı tüketmişsin sen... Neler var bunların içinde?.. Diye hem fazla masrafa taraftar olmadığını anlatıyor, hem de çok memnun

olduğunu, meraktan çatladığını gösteriyordu. Server:

- Kaç kuruşluk iş ki... Ye,kuşan! Diye cevap veriyordu.

Pencereden içeriye yıldızlı gecenin keskin soğuğu doluyordu. Bir aralık söz bitti, gökteki yıldızlar gibi bunların da gözleri karanlığın

içinde keskin bir aydınlıkla parıldaşıyor, birbirlerinden alma ışıkla yanıyordu.28

ikisi de zihinlerinden geçen asıl düşüncelerine dalmış öyle, sessiz duruyorlar, bekliyorlardı. Server omuzlarını oynatarak: «Ayaz

yapıyor be!) diye söylendi. Emine bu fırsatın üzerine bir kedi gibi atılarak:

-Gir içeri, kendini soğuklatırsın!..

Diye cevap verdi. Sanki soğuk birden, yıldırım süratiyle Server'in üzerine düşerek, ve onu yakacakmış gibi telâş ederek hemen koştu,

iç kapının sürmesini çekti. Şimdi Emine'nin sıcak nefesleriyle âdeta ılıklaşmış olan odada kapalı, emin bir yerde idiler. Lamba yoktu

ki yaksın... Server bir kibrit çaktı; fakat etrafına,, odaya değil, karşısındaki kadına, daha doğrusu kadının derin kara gözlerine baktı.

Sonra birden tekrar karanlığa, daha koyu, daha kapanık bir karanlığa gömüldüler. Gecenin sesleri büyülten durgunluğu içinde

pencerenin yavaşcacık indiği duyuldu. Server, Emine'ye iyi bakıyordu. Tütün kaçakçılığyila hastane mutfağından hissesine düşen kârı

hep ona sarfediyor, şurada burada ne bulursa hemen çikın yapıp gece, bir yavrulu köpek gibi duvarlara sürüne sürüne zehiren miskin

ve korkak, fakat için için azılı ve hücuma hazır, hep ona taşıyordu. Tereke ve mezadlardan minder, şilte gibi, çanak çömlek gibi ev

eşyası da almıştı. Şimdi oda, döşeli, pencere perdeliydi; ocakta ateş, duvarda lâmba vardı. Emine ne kadar rahattı... Bohçasını

hazırlayıp sık sık hamama gidiyor, bir koca kalıp sabunla yıkandığını, fildişi tarakla tarandığını gören kadınları kıskanıyordu. Ona

Server, hamamdan başka, dışarıya çıkmasını menetmişti. Bütün gün yapayalnız canı sıkılıyordu, ama, katlanmaktan başka çare

bulamıyordu. Lâkin eve gelip gitmesini aleniyete vuran Server'e düşmanlar peyda olmuştu. Komşu Tatarlar kendi cinslerinden olmıyan

bu iki uslu insanla çok meşgul olmuyorlardı, ama arasıra de elinde dolu sepet ve mendil ile Gürcü uşağın içeri girdiğini gördükçe

alınıyorlardı. Bereket güz mevsimi gelmişti; kasaba kışlık tedarikiyle uğraşıyordu. Bu sırada hastanedeki çavuş, bir gece Server

çekilip gittikten sonra, yüreğindeki kıskançlığın arttığını duydu, yanındaki arkadaşına açıldı:

-Hele ettiğine bak Gürcünün... Bizi, çağırsa ya!.

Diye söylendi. O gün, kasabadan gelirken yan sokakta hamamdan dönen Emine'ye rastlamıştı; salına salına, oynak oynak

gidiyormuş, onu tanımış ama aldırmamış... Öbürü çavuşun hoşuna gitsin diye kızar görünüyor:

-İndireydin kafasına kasaturayı:

Diyordu. Böyle saatlerce söyleştiler. Sonra bölük eminine (Bölük yazıcısı) işi haber vermek karariyle yattılar. Ertesi gün Server köprü

nöbetçiliğiyle iki günlük uzağa atıldı; Emine'yi görmesine bile meydan vermemişlerdi; vak'ayı haber alan Dal Sabri:

-Kahpe bize de göz yumdurttu be, hele bir payını vereyim!...

Diye bağırmış, Emine'yi çağırtmıştı. İki jandarmaya tutturup kılıcının kabzasile onu bir iyi döverken:30

-Geldiğin gün sana uslu otur, yoksa kemiklerini kırarım dedimdi; al işte...

Diye söyleniyordu. Her vuruşta biraz daha sakinleşiyor, yatamadığı bu kadını dövmekten lezzet alıyordu. Sızıltısız, sessiz dayağı

yedikten sonra Emine'yi bıraktılar, doğru arzuhalciye gitti; onu kendisine candan bir ahbap sayıyor, o günkü dostluğunu

unutamıyordu. Kollarını bacaklarını acele acele, açarak berelerini gösterdi.

-Bak, bana ne etti o oğlan?..

Dedi. Fakat memnun gibiydi, sesinde keder yoktu, sanki kendisine eziyet ettiği halde elinde olmayarak hoşlandığı bu güzel

delikanlıdan dayak yemek ona lezzetli gelmiş, sinirlerini yatıştirmıştı. Bunu yarı yarıya farkeden öbürü, filozof tavriyle:

-Onlar öyledir, adamın posasını çıkarırlar. Dedi. Emine, iyiliğini gördüğü bu adamı mükâfatsız, mukabelesiz bırakmıya razı değildi;

çantasından iki çeyrek çıkardı, cömertliği, keyfi üzerindeydi: «Al borcunu, yarın ahrette Allah benden sorar!» dedi. Arzuhalci hâlâ

inad ediyordu:

-Geç kız, var işine, ben para mara istemem! Diye söyleniyor, gözlerini yumuyordu. Lakin kadın dayağın lezzetinden âdeta

şımarmıştı. Donuk yüzü pembeleşmiş, o her zamanki kıpkırmızı dudakları ise aksine uçuk bir renk alrnıştı, gözlerinin siyahlığı şimdi

yorgun, dumanlı, fakat ateşliydi; yari sarhoş gibiydi, arzuhalciye:

-Alıver be kız! ...

Diye israr ediyor, arasıra da kendi kendine söylenir gibi;

-Hay gidinin oğlanı, bedenimi bere etti... Diyordu. Bunu söylerken sanki tatlı bir şeyden bahseder gibi süzülüyor, yutkunuyordu.

Çoktandır erkek dayağı yememişti. Onu şimdi çok lezzetli bulmuştu... Arzuhalci birden kızdı; ikindiden çıkanlardan üç dört kişi

durmuş, yazıhanenin camekânından bunları seyrediyordu. Maskara olacaktı, bu ne belâlı karıydı, yerinden fırladı, onun böyle birdenbire

tutan delilikleri vardı. Emine'yi yakaladı, kapının önüne götürdü omuzlarından tuttu, sonra bacağını olanca kuvvetiyle kaldırıp nişanlıyarak

tâ arkasına bir tekme vurdu... Bu vak'a, sözü kahvelere düşürdü. Gürcü Server'in işinden haber alan yerlilerin ayaktakımı bir zamandır

geceleri Emine'nin evi önünde dolaşmayı Adet etmişlerdi. Hatta güpegündüz iki delikanlının kapıyı zorlayıp içeri girdiklerini iddia edenler

vardı. Güya eve dadananlar sade bunlardan ibaret de değildi; o, Urfalı memur da arasıra. uğruyordu. Halbuki bunlardan Emine'nin haberi

yoktu, hepsi yalandı. İşin doğrusu bir gün kendisi yokken

Tatar karıları eve girmişler, buldukları eşyayı minderlere kadar aşırmış, taşımışlardı. polis şikâyet, dinlemiyordu: «Hangi eşya be? Sende

mal ne arar, jandarmanın önünde kolunu sallıya sallaya geldiğini daha unutmadık!» diyorlardı. Emine, Sabri'nin yanına girmek istedi,

fakat devre çıktığını haber aldı. Evi soyulduğu zaman yarı kederlenmişti, fakat bu fırsatla jandarma mülâzımının yanına gireceğini

düşünmüş, sevinmişti. Şimdi bu ümidin boşa çıktığını anlayınca birden ye'se kapıldı: Kuru tahtada kaldım. Fildişi tarağı da aşırmışlar,

asıl buna canım yandı! diye tutup jandarmalara bir

32

müddet derdini döktü; hiç acımayarak hatta alay ederek dinliyorlardı. Nihayet, kalemlerin boşalmıya başladığını, memurların birer

birer çıktığını görünce korktular. Emine'yi kovdular.

Boş evde sıkıntılı bir gece geçirdi. Arasıra, bir teselli gibi: «Mü'lâzım gelince çıkar anlatırım, isterse beni gene dövsün..» diye

söyleniyordu. Fakat mülâzım bir türlü gelmiyor. Emine de bu sefer büsbütün aç çıplak, fırınlar bakkallar önünde çarşıyı

kovula, sövüle dolaşıyor, bazan da bostanlarda, kırlarda yatıp kalkıyordu. Arasıra sataşanlar oluyordu; açlıktan gözleri kararan bu

mecalsiz, bitkin kadına sadaka vereceklerine laf atıp geçiyorlar, gülüşüyorlardı.

Artık soğuklar da başlamıştı; yağmurların ardı arkası kesilmiyor, bazan sulu sepken kar bile

düşüyordu. Mahalle aralarında dolaşan Emine fırını tüten evlerin kapısını çalıyor, ekmek dileniyordu; 'lâkin ekmek yerine «Daha

çıkmadı», yahut «Fırına salmadık» gibi ters cevaplar alıyordu. Bir gün sabahtan akşama kadar polis komiserinin kapısında bekledi.

Kapı, aralığından, Yatık Emine'nin şekli gözüne iliştikçe herif içerden:

-Kirk gün beklesen nafile... diye haykırıyordu.

Bir aralık polislerden biri, yeni kaydolmuş bir delikanlı, merhamete geldi çantasını açtı, bir kuruş çıkardı. Bir kuruş koca bir ekmek

demekti. Lâkin nasılsa bu sadaka hazırlığı komiserin gözüne ilişti; tutuşmuş gibi bir hamlede gözleri dönmüş, kendisini dışarı attı:

-Verme, verme! diye bağırdı...33

Emine'nin uzattığı el boşta kaldı. Hayatın dayanılmaz bir sarsıntısı bu kadını bir defa yere kapatmış, sonra her halkası başka biçim eza ve mihnetlerden yapılma bir uzun, ağır zincir vücuduna dolanarak onu yaralıya, bereliye sürüklemiş, paramparça etmişti. Bu,

manevi değil âdeta maddi bir zincirdi.. Bu, teşbih değil, vak'a idi. O bunlara ne derin bir tevekkülle katlanmıştı. Fakat

bu derece hainliğe daha rasgelmemişti. Gözlerini çevirdi, içinden on beş senelik müsibetlerin hazmedilmemiş acısı taşan bir bakışla

komiseri uzun uzun seyretti. Sonra gene bir şey demeden, aç bir kurt gibi atılıp ısırması iktiza eden bu vücuda karşı hâlâ isyan

etmek arzusu duymadan salına salına hükûmet avlusundan çıkıp gitti.

Emine'nin böyle çarşıda, pazarda düşe kalka, dilene kovula gezdiğini gören eşraftan bazı nüfuzlular sarıklarını bastırap kaymakama

çıktılar. Burası namuslu bir kasabaydı, o karı açlıktan geberir, fakat kimseden yardım görmezdi; günahtı, başka bir yere defetmek

için bir defa vilâyete yazılsa muvafık olurdu... Kaymakam: «Nasıl olur canım? diyordu, ben nasıl kendiliğimden yazarım.» Maamafih,

başka çare olmadığını görerek razı oldu. Mutasarrıflığa tezkere yazıldı, kâğıt buradan vilâyete gidecek, sonra gene uğraya uğraya,

kimbilir kaç ayda, o da izin çıkarsa buraya gelecekti. Devirden dönen Dal Sabri bir aralık merhamete geldi, kendi tayınından günde bir

ekmek yemek üzere fırıncıya emir gönderdi. Emine, mülâzımın 3435

bu ekmeğinden sanki ayrı bir lezzet buluyordu. Önüne gelene, tablakâra, çıraklara:

-Bir yiyip bin şükür ediyorum, ömrüne ömür bereketi, yavuz çocuk...

Diye şükranını anlatıyordu. Fakat tablakâr hile ediyor, fırına uğrayan Emine'ye bazı günler:

-Kız demin verdik ya, ne arsız şeysin, defol!...

Diye haykırıyordu. Etraftaki adamlar da buna inanarak: (Hay çirkef hay, sıkılmasa fırını götürecek! » diye ona sahabet (Arka çıkma)

ediyorlardı. Gitgide,vermediği günler çoğalıyordu. Emine'de itiraz, şikâyet hakkı, müdafaa kudreti yoktu. Böyle bir cevap alınca dönüp

gidiyordu. Bir gün cesarete geldi, iki gündür, komşusunun bahçesinden çaldığı lâhana yapraklarından başka midesine bir şey

girmemişti; fırıncının:

-Demin aldın ya, günde beş çift mi yiyeceksin?

Demesi üzerine elini uzattı, tezgâhın üzerinden sıcak, beyaz bir okkalık yakaladı, ortasından böldü, iri bir parçayı hemen ağzına attı.

Çıraklar,koştular elinden almıya, ağzındakini çıkarmıya. uğraşıyorlardı. O sırada biri yetişti, çocuklara birkaç tokat attı fırıncıya bir

küfür fırlattı:

-Hele itlere bak, aç olmasa karı ekmeği kaparmıydı be...

Diye bağırdı. Bu, arzuhalci idi, geçerken görmüş, dayanamamış, işe karışmıştı. Emine, elinde kalan ekmeği sıkıca yakalamış, şimdi

kaçıyordu. Ahali delişmen bir adam olduğundan arzuhalciden çekinirdi; sessizce dinliyorlardı; o muttasıl bağırıyor:

-Ulan ambarlarınız zahire dolu; bir ordu beslenir, elin sıska karısına bir dilim ekmek vermez misiniz? Siz ne alçak adamsınız!

Diye söylemediğini bırakmıyordu. Nihayet daha ileri gitti, bütün halka sövdü. O zaman sarıklılardan biri:

-Hadi nene lâzım, İsmail efendi, bizi de belaya Sokma...

Diyerek arzuhalcinin arkasını sıvaya sıvaya, yarı tehdit, yarı nezaket sokaktan çıkardı. Meydanı boş bulan fırıncı şimdi:

-Kahpenin gözlerine mi tutulmuş ne, Sahabetçi çıkıyor, aha uyuz, küreği kafana indirirdim amma Hatip Efendi'ye dua et! Diyordu.

Biraz sonra peştemalını toplayıp kuşak gibi beline doladı, doğru jandarma kumandanına çıktı, izzetinefsi kırılmış bir adam edâsıyle:

-Paşam, dedi, affet, o kötü karıya, ben artık ekmek mekmek vermem, çarşı ortasında haysiyetimi bir paralık ediyor.

Dal Sabri o sırada eşkiya işleriyle çok meşguldü; öfkeliydi:

-Kes, dedi, gebersin kahpe!

Ertesi gün süklüm püklüm fırına uğrıyan Emine'ye bağırdılar:

-Başka kapıya, senin tayınını kestiler

Ekim ayı içinde yağmurun kar parçalarına dönerek rüzgârlar önünde savrula harmanlana yağdığı sert bir geceydi. Server'in evvelce

yattığı koğuştaki çavuşla arkadaşı önlerine mangalı çekmişler, karanlığında sigara içerek konuşuyorlardı;38

nefeslerinin buharı kömürlerin kızıl ışığı üzerinden geçerken pembemsi bir çiçek gibi açılıyor,,sonra birbirlerine yüzlerine çarpıp

dağılıyordu. Doğruca gidip kapıyı çalsalar sanki ne lâzım gelirdi? Gürcünün girdiği gibi bunlar da girerlerdi, elin kahpesi, ne diyecekti

ki? Bu kararla kalktılar, başlarına örtülerini sıkıca dolayarak sokağa çıktılar. Bastıkları yeri görmüyorlar, bataklara, su birikintilerine dala çıka, konuşmadan acele acele yürüyorlardı. Nihayet soğuğa ragmen terlemiş bir halde evin önüne geldiler; çavuş kapıya abandı;

mandalı bile inik değildi, acaba iç kapı ne tarafta idi? Elleriyle duvarı yoklaya yoklaya biraz gittiler; çehrelerine iri iri, yumuşak kar

parçaları çarpıyor, yapışıyordu.

-Sabaha kadar bastıracak...

Diye söylendiler. Sonra ellerine kerpiçin yerine tahta iliştiğini anlayınca:

-Hah, kapıyı bulduk... Dediler; kancasını yokladılar. Bu da açıktı, acaba karı evde değil miydi? İçeri girdiler. Nefeslerini tıkayan

rüzgârdan burada eser yoktu.

-Behey, Emine! ... Diye içlerinden birisi seslendi; fakat cevap veren olmadı. Çavuş, kibrit kutusunu bulmak için

ceplerini karıştırıyor, tütün tabakasına anahtar veya çakı gibi şeylerin çarptığı duyuluyordu. Nihayet yarı boş bir şamalı kutusunun

yoklandığı kibritin zimpara kâğıdına sürtüldüğü duyuldu; rutubet aldığından galiba yanmıyordu. Böyle dört beş kibrit sürttüler,

fosfordan birkaç çizgi kapkaranlık odanın ortasında maviye yakın bir aydınlıkla ışıldıyordu.37

Nihayet tembel, isteksiz; çok dumanlı bir alev belirdi... Köşede, ikiye katlanmış bir hasır parçası üstünde bir şekil uzanmış,

yatıyordu. Sevinçle:

-Hah, burada!... Dediler, Kibrit sönmüştü, fakat artık lüzum var mıydı ya? Çavuş, karanlıkta hesapladığı köşeye yürüdü, elini uzattı, fakat ürkek bir sesle:

-Aha, karı buz kesmiş!...

Diye haykırdı. Yatık Emine açlıktan ve soğuktan öleli galiba günler geçmişti. Tüh, bu ne aksi işti... Nefer de, işi daha ziyade sağlam tutmak için, bir defa yokladı:

-Yetişemedik be, gebermiş!..

Dedi. Bir müddet, zihinIerinden fena şeyler geçirerek durdular. Sonra «Hadi, gidek!» ikaziyle birbirlerini iterek gecenin karlı

rüzgârlarına karışıp küfür ede ede uzaklaştılar.

Feneryolu, 191J

39

ŞEFTALİ BAHÇELERİ

Irmağa giden yol, kasabadan kurtulunca, göz alabildiğine uzanan sayısız şeftali bahçeleri arasından geçerdi. Haziran içinde bile

taşkın dere ayaklarının çamuru, ıslak tuttuğu bu gölgeli yerlerde otlar bütün bir yaz mevsimi yeniden yeniye sürer, kızgın güneş,

ağaçların tepelerinde meyvaları pişirirken, rutubetli toprakta birbiri arkasına yoncalar fışkırır, çayırlar kabarırdı. Suların serinliği, taze ot

kokusu, gölgelik ve bereket içinde bahar bu bahçelerde tâ kışa kadar uzanıp giderdi. Her tarafta taşkın bir şeftali rayihasının (koku)

dolup silindiği durgun sıcak günlerde işsizler takım takım kasabadan inerler, ırmakta yıkandıktan sonra gelip gölgeli çimenlerde

yatarlardı. Yüksek dallardaki fazla olgun, ballı şeftaliler saplarından kurtularak dolgun, yumuşak bir sesle yerlere, çimenler içine,

yatanların üzerine durmamacasına yavaş yavaş dökülürdü. Toplamakla biter tükenir şey değildi; mahsülün yarısı ağaçlarda kalır,

böyle, pişip oldukça âheste, âheste toprağa düşer, karışır, kaybolurdu.

Kasabanın çocuk çığlığıyla dolu, gübre kokulu kızgın sokaklarından kurtulanlara; bu kuytu, log, rayihalı yerler ne tatlı gelirdi. Akşam

üzerleri hükûmet memurları heybelerine rakılarını koyar, merkeplere binip bu bahçelere gelirlerdi... Yer yer içki sofraları kurulur,

sohbetler edilir, gazeller okunurdu. şeftali bahçelerinin zevki tâ uzak diyarlara bile şöhretini salmış, dillere destan olmuştu. Onun için

ne kadar zevkine düşkün, keyfine meraklı memurlar varsa hep burasını ister buraya yerleşirdi. Çapkın mutasarrıflarla (vali ile

kaymakam arası mülkiye amiri) rind meşrep (hoşgörülü) kadınların uğrağı olmaktan kasaba öyle serbeslemiş, ahalisi öyle açılıp

zevke, safaya dalmıştı ki artık mubah (yapılması uygun) görülmeyen günah kalmamıştı.

Burası Anadolu'nun Saadâbadı idi. Tıpkı Saadâbad gibi burada da mütemadiyen sazlar çalınıp çengiler oynar; gazeller okunup şiirler

yazılırdı. İçki düşkünü mutasarrıflar, müdürler içinde çoğu şairdi. Nedimnâme gazeller yazarlar; aruzdan tasavvuftan bahisler ederler,

mevlevilikten melâmilikten dem vururlardı. Ömürleri sazla, sözle tatlı geçerdi. Bu keyif düşkünü memurlar suya sabuna dokunan

işlere karışmadıklarından senelerce yerlerinde kalırlar, âdeta kasabayı benimseyip evler yaptırırlar, havuzlar açtırıp kameriyeler

kurdururlardı. Zaten ekserisi devrin hog görmediği, başından savdığı kimselerdi. Terfi ümidinde olmadıklarından resmî işlere

ehemmiyet vermezler, zevklerine bakarlardı, Sıcak, ağır bir yaz günü idi. Yeni gelen Tahrirat Müdürü (özel kalem müdürü) ikindi vakti

kalemlerin boşalıp dairelerde kimsenin kalmadığına pek şaştı, hükûmetkonağının iç avlusuna dizili kadife palanlı, dinç, gürbüz40

merkeplerden birine atlıyan şeftali bahçelerinin yolunu tutuyordu. Kâtiplere kadar herkes, böyle birbirlerine selâmlar dağıtarak, lâtifeler

yaparak, kabarık, taşkın heybelerinin ortasına gömülü, keyifli, keyifli, koşa koşa uzaklaşıp gidiyarlardı. Şehrin açığında, tâ ova ile

bahçeler arasında güneşe karışmış, gittikçe büyüyen, genişleyen bir toz bulutu geçtikleri yolu gösteriyordu.

Agâh Bey dünya ahvalinden habersiz, nazariyatla büyümüş dik başlı, kuru zevkli bir adamdı. Mülkiyeden çıktıktan sonra Avrupa'ya

kaçmış, fakat nüfuzlulardan birinin tavassutile (aracılık) İstanbul'a dönmüştü. Tam dört ay zaptiye Nezareti (emniyet genel müdürlüğü)

tevkifhanesinde sebepsiz alıkonulduktan sonra nihayet buraya Tahrirat Müdürlüğüyle atılmıştı.

Anadolu içinden hanlarda kalıp köylerde yatarak memuriyetine gelirken yüreğini keder, gam kaplamış, memlekete ciddî hizmet

etmek kararını almıştı. Başının içinde kasabaya indiği gün ıslahat, teşkilât, imarat gibi ağır düşünceler doluydu. Bu küçük beldede

kocaman işler göreceğini, herkese parmak ısırtacak eserler çıkaracağını zannediyordu. Durmıyacak, dinlenmiyecek, çalışacaktı.

Cür'et lâzım diyordu, mutasarrıftan tutarak âmir ve memurların hepsini yola getireceğine emindi. Memleketi kaplıyan tembelliği,

durgunluğu kafası almıyordu. (Bu uyuşukluk, bu kayıtsızlık ne?» diye kendi kendine soruyor, cevabını bulamıyordu.

Hayır, kendisi büsbütün başka türlü bir memur, Avrupalı bir hükûmet adamı olacaktı...41

Işte şu ufak memuriyet ne iyi bir deneme meydanıydı. Fakat ilk günü ümitsizliğe düştü. Mutasarrıf ona bu memlekette işlerin az

olduğundan, rahatına bakmasından, yorgunluk alrnasından bahsetti. Kadı Yahya'dan beyitler okuyarak yerden temennalar, gevrek

kahkahalar arasında vesile getirip kuru üzümden iki çekilmiş, yirmi iki grado sert rakısını methetti. Bal ile yapılmış baklavanın envaını

sayıp döktü. Evkaf memuru daha ileri varmış, bekâr olduğunu anlayınca burada yokluk çekilmeyeceğini müjdelemişti. Alaybeyi,

(albay) altmış beşlik iri yarı bir bunak, kötü, kaba lisaniyle onu; «Safa âmedi, safa âmedi! (hoşgeldiniz) » diye pek laübali karşılamış,

hiç sebepsiz, birdenbire saat meydanındaki mermerden geniş göbek taşlı, yüksek kubbeli selâtin hamamını tarif etmişti. Önüne

gelen de şeftali bahçelerini söylüyor, keyiften zevkten dem vuruyordu. Agâh Bey şaşkına dönmüştü. Muhasebecinin Arzu

buyurursanız bahçelere gidelim, merkep hazırlattık, eğleniriz! » teklifini derhal sert bir yüzle reddetti. Hükûmet konağında bir başına

kalmıştı. Ikindi güneşinin gözler alan çiy aydınlığı içinde bilmediği sokakları yabancı yabancı dolaşmaya nıecbur oldu. Kasabanın iç

mahalleleri şenlik günlerine mahsus bir boşlukla sessiz, durgundu. Çeşmelerden su taşıyan tek tük adamlarla birkaç ihtiyar nineden

başka kimseye rasgelmemişti. Onlar da kendisine acayip bir gözle bu saatte, herkes42

bahçelerde iken neden kızgın, dumanlı bir gurup oldu; ezan sesleri arasında buralarda dolaştığına şaşar gibi bakmışlardı... Sonra

kısık, uyuşuk lâmbalar birer birer yanıp kasabayı kasvetli bir gece sardı. Erkenden yatmıştı... Lâkin aradan birkaç saat geçmişti ki

uykusundan şen seslerle uyandı, pencereye koştu. Dar sokakları kızıl alevli meşaleler aydınlatıyor, gündüz hükûmet avlusunda

gördüğü kadife palanlı merkeplerde memurlar yarı keyif şakalaşa gülüşe geçiyordu. Geç kalanların uzaklardan gürültüsü duyuluyordu.

Agâh Bey öfkelendi. Zevk, safa bu adamları bir deniz gibi, gırtlaklarına kadar sarmıştı, içinde rahat, sakin bir balık hayatı geçiriyorlar,

dünya ile meşgul olmuyorlardı. Ertesi günden itibaren daha ciddi daha azimli görünme, bu bayağı duygulu, âdi ömürlü adamlara daha sert daha kaba muamele etmek karariyle yumrukları kısılı, yüreği kinli, tekrar uyudu...

Her gün bir düğün evi neş'esiyle çalkalanan bu şehirde yeni Tahrirat Müdürü sıkıntıdan boğuluyordu. Evvelâ işiyle uğraşıp boş vakti

kalmayacağını zannetmişti, fakat vazifesi kıttı. Esniye esniye odasında gevşiyor, uyuyordu. Mutasarrıfa ilk hevesle beldenin imarına,

sapan ve tırpanlarının ıslâhına, kağnı arabalarının değiştirilmesi lüzumuna dair mufassal lâyihalar vermişti. Hiç bir netice çıkmıyordu.

Daima terakkiden medeniyetten lâkırdı açıp uzun, sinirli, yeisle dolu nutuklarını erkân, nezaketin bile örtemediği öyle manasız, hiçten

bakışlarla uyuşuk dinliyorlardı ki ağlıyacağı geliyordu. Hayır, hiç bir iş yapmak, bir hizmet görmek kabil olamıyacaktı..43

Tahsisatın azlığı, arkadaşlarının tembelliği her teşebbüse engeldi. Yüreğinde köpüren gayret, hizmet arzusu yavaş yavaş sönüyor,

yatışıyordu. Bu, tahammül edilmez bir ömürdü... Zaten hükûmetteki arkadaşları da ondan bezmişler; yola gelmiyen, zevkten

anlamıyan bu adamdan yüz çevirmişlerdi. Eski tahrirat Müdürü gözlerinde tütüyordu. Ne çapkın bir İzmir'liydi... Kasabaya ilk geldiği

gece onu bir ziyafete götürmüşlerdi. Içip içip öyle coşmuştu ki parmaklarına tahta kaşıklar takmış, daha yeni tanıdığı adamlar

arasında takırdata takırdata saatlerce «Adanalıyı» «Konyalıyı» oynamıştı. Şairdi de... Sabahleyin geceki âlemi tasviren «kat ender

kat» matla'lı (kaside veya gazelin ilk beyiti) gazel yazıvermiş, mutasarrıfın takdirine nail olmuştu, hatta kadı: «Aziz, sen devrin

Fuzulî'sisin!» hitabiyle onu gözlerinden öpmüştü: Şimdi müdür ne gazelden anlıyordu, ne de rakıdan... Nereden de buraya gelmiş,

âlemin başına dert kesilmişti? Aradan iki ay geçtiği halde, hâlâ şeftali bahçelerinin akşamcılığına onu götürememişlerdi. Kafasına

zevk, eğlence düşüncesi sokamıyorlardı. Muhasebeci beyhude yere yirmi iki grado şeftali rakısını ballandırıyor, Evkaf memuru arasıra evine aşırdığı benâtı Havva'yı (kadın)» beyhude yere methediyordu.

Bir gün muhasebeci ısrar etti, hatırını kırarsa gucenecekti, pek geç kalmazlar, onu rahatsız etmezlerdi; şöyle bir kır gezintisi yapacaklardı. Kadı, evkaf memuru, posta müdürü, dört, beş kişi, kalabalık değil. Artık büsbütün kabalık olur diye Agâh Bey korktu44

«peki» dedi. Kasabada kimsesizlikten, işsizlikten de boğuluyordu. Bir defa eğlenip şu âlemi görmesi elbette muvafık olurdu. belki de

eğlenirdi; tabiatın güzelliğine bu kadar çekingen durmak saçmaydı., .

İkindi üzeri merkeplere bindiler, rahvan yürüyüşlü, yumuşak palanlı rahat hayvanlardı; kendilerine mahsus ufak adımla acele ve

muntazam salıntılı tuhaf bir yürüyüşleri vardı. Agâh Bey hoşlandı. İlle şeftali bahçelerinin arasına girip de tozdan, güneşten

kurtuldukları zaman yosun gibi koyu yeşil, yarı ıslak yoncalar ve su sesi büsbütün keyfine gitti. İğdeler, böğürtlenlerle örtülü iki

yüksek çit arasından dolana dolana uzun bir yol gittiler. Şeftalilerin kokusu sinirlerini gevşetmişti. Eğile kalka meyva devşiren kızlara

şimdi tuhaf, istekli bir gözle bakıyordu. Arasıra elleri bohçalı, yüzleri terli takım takım kadınlara rasgeliyorlardı. Bunlar ırmaktan

dönüyorlardı. Memleketin âdetiydi; yazın hepsi açıkta dereye girerler, oynaşa haykırışa uzun uzun yıkanırlardı. Ne de iri kalçalı,

endamlı kadınlardı... Yüreğe fazla bir sıcak gibi çarpıntılar getiren sarıcı, iştahlı bakışlari da vardı.

Muhasebeci Bey, pembeye yakın bulanık renkli bir cins şeftali rakısına düşkündü; «Bakalım benim âbi hayatı (hayat suyu) nasıl

bulacaksınız?» diye kadehi uzattı: Agâh Bey içti; biraz buruk lâkin baygın kokulu, tuhaf lezzetli, hoş bir içkiydi. Ötede kalem

efendileri rakı sofrasmı kurmak, mezeleri, salataları hazırlamakla meşguldü; odacılar kenarda ateş yakmışlar, kebap çeviriyorlardı.

Şeftali rayihasına karışan bu pişmiş et kokusu akşamın serinliği içinde insana keyifli bir iştah veriyordu;45 mütemadiyen içiyorlar,

üzerlerine yoğurt dökülmüş sıcak patlıcan kızartmalarından, taratorlu semizotu salatalarından kaşık kaşık yiyorlardı.

Tâ geç vakit döndüler; dağların ardından yarısı kopuk kırmızı bir ay karanlığı yararak hüzünlü hüzünlü yükseliyordu; arka kafilede biri

«Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir diye haykırırken daha uzaklardan, Boğaziçi'nin durgun gecelerinde suları döven bir

uskur sesi gibi davulun gümbürtüsü vakit vakit duyuluyordu.

Agâh Bey, yarı keyifti, onu evine kadar getirdiler. Hemen sayundu yattı. Her gecekine benzemiyen bu kurşun gibi ağır uyku, dimağın

değil, midenin vücudun yorgunluğunu dinlendiren bu kaba uyku ne hoştu...

Ertesi gün cuma idi. Erkenden arkadaşları haber gönderdiler, ırmağa, yıkanmaya gideceklerdi. Dönüşte değirmende öğle yemeği

yiyecekler, akşam rakısını mutasarrıfın yeni yaptırdığı havuz başında içeceklerdi. Gitmemek istedi. Fakat bu gübreli, tozlu kasabada

tek başına uzun bir gün nasıl geçerdi? Hem de ırmağa kadar inmemişti. Yıkanmasa bile bir kere görmek lâzım değil miydi? Merkeplere atladılar, şeftali bahçelerinden geçtikten sonra tımar g'örmemiş, sık gür bir ayvalığa daldılar. Suyun iki tarafında da

dalların örgülerle çevrilip gölgeleriyle kuytulaşmış birçok ufak havuzlar vardı. Yüksekten dökülen su, buraları oymuş, derinleştirmiş,

sanki yıkanması kolay olsun diye özenip hazırlamıştı, Agâh Bey yıkanmak fikrinde değildi. Bir zaman yalnız seyretti. Fakat baktı46

ki bu hiç te fena bir iş değil; akşamki ispirto ile zehirlenmiş şu sıcak terli vücudu serin Sudan elbette zevk duyacak, fayda görecekti.

Ona ince kumlu, kapanık derin bir havuz buldular, ferah ferah, zevkli zevkli yıkandı,şimdi dönerlerken, iştihaya gelmiş olan derisinden

bu güzel kokulu hava kolayca giriyor, sanki kanına bile rayiha katıyor, ciğerlerini şeftalili serin bir nefis hava dolduruyordu.

Değirmende, daha sabahtan gönderilip hazırlanan yağlı bir oğlak çevirmesini tam kıvammda buldular. Daha beş on türlü yemek

yaptırılmıştı. O kadar yemişlerdi ki yola çıkmaya mecalleri kalmamıştı. Dere kenarında, dalları sarkık koca söğütlerin altında birer

birer serilip uyudular. Mutasarrıfın evinde gece, daha kibarca, daha zarifce geçmişti. Rakı billûr sürahilerle kesme kadehlerden

sunuluyor, balık yumurtası, siyah havyar gibi Anadolu için nâdide mezeler yeniliyordu. Izinle livaya (kazaile il arası idari bölümü

mutasarrıflık) gelen bir malmüdürü güzel keman çalmış, bir tapu memuru da İstanbul'daki Mahmutpaşa başının (mahmutpaşa

çarşısının giriş kısımları) mükemmel bir taklidini yapmıştı. Çok eğlenmişlerdi. Agâh şimdi hemen her eğlentiye giriyordu. Nihayet ona,

kendisi için bir merkep alması lâzım geldiğini söylediler. Köylere, pazarlara adamlargönderildi. İri boylu, sağlam yürüyüşlü, rahat bir

eşek bulduruldu, bir de kadifeli, mor püsküllü,şeritli, saçakh yeni palan yaptırıldı. Akşamları, Tahrirat Müdürünün de merkebi

öbürleriyle artık hükûmet konağmın iç avlusuna sıralanıyordu. Lâyihalar, kararlar çoktan ihmal edilmişti. Zaten çalışmıya, kendisini

dinlemeğe vakti kalmıyordu. Ağustos içinde av başladı, erkenden kalkıp bağlara yayılıyorlar, çil, keklik vuruyorlardı. Bütün kasaba,

memurlarının zevkine hizmetle mükellef idi... Günlerce köylerden jandarmalarr, şöhretli ağalar getiriyorlar, kış için tavşan avına tazılar

peyliyorlardı. Bu mükemmel bir damat hayatıydı. Eğlence meclislerinde bir kenara çekilip kahve fincaniyle yarı gizli rakı atıştıran

Ceza Reisi, Agâh'ı zorluyor. «Seni evlendirelim oğlum, bumemlekette bekâr durulmaz! » diyordu. Sahi, bu güç işti. !Için için eridiğini,

zorluk çektiğini o da duyuyordu. Karanlık bir gecede, Evkaf memuru onu arka kapıdan evinin zemin katında basık bir odaya soktu.

İçeride iki kadın vardı. İkisi de şöhret kazanmış, güzel, dolgun kadınlardı, erkeğe alışkın görgülü tavırla sigara içiyorlar, uzun bir

memur nesline böyle yarı gizli hizmet etmekten şiveleri nazikleşmiş, ince lisanlarıyle ferah ferah konuşuyorlardı. Biri esmer, uzun

boylu, endamlıydı; göğsü dar yeleğinin altında genç, gürbüz duruyor, insan dalgın tatlı gözlerle derin derin bakıyordu. Öbürü sarışın,

büsbütün iri, gösterişliydi. Uzun saçlarını elli altmış örgü yapıp sırtından aşağı, nâdide bir atkı gibi koyuvermişti. Başlarına oyaları

aynı örnek yemeniler bağlamışlar, üzerlerine kenarları aynı gergef iğnesiyle işlenmiş gömlekler giymişlerdi;48 ayaklarında da gül

resimli çoraplar, sari meşinden kunduralar vardı. Esmeri temkinli, tok, dolu bir sesle türküler söyledi, sarışanı kırıla döküle, çocuksu

tavırlarla oyunlar oynadı. Agâh Bey, bu âlemi ümidinden fazla iyi bulmuştu. «Vallahi hoş, lâtif şeyhı diye arkadaşına teşekkürler

ediyordu. Öbürü, kasabaya ait tafsilât veriyordu. Bazan azılılar bu cins kadınların evleri önüne toplaşırlar, ağızdan dolma pis barutlu

hantal tabancalar patlatarak gece yarısı mahalleyi korkuya verirlerdi. Ertesi günü jandarmalar kabahatlileri yakalar, koğuşta bir temiz

döverlerdi; mesele de kapanmış olurdu. Kış gelince gece toplulukları başladı. Helva sohbetleri yaparlar, arasıra da o meşhur, ihtişamlı

hamamı halvet (tenhalaştırmak yabancıları uzaklaştırmak) edip turşulu yemekler yerlerdi. Payıtahtta, vilâyet merkezinde yasak olan

içtimalara, eğlencelere burada mesağ (imkan) vardı... Herkes ucuza, kolayca eğlenebildiğinden başkasının keyfini çok görmüyor,

çekememezlik etmiyordu. Agâh Bey yavaş yavaş ihtiyatlarını (alışkanlık) değiştirmişti. Simdi rakısız yapamıyor, gözü önünde toprak

bir imbikten halis cibre çektiriyordu. Kadınsız da duramamıştı, sık sık arka kapıdan eve ziyaretçiler girerdi. Entari ile püfür püfür, rahat

rahat gezmeğe vücudu alışmıştı; eve gelir gelmez soyunuyor, bahçe üstündeki odaya nargilesini kurup köşeye geçiyordu. Gelsin

sohbet... Kabarık şilteli rahat köşe minderlerinin, yan yastıklarının, arasında vücudu gevşiyor; gitgide genişliyordu.49

İşe gönlünde hiç de arzusu kalmamıştı. Hattâ Kadı Efendi ile satranç oynamak, fıskıyeli kahvede muhasebeci beyle tavla atmak gibi

eğlenceleronu ekseriya dışarda alakoyuyor, daireye gitmesine mâni oluyordu. Kış, zaten Akdeniz sırtındaki bu nmemlekette

sonbahar gibi hafif geçerdi. Biraz rüzgâr soğukça esse tavan boyu ocaklara kuru zeytin kütükleri atıyorlar, hindiler doldurarak, kazlar

kızartarak kışın da zevkini çıkarıyorlardı Bu gamsız, geniş ömür yüreğinin ateşini söndürmüştü. Şimdi geçen günlerdeki hizmet, imar

ıslaYıat gibi fikirlerini hatırladıkça nargilesini gürleterek gülüyor, arkadaşlarına kendini mazur göstermek için:

-Toyluk, ne yaparsın?... Diyordu...

Zaten ikinci yaz gelmişti. Sinirleri gevşeten olgun bir meyva kokusu sıcak rüzgârlara karışarak pencereden odaya doluyor, herkesi

göz alabildiğine uzanan sayısız şeftali bahçelerine çağırıyordu: Daha geçen sene dar redingotu sırtında uyuşukluk aleyhine nutuklar

veren Agâh bey şimdi bu rayihalı havayı ciğerlerine kadar derin derin çektikten sonra yenleri sıvalı bol entarisi içinde rahat rahat

geriniyor, yeni atılmış minderin üzerine yan gelip:

-Gel kayfim gel!... diye söyleniyordu.

Feneryolu, 1919

KOCA ÖKÜZ50

Yatsidan çıkan ihtiyarlar, uzaktan sessizce birkaç karaltının köye yaklaştığını gördüler. Haziran içinde mehtaplı gibi parlak bir

geceydi. Gökte aydan veya güneşten değil, kendi içinden; bir kaynak gibi âheste âheste taşan, süzülmüş, tatlılanmış bir aydınlık

vardı; yıldızlar bunun içinde sönük, şavksız kalıyordu. Sanki sabah oluyordu: uykulu bir alacakaranlık içinde göz ötelere uzanıyor,

çeşmenin söğütleriyle çit boyundaki yabani iğdeleri birbirinden seçebiliyordu. Anadolu'nun yüksek yaylalarına has sessiz, pussuz,

boz renkli gecelerden biriydi. Köylüler lâkırdıyı kesip gözlerini yola diktiklerinden şimdi gelenlerin ayak sesleri duyuluyordu. Ortada

yayvan, geniş, kocaman bir gölge vardı. Bu galiba, bir öküzdü; iki tarafında birer adam yürüyordu. Birden anladılar: Ham Mustafa ağa

pazardan, her seneki gibi yedek hayvan almış, oğlu ile beraber önlerine katmış, getiriyorlardı. Onun adetiydi; harman başında gider,

kart, hurda bir, öküz alırdı; ekini kaldırmak, döveni döndürmek, malı ambara taşımak gibi işlerde bunu iyice kullandıktan sonra güze

doğru götürüp satardı. Çok defa aldığı fiyatla müşteri bulduğundan boğaz tokluğuna hayvana iş gördürmüş olur, kışın, işsiz aylarca,

boşuboşuna beslemekten kurtulurdu. Mustafa vaktiyle İstanbul'da jandarmalık etmiş bir süre emini (Hac mevsiminde Hicaz'a

gönderilen para ve hediyelerin başındaki memur) yanında Hicaza gitmiş, hacı olmuş, gözü açık, hilekâr bir adamdı. Malmüdürü, vergi

kâtibi, evkaf memuru gibi her zaman işinin düşeceği nüfuzlu adamlarla senlibenli konuşan odalarına uğradıkça baş köşede ikram

görürdü. Zira haftada bir, kasabanın pazarında bunlardan her birisinin kapısını çalar, içeriye «Fırını iyi our, afiyetle yeyiniz!» diye bir

yağlı oğlak, yahut «Küçük paşamızı eğlendirsin, maskara şeydir! » diyerek kuyruğu kara, vücudu ak bir kuzu bırâkır, giderdi. Kış

ortasında karlar yağarken rengi kaçmadan, derisi buruşmadan kuruttu'ğu kayısıdan, yahut da çürütmeden, suyunu çektirmeden

saklıyabildiği armutlardan bir sepet dolusu bıraktığı da olurdu. Her işin elıli, meraklısıydı. Gider Kayserili muhacirlerden sucuk,

pastırma yapmayı beller, Çerkez köylerinde peynircilik öğrenirdi; bütün bunlara kendinden ziyade hediye vermek için merak salardı.

Bakracını doldurup kasabaya indiğini gören köylüler: «Hacı Mustafa bir tas götürür, bir tulum getirir! » derlerdi.. Hakikaten de

öyleydi... Uğrayıp içeriye canlı cansız her hafta bir hediye bıraktığı kapıların himayesiyle tarlalarını başkalarının zararına genişletmiş,

su vakfına mütevelli olmuş, eski vergi borçlarını kapatmıştı. Mustafa'nın evine tahsildar uğramaz, jandarma sokulamazdı. Herkes,

sevmiyenler, çekemiyenler bile ondan saygıyla bahsederler, «Hacı ağa» derlerdi. Toprak damlı, kavruk yüzlü yıkık köyün ortasında kırmızı kiremitli, çam tahtalı, yeni yapı evi; değirmenlerin hakkından çalınıp yaz, kış gürül gürül akan suların feyziyle fışkırmış gür

ağaçlarla dolu bir bahçesi vardı. 52

Evinin önünde bir tarafı tamamıyle açık; boyiu boyunca koca bir sundurma yaptırmıştı. Burası, yaz gecelerinde yıldızların ışığı,

böceklerin sesiyle dolduğu zaman ne hoş olurdu. Hacı ağa ömrünü orada geçirirdi. Kasabanın, evi basıla taşlana dillenmiş en namlı

kahpesini, Çiçek Emine'yi bir gece atına almış, köye getirmişti. Asıl karısı beşik, ocak başında, gübreler içinde, öküzler, mandalar

arasında evin kaba işlerini görürken Çiçek Emine Hacı'nın dizleri yanında kötürüm olmuş bir kart kedi gibi esniye uyuya tembel

tembel vakit geçirir, başında altın dizili, inci işlemeli fesi, ayağında servi, karanfil resimli çorapları, sırtında bir yolu sari bir yolu pembe

kumaş fistanı gelin gibi yaşardı. Bu münasebete ne köy halkı, ne oğlu ses çıkarabiliyordu.

Hacı ağa, önünde öküzüyle çardağa yaklaşınca ihtiyarlar hep birden, dua eder gibi: «Hayrını göresin, hayrını göresin!» diye

seslendiler. Yarı aydınlık içinde hayvanı seçmiye çalışıyorlardı. Kuru kafalı, kocaman boynuzlu, kemikleri çıkık, kart olduğu uzaktan

belli bir öküzdü. Yorulmuş, bezmiş görünüyor, çökecek bir yer arıyordu. Şimdi durmuşlar konuşuyorlar, kasabadan haber alıyorlardı.

Köylülerden biri Hacı'ya yaranmak için yerden bir avuç dolusu toprak almış, hayvanın kulaklarına sürüştürüyor, muayene ediyordu;

fakat öküz başını ovanın nihayetsiz derinliğine çevirmiş, uzak uzak bakıyor, derin derin düşünüyordu.

Köylü, yine Hacı'nın hatırını yapmak için:53

-Çok cevherli öküzmüş bol yedir de hele bak, ne yavuz mal olur... Diye söylendi.

Susuyorlardı, uzak ağılların birinden tok sadalı kocaman bir keçi çanının hüzünlü sesi geldi. Uyuyan genişlikler içinde bütün eşyaya,

bütün ruhlara yakından dokunarak, sürtünerek uzun uzun her tarafta dalgalandı. Ayrıldılar.

İşe koşulduğunun üçüncü günü koca öküzü ahırda çalışmaya isteksiz bir yatışla yan gelmiş, geviş getirir buldular. Yanaşma dürttü,

vurdu, tekmeledi, yerinden kımıldatamadı. Hacı'ya haber verdiler. Boynuzlarına geçirdikleri bir kalın ipi, var kuvvetleriyle ikisi çekiyor,

biri küreğin keskin tarafiyle vuruyordu. Öküz etrafmdaki bu gürültüye, ipe, küreğe; kuvvete, acıya karşı kayıtsız, güya rahatta,

yalnızmış gibi aynı yatışı, aynı ağır başlığıyle duruyordu. Gözlerinde ne şaşkınlı, ne hiddet vardı. Yanaşma ikide birde:

-Acaba marazlandı mı ki?... Diye söyleniyordu. Hacı, kızdı:

-Kahpenin eniği, başka lâf bilmez misin? Ne marazlanacak ki... Önündeki yulafı, samanı bitirekoymuş, dırlanacağına çal küreği! Diye

haykırdı. Bu doğruydu; öküzün iştihası yerindeydi. Nihayet başa çıkamadılar, biraz kendi haline bırakmak, öğleye doğru yanaşmayı

gönderip getirtmek kararıyle öbür öküzleri önlerine kattılar; yeni doğan güneşin keyifli aydınlığı içinde isteksiz, neşesiz bir yürüyüşle ağır ağır gittiler. Hacı; (Bu da ne iş ki... Yesin, içsin; işe gitmesin, keserim domuzu!» diye arasıra mırıldanıyordu.54

Oğleyin yanaşmayı köye gönderip tarlada baba oğul kaldılar. Burası, olgun, dolu başakların baştanbaşa sapsari ettiği dümdüz

tümseksiz, tepesiz, çıplak bir ova idi. Güneş vurmuş bir bakır tepsi gibi sıcağın altında coşkun, keskin bir aydınlıkla parlıyor, yorgun

gözler önünde gökten is gibi, yanmış kâğıt parçaları gibi bir takım gölgeler dökülüyordu. Başları yere eğilmiş, dalgın duruyor,

bekliyorlardı. Sıcak toprak üzerinde iri, çevik karıncaların koştukları görülüyordu. Bunlarm içinde kanatlıları da vardı; Hicaz

yolculuğunun lâkırdısını etmeden yapamıyan Hacı:

Çölde karıncalar tosbağaları taşır, bunlar nedir ki... Diye bir yalan uyduruyor, oğluna,yutturuyordu. Birden ovanın tâ ucunda, gökle

yolun birleştiği yerde bir şey kımıldayıverir:

-Aha Ali geliyor, dediler. Lâkin yalnızdt. Baba oğul öküzün ölmüş olması korkusuyle sarardılar; Ali'nin lâkırdısına meydan vermeden:

-Geberdi mi ki?... Diye sordular. Hayır, öküz canlıydı, sabahki yerinde geviş getirip yatıyordu. Çok vurmuştu fakat kaldıramamıştı;

Fatma teyzeyi, Emine'yi çağırmış, üçü birleşmişler, dövmüşler, sövmüşler, hatta boş böğrüne çivi ile kakıştırmışlar, yine

kımıldatamamışlardı. Hacı Mustafa bağırıyor, ömründe böyle işe çatmadığını söylüyordu. Hiç bir meselenin bir vak'anın söze

karıştırmadığı oğlu- için için uyur, çilli yüzlü dudâklarının etrafı daima tükürüklü bir de kanlı - kederli bir yüz alıp susuyordu. Altında

oturdukları cılız ahlatın gölgesi doğu tarafına uzanıp gidiyordu. Bekleyip ne duruyorlardı? Baba: «Ya Allah!)) nidasiyle yerinden zorla,

oğluna abanarak kalktı. Bacaklarında sızılar vardı. İlle Çiçek Emine eve geleli Mustafa büsbütün çökmüştü; arasırâ sol dizine bir ağrı

giriyor, ayağının parmağı filizlenmeye başlamış, yamrı yumru bir patates gibi şişiyordu. Haftalarca yattığı, inlediği oluyordu.

Hediye götürdüğü memurların zoruyle kendisini muayene eden doktor :

-Biraz nefsini yen be adam, gürleyip gideceksin ! .. Diyordu. Lâkin Hacı Mustafa «Atın ölümü arpadan olsun beyim, öyle de

gözümüzü yumacağız, böyle de. Aldırma sen!» Cevabıyle reçeteleri sarığının arasına sıkıştırıyor, eczahaneye adımını atmıyordu.

Soranlara : «Gavur ilâcından Müslümana fayda olur mu be!) diyordu. Lâkin afyon mizanının (kantar) köşesindeki aktar Buhara'lı Bekir

Efendiye sık sık uğruyor, onun küçük bir mermer havanda döğüp yaptığı amber kokulu, ballıbaharatlı haplardan kutu kutu alıyordu. Bu

ilâçlar, Çiçek Emine'ye:

-Kudurdun mu, ki Hacı?... Güllük (at, eşek, yük hayvanı) gibi ne tepreşiyon?.. Dediriyordu.

Akşam dama dönüşlerinde öküzü sabahki yerinde, ayni halde buldular. Artık bu akşam önüne saman dökmiyeceklerdi, belki

acıkınca işe giderdi. Lâkin bu'da fayda vermemişti. Hayvan, bütün geceyi aç geçirmiş, lâkin yerinden kımıldamamıştı.56

Gene yedeksiz gittiler. Öğleyin tahkikat için eve gönderilen Ali dönüşünde tuhaf bir şey anlattı : Ahıra girmeden evvel kapının budak

deliklerinden içeriye, usulca bakmıştı; öküz yerinden kalkmış, öbür bölmelere geçmiş, çiftlerden arta kalan samanları ayakta yiyordu.

Lâkin, sonra mandalın gürültüsü, kanadın gıcırtısını duyunca hemen yerine dönmüş, yatmış, kalıp kesilmişti. Karılar da yardım ettiği

halde gene kaldıramamışlardı. Ham Mustafa :

-Bu ne hileci öküz, beni matedecek be! dedi. Oğlü başıyle tasdik etti. Çare yok, satmak lâzım, fakat ahırından çıkmıyan hayvanı kim

alırdı? Kasaba bile gidecek olsa hiç olmazsa kasabaya kadar yürümesi lâzımdı. Acaba birkaç gün iyice besleseler, tıkabasa

doyursalar canlanır, kalkar mıydı?... Nihayet buna karar verildi; o akşam önüne yarım şinik yulaf; iki kalbur dolusu saman döküldü.

Köylüler;

-Ham ağa da yeni öküzü işe koşmuyor; besleyip pastırmasını mı yapacak?... Diyorlar, merak ediyorlardı.

Mustafa dışarı sir sızdırmıyordu; lâkin üzüntüden de eriyordu. Koca öküzün önüne ambarı dökseler tüketecekti, iştihasında kusur

yoktu; çalışmak istemiyordu, buna azmetmişti. «Ambarımı kül edecek, nasıl deflesek be?)) diye Mustafa arasıra, ahıra uğradıkça,

yarı karanlık içinde, gözleri şimşek çakarak, haykırıyordu. Aç bırakmak da işine gelmiyordu, hayvan büsbütün zayıf düşecek,

büsbütün ahıra bağlanacaktı. Nihayet bir sabah erken kalktı, kasabaya indi.

Cavga Riza derler, yarı sersem bir kasap vardı; onu buldu :

-Geçen gün bir öküz aldım, hurdaymış, işe yaramadı, sana aldığım paraya satayım... dedi. Cavga Riza - cavga, bir cins aptal

karganın oralarca ismiydi -, iki mecidiye eksiğine razı oldu. Yalnız bir şartı vardı; Hacı, tarlasından ayrılamıyordu, yanaşması da, oğlu

da öyle... Riza kendisi gelip ahırdan alacak götürecekti.

-Sana ahırda öküzü sattım, ben ötesine karışmam ha! Diyordu. Kasap razı oldu, paraları saydı.

Ham Mustafa sevincinden köye doğru uçuyordu. «Neme gerek, ister arabaya koysun, indirsin, ister orada kessin, ben karışmam!»

diyordu. Ertesi gün Cavga Riza elinde bir arşın çürük iple köye gelince Hacı :

-Sen nideceksin, öküz yerinden kalkmıyor Dedi. Daha evvel haber vermekle üzerinden kabahatı atmış farzediyordu. Riza şakaya aldı,

aldırmadı, ahıra girdi. Oküz yerinde yatmış, tıpkı ilk.' günkü gibi dalgın, bezgin, geviş getiriyordu. Kalkmaya hiç niyeti yoktu, gelenlere

dönüp bakmadı bile... Kasap hayvanı süzdü.

-Hele Hacının ettiği işe bak,, bunun neresi yenir ki? Kemikle deriden ötesi yel! dedi. Kaldırmak için tozlu çarığının burnuyla öküzün

kalçasına vurdu. Mustafa gülüyordu :

-Nezaketten anlamaz, pekçe vur!. .. Ihtariyle eğlendi. Kendi kendine «tekmeyle, sopayla kalksaydı ben onu eksiğine satar mıydım?

diye düşünüyordu. Lâkin birden şaştı. Gözleri dört açıldı : Koca öküz başını çevirdi, kasabm kirli elbiselerini derin derin gürültülü bir

nefesle kokladı, kokladı, sonra kımıldandı, kalkmış, ahırdan çıkmış, bahçeyi geçmiş, tozlu yolda, her adımda biraz daha ufalıp

silinerek kasabaya doğru gidiyordu. Sanki damarlarındaki son kuvveti toplamış, son dermanını, kendisini senelerce süren

yorgunluklardan sonra bir bıçakta ebedi rahata kavuşturacak olan bu adama saklamıştı. Çalışmaya gitmiyecekti; fakat ölülne hazırdı;

büyük bir filozof gibi başı yerde, ağır ağır, gözlerinde kayıtsızlık, yürüyor; uylukları arasında dolaşan, gölge arayan yalnız kanatlı,

ufak, inatçı sineklerin üzerinden arasıra kuyruğuyle incitınek istemiyen bir yelpaze geçiriyordu. Hacı Mustafa hiddetlendi. Onun

yürüyeceğini bilseydi iki mecidiyeyi kaybeder miydi? Bu ne uğursuz hayvandı, bir haftadır bol bol yemiş, iliklerini doldurmuş,

kesilmeye gidiyordu. Dünyayı çeviren Hacı, öküzün oyununa gelmişti. Öfkesinden, yanaşmaya, hiç sebepsiz bir tokat attı. Karısının

başına o iri savatlı gümüş tabakasını fırlattı. Oğlunu gece tarlada yatırdı; Çiçek Emine'ye bile surat etti. O, bunlarla didişirken

kasabada tellâllar çarşı pazar dolaşıyor :«Cavga Rıza'nın dükkânında bugün ikindiden sonra öküz kesilecek, isteği olanlar buyursun,

hey!) diye haykırıyordu.

Kadıköy, 1918

VEHBI EFENDININ ŞÜPHESI

Vehbi Efendi bu ufak kazanın Düyunu Umumiye idaresinde kantar kâtibiydi. Lâkin bir türlü yerli ahaliye mahsus kisveyi (kıyafet)

üzerinden atamamış, bir türlü, memur kılığını alamamıştı. Şal yeleğinin içinde yarı gizli kocaman bir kuşağı, aba poturu altında beyaz

yün çoraplarını meydanda bırakan ökçeleri basık yemenileri vardı. Bunların üzerine de vaktiyle siyah olması lâzım gelen havı

dökülmüş, soluk bir redingot geçirirdi. Durgun, bön, ürkek bir adamdı. Kaleminde basılı kâğıtları doldurmaktan başka elinden bir iş

gelmez, sorulmadıkça kendiliğinden konuştuğu görülmezdi. Cuma ile bayram günleri ya balık avı için Karasu kenarına inen, yahut da

buz gibi kaynaklarda karpuz çatlatmak üzere kiraz yaylalarına çıkan arkadaşlarına katılmaz; pazar dönüşü bir sari gaz boyamasına,

bir cam bileziğe viranelere çekilen çingene kızlarına sataşmazdı. Akşam, kalemden çıkınca, doğruca Tabakhane semtindeki evine

gelir, erken yatar, erken kalkıp tekrar aynı yollardan dairesine dönerdi. Ömrünün günlerini böyle, daire ile evinin arasında, değişiksiz,

pürüzsüz bir makara gibi sarmak, tüketmek onu memnun ediyordu. Doğuşundan o kadar beceriksiz, bezgindi ki otuzunu geçtiği, dört

kuruş maaşına imrenerek kısmetler tâ ayağına geldiği halde evlenmemiş, kadın nedir, daha henüz tadamamıştı.60

Bu yolda ilk adımın kendisini bir uçuruma sürükleyeceğine; hayatının o pek sevdiği boşluğunu, durgunluğunu vak'alar, dertlerle

dolduracağına inanırdı. Böyle olmasa, şimdi bile, elinin altında arzularını yatıştıracak ne âlâ bir fırsat vardı. Oturduğu bina, kapıları

desteklenerek sofalarına iğreti bölmeler çekilerek iki eve ayrılmıştı. Obür tarafında Rumeli muhacirlerinden bez dokuyucu dul bir kadın

oturuyor, biri ufak, diğeri gelinlik iki kızının ya türkü, ya kavga sesleri sabahtan akşama kadar evin bu tarafını gürültülere boğuyordu.

Komşunun kızında, bir zamandır, sabırsızlık, taşkınlık alâmetleri çoğalmıştı. Türkü sesleri içinde evi sarsan yürüyüşler,

merdivenlerden atılıp inişlerle, incecik bölmenin arkasında hasta bir ördek gibi uyuklıyan Vehbi Efendiyi dürtmeye çalışıyordu. Lâkin

yeldirmesini bile takmadan, başına bir örtü bile almadan bahçeye uğrayışlar, çamaşır asmak bahanesiyle çıplak baldırlarını

göstererek ağaçlara tırmanışlar hep faydasız kalıyordu. Hanife hiç de çirkin değildi. Biraz kısa, biraz endamsız, lâkin uzaktan bile

yumuşak, sıcak görünen dolgun vücudunun yürürken güzel bir çalkalanışı vardı. Ille ağaçlara çıkıp inerken düz entarili, belinden

kuşaklı, bu süssüz, dolgun ve baskısız vücut ne güzel bir biçim alıyor, eğilirken ne hoş bir kıvılcım yapıyordu. Vehbi Efendi, gönlünde

arzular, iştihalar duymuyor değildi. Göze gelirse gülüşler, dudak büküşler, hatta dil çıkarışlarla Hanife o kadar ileri varıyor,

görülmekten, bakılmaktan keyiflendiğini anlatan öyle cür'etli işaretler yapıyordu ki, Vehbi Efendi sersemleşiyor, pencereden61

uzaklaşıyordu. Artık öksürükler, cumbadan seslenişler, cama taş atmalar bile başlamıştı. Vehbi Efendi, doluya tutulmuş bir adam

gibi rahat nefes alamıyarak, ne yapacağını bilemiyerek, kurtulmıya çare bulamıyarak, ortada şaşkın, ürkek bekliyordu. Kıza cesaret

verecek bir harekette bulunmuyordu. Hatta, bazen, bölmeyi vurup da komşu kadına :

«Ayıptır yahu, kızına bak; bu ne aşiftelik!» demek arzularını duyuyordu, halbuki onun yerinde bir başkası, meselâ Tabakların Kâmil,

mahalleyi altüst eden şu çapkın olsaydı, çoktan atılır, tehlikesiz, zahmetsiz bir maceraya meydan verilirdi. Lâkin Vehbi Efendide o

cür'et yoktu. Bir midye gibi, yapıştığı yerde bekliyordu.

Mayıs içinde mehtaplı bir geceydi: Penceresinin önünde uzun uzun oturduktan, iki üç sigara içtikten sonra henüz komşudan

dönmiyen annesini beklemeğe lüzum görmedi, yattı. Ay, duvarları, kafeslerin büyümüş gölgeleriyle nakışlamış, süslemişti. Odaya

toz gibi, duman gibi tavandan döküldüğü zannolunan tatlı, mavi bir aydınlık iniyordu. Salhane önünde durup tâ yukarı mahalledeki

seslere cevap yetiştiren köpeğin inatçı, üşenmez havlamaları arasında birden yan duvar, öbür evin bölmesi vurulur gibi oldu, sonra

vaktiyle yan tarafa açılan, şimdi destekli, mıhlı duran kapının önünde biri, yalancı öksürüklerle üç kere seslendi. Vehbi Efendi

yatağından başını kaldırdı, dinledi. Öksürük kesilmişti, lâkin anahtar deliğine yapıştırılmış olması lâzım gelen bir ağız içeriye derin,

uzun, yanık ahlar yolluyordu. Bu, çabuk, amansız bir tesir yaptı; Vehbi'nin uyuşuk damarlarında kezzap gibi yakıcı, işletici bir kan 6263

dolaşıyordu. Oracıkta, elinin altında, Hanife'nin beklediğini, istediğini, yana yakıla yalvardığını bildiği, duyduğu halde nasıl

dayanacaktı? Kendisini hayatının o değişiksiz itiyadına düğümleyen bağların gevşediğini, çözüldüğünü duyar gibi oldu; boğuk bir

sesle, tanımadığı, bilmediği, bir yabancı, bir korkutucu sesle : «Kız ne oluyorsun? Git işine! » diye bağırdı. Hanife şimdi, ilk defa

doğrudan doğruya kendisine çevrilen bu erkek sesinden ayrılmak istemiyerek konuşuyor, «Anam komşuda da, korkuyorum...»

başlangıcıyla birçok şeyler söylüyordu. Öbürü, yatağından çıkmış, duvara yaklaştıkça

büyüyen gölgesine doğru, boğuşacak bir pehlivan gösterişiyle yürüyor, kapının önüne gidiyordu. Ortalık korkutmıyacak, ürkütmiyecek

kadar aydınlık, durgun ve tenha idi. Aralarında yarı çürük, yarı çapık bir kapı vardı. Vehbi Efendi beceriksiz, korkak adamlarda görülen

aç bir hayvan cesaretiyle gözleri dönmüş, kulaklarının uğultusu, yüreğinin çarpıntısı içinde, kapının kilidini, sürmesini çevirmeye

çivilerini sarsmaya çalışıyor, acele bir oradan, bir buradan tutuyor, çekiyor, oynuyordu. Öbür tarafta Hanife, sessiz, bekleyip

duruyordu.. Lâkin kapı, zıngırdıyan kilidine, esniyen aynalarına rağmen dayanıyor, bir türlü açılmıyordu. O zaman kız, yol göstermek

lüzumunu hissederek : «Yukarı kaldır, kancalarından kurtulur! » dedi. Sahi, en doğrusu bu idi; Vehbi Efendi çömeldi, bir eliyle

altından, öbürü ile de devrilmesin diye ortasından tutarak kaldırdı. Sürgüler gıcırdadı, biraz daha, dayandı, biraz. daha itti. Sonra

çivilerden kurtarmak için kendisine doğru kuvvetle çekti. Birden kapı, olanca ağırlığıyle elleri üzerinde kalıverdi. Ne yapacaktı? Arada

engel kalmayınca yüreğine bir bezginlik düştü. Kanında aynı ateşi duymuyorum zannetti. Usulcacık kapıyı yan tarafa dayadı, İçeriye,

öbür odaya adımını çekine çekine attı. Beyaz bir şekil, horozunu bekliyen bir tavuk gibi, ortada hazır duruyor, hiç kımıldamıyor, bir

şey söylemiyor, uçurumdan düşecek bir adam gibi elleriyle gözlerini kapamış, soluksuz bekliyordu. Vehbi Efendi de duruyor,

düşünüyordu. Birden, zihninin yüklü bulutları içinden bir şimşek çaktı. Korkunç, dehşetli bir fikir önünde aydınlandı, canlandı,

arzular, hırslar ile hareketlenmiş vücudunu olduğu yere mıhladı. Ya bir çocuk olursa, bir defa alışan ayakları onu her akşam buraya

çeker, bir gün, beş gün, sonra... Sonrası tehlikeli idi, ömrünün o pürüzsüz, engelsiz yürüyüşü arasında bu ne zaman bir set, davalar,

dedikodularla donanmış salkım saçak ne çirkin bir kepazelik olurdu... Evet, bu bir kepazelikti ki, kasabanın aylarca sermayesi

olacak, aylarca kahvelerde, kırlarda bunun lâkırdısı edilecekti. Ev hâlâ sessiz, sokak tenha idi. Ay, beyaz patiska perdeli kafessiz odayı güneş vurmuş bir deniziçi gibi, durgun bir ışıkla mavi, sakin aydınlatıyor, şimdi, ellerini yüzünden çeken Hanife'nin gözleri

gölgeli gölgeli yüzünün ortasında parıl parıl yanıyordu. Vehbi Efendi lâkırdı etmeden, daha ziyade bakmadan döndü, kapıyı

sürgülerine sokup yerine indirdi. Sürmeyi çekti. Geniş bir nefes aldı. Kurtulmuştu..64. Lâkin dizlerinde öyle bir dermansızlık

duyuyordu ki yatağına kadar yürümek ona zor, imkânsız göründü; hemen oraya şiltenin ayak ucuna oturdu; dizlerine dayadığı

dirsekleri ayni zamanda, başının yükünü de taşıyor, tepesinden dökülen mehtap altında iki büklüm düşünüyordu. Öbür odada da ses,

hareket yoktu, belki Hanife de böyle bir kesiklikle rasgele çömelmiş, anlıyamadığı bu dönekliği kavramaya çalışıyor, şaşırıyordu... Ta sabahleyinden başlayan yüklü, dumanlı bir sıcak kasabanın kızgın kayalar arasındaki bu çukur mahallesini ateşi çekilmiş bir fırın içi

gibi kapalı bir hava ile doldurmuş, boğmuştu: Sokakların her vakitki neş'eleri olan horozlar bile gölgeli kovuklara sokulup şevksiz,

dermansız duruyor, çocuklar bile oyunlarını bırakıp toprak döşeli kuytu, serin odalarda uyukluyordu. Yalnız suları tükenmiş derenin

kavakları üzerinde sonu gelmiyen tekrarlamalarla gıcırdayan ağustosböcekleri bu durgun, boğuk, kavruk âlemin susmıyan, bezmiyen

inatçı şikâyetçileriydi. Başka ses yoktu. Vehbi Efendi, kızgın güneşin altında tarla kuşlarını aldatacak pırıltılarla yanan redingotun

ağırlığından şikâyet ede ede boynunda sırmalı çevresi, yokuşu ağır ağır çıkıyordu. Yolunun üzerinde salkım ağaçlarıyle gölgelenmiş

şadırvanı dolu bir cami avlusu vardı ki böyle sıcak günlerde onu biraz nefes almak için âdeta çeker, çevirirdi. Lâkin bugün girmiyecek,

dinlenemiyecekti. Zira gittikçe suyu çekilen kuyusuna ip eklemek için vaktini evde geçirrniş, hem dairesinin vaktini kaçırmış, hem de

bu kızgın güneşe kalmıştı. Şöyle içeriye gölgeliğe hasretle bir baktıktan sonra yürümeğe hazırlanıyordu, şadırvanın arkasından biri

acele acele : «Vehbi Efendi, Vehbi Efendi!» diYe seslendi. Mahalle imamı onu geçerken görmüş, telâşlı bir tavırla hem koşuyor, hem

çağırıyordu. imam: «Biraz girer misin? Ben de şimdi sana, kaleme uğrayacaktim...» dedi. Vehbi Efendi, yeni bir iane (yardım,)

bir intihap (seçim) dedikodusu dinliyeceğinden : «Şimdi vaktim yok, kuyuya ip salladım da, bu ne kurak. Akşama görüşürüz!»

cevabıyle yürümek istedi. Lakin imam, çatık bir çehre ile :

-Başka bir şey söyliyecektim, şu senin mesele üzerine. Dedi. Onun meselesi de ne idi? Soruyordu. Karşısındaki hileli bir bakışla :

«Hele gir canım, bak gölgelik, serin, şöyle hasıra otur, konuşuruz.» diyordu. İmamın çapkın bir bakışı, bir gülüşü vardı ki Vehbi

Efendiyi ürkütüyordu. Mecburi girdi. Şimdi hasıra yerleşmişlerdi. Kumruları, yanlarında kanatlarını ıslak, çamurlu kaldırımlar üzerine

sarkıtarak edâlı yürüyüşlerle geziniyorlar, şadırvanın rutubetli yalakları etrafında keyifli keyifli dönüyorlardı. imam, çapraşık cümlelerle

başladı. Evin öbür tarafında oturan bez dokuyucu kadın dün gelmiş, ona olan biten işi anlatmıştı, mademki bir defa bu mesele bû dereceyi bulmuş, tamir edilmez hale gelmişti, o halde bir çıkarına bağlamak daha muvafıktı.6566

Vehbi Efendi, şaşkınlığından büsbütün irileşen aptal gözlerle bakıyor, anlamıyor: «Nedir canım? Hangi iş? Neyi? Ne olmuş?» diye

biteviye soruyordu. Öbürü nihayet kızdı :

-Yoo canım, diye gürledi, kızı hem gebe koy, hem de böyle anlamazlıktan gel, bu bana, cin imama yutturulmaz. Sen sorguyu suali

bırak da ben vak'ayı olduğu gibi, baştan anlatayım... Bak, yanlış var mı, yok mu? Meğerse Vehbi Efendi, kıza göz etmiş, olur a,

gençlik. Pencereden ayrılmaz, ne zaman raslarsa işaret eder, söz atar, her akşam kalemden dönünce kapının önünde öksürür,

gözlerini kafese, cumbaya çevirirmiş. Böylece işi ilerletmiş eh, öbürü de daha çocuk, cahil kız, yavaş yavaş gönlü çelinmiş, sonra bir

gece, bundan üç ay evvel, anası evde yokken iki evi bölen kapılardan birini çıkarıp... Kabahat amma, bir defa olmuş... Vehbi Efendi

«Yalan, yalan» diye birdüziye mırıldanıyordu. imam: «Yalanı var mı ya; çivileri: sökülmüş, menteşeleri oynamış, kapıyı dün gittim,,

gözümle gördüm... Vallahi , birader; sen bilirsin, yarın kadıya gidecekler. Ben bir rezaletin önünü alayım diye savaşıyorum!» dedi.

Hava gittikçe ısınmış, şimdi artık bir çelik gibi kızgın kiremitlerin çizıkoların; etrafındaki kayaların sıcaklığıyle her taraf, hatta bu gölge,

bu serin, sulak avlu bile yanmıya başlamıştı. Vehbi, Efendinin dimağı ise sanki haşlanmış, erimiş, büsbütün yok, büsbütün hiç

olmuştu. Anlamıyor,, kavramıyor. Yalnız imamın kızıl sakalına bön,, bön, ahmak ahmak bakıyordu.67

Kadı, müdür, imam hep birlik olup Vehbi Efendinin andlarına, yeminlerine, gözyaşlarına, (Ben namuslu adamım! » iddialarına

aldırmıyarak nikâhın kıyılmasında, pürüzün ancak bu yolda temizlenmesinde inat ediyorlardı. Illâ daire müdürü, Bitlisli bir Kürt, bangır

bangır bağırarak. (Ya nikâh, ya istifa, yoksa başmüdüre yazarım ha!) diyordu. Hepsi, herkes kız tarafını tutmakla birbirlerini

geçiyordu. Hanife, biraz kendini göstermeğe başlıyan karnını büsbütün çakararak kapı kapı, memur, eşraf evlerini dolaşıyor, ışıldak

mavi gözlerinden tükenmez parlak yaşlar dökerek başına gelenleri anlatıyordu. Herkes (hay alçak herif» diyordu. Vehbi Efendinin bu

kadar kargaşalığa, bu kadar üzüntüye tahammülü yoktu; yatakta kalıp gibi uzanmış, hareketsiz, ümitsiz yatıyor, dışari çıkmıyordu.

Hem onda da yavaş yavaş bir şüphe, bir tereddüt hasıl oluyor, «acaba farkında olmıyarak öyle bir şey mi olduydu?...» diye

düşünerek bütün kabahatin, bütün mes'uliyetin kendisinde olabileceğine ihtimal vermeğe başlıyordu. Nihayet, memuriyetini elden

kaçırmak korkusu kararsızlığına son verdi. «Peki» dedi. Terziye götürülüp tersine çevirilen redingot artık güneşle karşılaşınca parıl

parıl yanmıyordu. Nikâh günü davetliler hep yeni sandılar. Yavaş yavaş mesele sohbetlerin sermayesi olmaktan kurtuluyor,

unutuluyordu. Vehbi Efendi memnundu. Yalnız, altı ay sonra, kundağı kucağına koydukları zaman, daha kendisi de pekiyi

anlıyamadığı babalığın esrarını bulup çıkarmak istiyen bir düşünceyle çocuğa uzun uzadıya baktı: fakat bu kapalı, buruşuk, yumuk yüzden hiç bir mana çıkaramayarak «fesubhanallah! » dedi. Tabakların

Kâmil, Vehbi Efendinin dalgın, ciddi şekli; ağır ağır kahvenin önünden geçerken, arkadaşlarına manalı manalı işaretler ediyor.

-Yutturduk öküze!... Diyordu...

Bilecik, 1918

SARİ BAL

Kapının tunç tokmağı bu karlı gecenin sesleri sağır eden durgunluğu, dolgunluğu içinde kof bir uğultu çıkardı. Buna içeriden havlama

ile uluma arasında bezgin bir köpek derhal cevap verdi. Sonra bir kapının gıcırdayarak açıldığı, fısıltılar, telâşlı yürüyüşler içinde, bir iki

kişinin gidip geldiği duyuldu. Tokmak muttasıl (devamlı olarak) dövülüyordu. Nihayet bir kadın sesi :

-O kim? dedi. Burası kasabanın dışarısında, elekçilerin oturduğu alçak damlı, dar sokaklı, murdar, ışıksız bir mahalle idi. Hovardalık

etmek istiyenler geceleri, böyle geç vakit gelirler, uyumuş kızları uyandırırlar, oynatırlardı. Liralar serpildiği, tabancalar boşaltılıp

kamalar çekildiği, kanlar döküldüğü de olurdu. Eşraftan Kulâhçızade Hilmi Ağa bu akşam iki ahpabiyle içip içip coşmuş, saat beşe

(Alaturka saat, gün batışından 5 saat sonra) doğru : «Ne duruyoruz be, haydin gidip Sari Bali oynatalım!» demişti. İşte bunun için

gelmişler, kapıyı dövüyorlardı. ıçeride hala fısıltılar, kararsız yürüyüşler, birbirinden soruşlar vardı. Hilmi Ağa kızdı, rakının büsbütün

yayık, peltek ettiği bir sesle :

-Kız, açıver, bizik, ne duruyonuz!...

diye bağırdı. Kasabanın bu adlı sanlı mirasyedisi, bu yarı çılgın hovardası bir eve girmek ister de hiç önüne geçilir miydi?... İçeride bir

müddet, tanılan bu sesin verdiği bir korku ile her şey sustu; sanki taş kesilmişlerdi. Artık Hilmi Ağa beklemedi; «Abanın behe! »

emriyle yanındakileri ileri sürdü; dayandılar. Lâkin zora hacet kalmadı. Acele acele biri yetişti, sürmeleri çekti. Şimdi özür diliyorlardı.

Birden tanıyamamışlardı. Onüne gelen buraya uğruyordu da iyice anlamadan, emniyet etmeden içeri almıyorlardı. Yoksa bilselerdi,

bir dakika bekletirler miydi? Keşke, daha evvel biriyle bir haber gönderselerdi, hazırlanırlardı.. Külâhçıoğlu cevap bile vermiyordu.

Karanlık bir avluyu geçtiler. Yarı açık kalmış bir kapının ışıktan dört çizgisi birden genişledi. Dışarıya kızıl bir aydınlık taşırdı. Gelenler

başları lâz başlıklı, arkaları çerkes yamçılı, haddinden fazla iri, korkunç görünen üç kişiydi. İki basamaklı bir toprak merdivenden

indiler. Odaya girmişlerdi. Burası, penceresi, nefesliği olmıyan çukur, basık, loş bir yerdi; ahıra benziyor ve ahır kadar kokuyordu.

Dışarıdan yeni girince keskin ve ekşi bir yaşlık, gözlerl sulandıran bir sirkeleşmiş hava insanı tıkıyor, değişmiye değişmiye çürümüş

zannolunan sıcak, fena bir yağ gibi çehreye yapışıyordu. Duvarda lekeler, sepetler asılıydı; tavandan torbalar, soğan dizileri, ayva

hevenkleri sarkıyordu. Bir tarafta iki yatak seriliydi, Üç, dört baş görülüyordu. Bunlar, galiba, uyuyan çocuklardı. Kenarda yeşil boyalı

tahta sandıklar diziliydi; oda tıka basa idi. Yalnız ortada ufak bir meydan vardı ki biraz sonra şenlenecek, sazların, teflerin,71

zillerin sesleri altında bükülüp kıvrılan çengilerin rakslariyle şereflenecekti. Hilmi Ağa, etrafına şüpheli, huylu nazarlar atarak ortada

duruyordu. Çenelerinin altından uçları sıkıca bağlı yemenilerle yarı yüzleri örtülü birkaç kadın ortaya çeki düzen veriyor, ocağın tâ

yanına bir ayı postu, bir kebe seriyordu. Yarı karanlık içinde yüzleri farkolmuyordu; ihtiyar görünüyorlardı. Aralarında biri, hem

çalışıyor, hem Külâhçıoğlu'nun gönlünü alacak, şüphesini giderecek sözler söylüyordu. Ne kadar zaman vardı ki gelmemişti. Artık

Sari Bali unutmuştu; kale dibindeki kasaba kahpeleriyle mi vaktini geçiriyordu? Her zaman onun lâkırdısını ediyorlardı. Hattâ geçen

akşam babasını gönderip çağırtacaktı. Canı oynamak, içmek, zevk etmek istemişti; en iyi âlem kiminle yapılabilirdi; Hilmi Ağadan

keyifli delikanlı değil bu memlekette, vilâyet içinde yoktu...Şimdi herkes oturmuştu. Yamçılarının altından birer binlik çıkarıp ortaya

koyan misafirler başlıklarını attılar... Kadehler, mezeler diziliverdi. «Safa geldiniz, safa geldiniz! » sözleriyle müşteriler selâmlandı.

Kadınlar mânasız mânasız gülüşüyorlar, yerlerinde soğuk edâlarla kıvraşıyorlardı. Hilmi Ağa :

-Birer atalım!... Dedi. Sarı Bal hemen yerinden kalktı, kadehi doldurdu. Götürüp Külâhçıoğluna uzattı. Aynı kadın, aynı kadehle

odadakilerin hepsine sunuyor;«Afiyetler olsun! » diyor. En sonra da kendisi içiyordu. Ocaktaki kuru çam kütükleri şimdi alev alev bir

deniz gibi hışıldayarak yandığından duvara asılı haşhaşyağı lâmbası sarara sarara ufalıyor, aydınlığın bolluğiyle örtülüyordu.72

Etrafları servi resimleriyle süslenmiş bakır tabaklar, binlikler kütüklerin kızıl ve oynak ışıkları altında parlıyor, sanki göze gör'ünmez bir

fırça mütemadiyen dolaşarak, silip parlatarak üzerlerine cilâlar, renkler sürüyor, süslüyor, uğraşıyordu. Misafirlerden kısa boylu zayıf

biri :

-Be herif, ne duruyonuz? diye haykırdı. Bu emri odanın her tarafından çıkan başka bir çalgı sesi takip etti. Çuha elbiseler giymiş,

sakalı gayet biçimli kesilmiş güzel yüzlü genç bir elekçi sazını kuruyor, alnı çatkılı kart bir kadın zilsiz tefini uğuşturuyor ayakta,

kendilerine çeki düzen veren iki taze zillerini vuruyordu. Aynı zayıf adam, itiraz etti :

-Hele bakın... Fistanlarınızı kime saklıyorsunuz? Değişin onları... Dedi.

Dört peşli, şalvarlı kumaş entarileri, dar yelekleriyle çengiler ocağın alevi altında hiç de fena görünmüyordu. Me yaşlıcası, biraz

ağırlaşmış kalçalarına, fazla dolgun baldırlarına rağmen gözleri alıyordu. Işte (Sari Bal» bu idi. Çatık kaşları altında şurup gibi tatlı,

rayihalı (hoşkokulu) zannolunan, insana öpmek, koklamak, içmek iÇtihası veren iri, rnavi gözleri vardı. Bunlar, bir kaynak gibi, daima

parlak ve nemli duruyordu. Zaten gözleriyle kaşı, bir de minimini, sivri bir sıra mermer beyazlığındaki dişin dizildiği iri ve kırmızı ağzı

güzeldi; başka seçme hiçbir yeri yoktu. Yalnız bütün vücudünde, o iri, endamlı dökme kehlibar vücudünde öyle bir sokulmak,

sürtünmek, bir kedi gibi mırıldana mırıldana yaltaklıklar etmek istidadı göze çarpardı ki işte bu hal, kasaba çapkınlarının uykularını

kaçırır, akıllarını alırdı. Belki «Şehriban» kadar «Fadik »kadar oyunda hünerli değildi. Fakat sesi kulaklara değil, doğru yüreğe çarpar;

yüreğe işlerdi. Saz ve oyun başladı. Ağır, uyutucu bir havaya uydurulmuş yayık şiveli bir mânasız türkü, kasabanın en seçme türküsü, şimdi bu ahırın, tozlu bir eşya gibi oynatıldıkça insanın nefesini tıkayan kirli havasını sarıyordu

Gezi bağlarında bir top gülüm var

Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var...

Bu memlekette de öyle pek oynak, pek değişik fıkır fıkır oyun makbul değildi. Temkinli, ağır hareketler hoş görülüyor, daha tesir

yapıyordu. Yalnız boğuk, kaba sesli ziller bu tembel saz ve tembel oyun içinde bir elektrik cereyanına tutulmuş gibi mütemadiyen

çırpınır, çınlardı. Sari Bal'ın zilleri, her çingeneninkinden daha kıvrak, daha kahkahalı aksediyordu; zira altındandı. Tahmisoğlu Feyzi

ona sade altın zil değil, inci işlemeli, sim telli ne de fistanlar yaptırmıştı... Zavallı delikanlı parayı yeyip bitirince Reji kolcusu (tütün

tekeli bekçisi) yazılmış ve Çerkezlerle olan bir kavgada belkemiğinden vurularak tam yedi sene kötürüm yaşamış, sonra verem

imdadına yetişip kurtulmuştu.74

Sarı Bal, , kasabanın felâketiydi. Sık sık taşıp köprüleri götüren Deliçay, damları çökerten karayel, bağları soyan dolu, kadar,

zararlıydı. Onun da götürdüğü çiftlikler; çökerttiği damlar, soyduğu bağlar vardı. Hemen her mirastan hakkı, her kazançtan hissesi

olurdu. Bu işsiz, eğlencesiz, ücraları zaman içer, içer, Sari Bal'ın kapısını çalardı. Acaba bu murdar yer odasına kimler misafir

olmazdı? Yerliden, yolcudan, memurdan her çeşit müşterisi vardı. Bir malmüdürü, Sarı Bal'ın uğruna kasasında açık vererek perişan

olmamış mıydı? Şimdi Akkâda kalebenddi (sürgün) ahbaplarına gönderdiği mektuplarda hâlâ onu soruyor, onun hatırasını

kaydediyordu. Camükebirin o azametli sofu imamını bile bir gece burada basıvermişlerdi. Lakin şimdiki kaymakam sert davranıyordu.

Polise şiddetli emirler vermiş, «İçeride yakaladığınızı tıkın hapse! » demişti. Galiba geceleri kendisi de devriye çıkıyordu ki geç vakit,

bu mahalleden, yüzü sarılı geçtiğini, hattâ Sari Bal'ın evi etrafında dolaştığını görmüşlerdi. Lâkin böyle kardan yolların örtüldüğü öbür

gecede koldan (devriye polis) korku yoktu. Rahatça eğlenebilirlerdi. Bunları zihinden geçiren Hilmi Ağa :

-Yaşa Sarı Bal! diye haykırdı. Sarı Bal bu alkışa karşılık tatlı, şımarık bir gülüşle ve o akıllar alan sokulganlığıyle geldi,

Külâhçıoğlunun önünde biraz çalkaladı; uzaklaştı; sonra gene gelip tersine diz çöktü; başını arkaya yatırıp memelerini âdeta yerinden

sarsan bir göğüs oyunu ile, elleri havada, zillerini ağır ağır döverek durdu. Şimdi alnında parlıyan bir altın lira ile kalkmış; hediyesine

kıymet vermez görünerek oynuyördu. Lâkin misafirlere rakr bu gece ne kadar sık, arasız ve insafsız sunuluyordu... Külâhçızade

şimdiden yarı ayıktı; öbürleri de ispirtonun fasılasız mideye dolmasından esniyorlardı. Bir aralık farkına vardılar :

-Ne oluyoruz be, ardımızdan cellât mı kovalıyor?. İtirazıyle uzatılan kadehi içmediler, Elekçilerde her zamankinden başka türlü bir

şaşkınlık, neş'esizlik vardı. Bunu, hayal meyal seçen misafirler düşünüyorlar, anlayamıyorlardı, belki sorarlar, gürültü çıkarırlar, hatta

karılara bir de sopa çekerlerdi. Amma rakı keskin, fazla gelmişti; uyuşmuş, gevşemişlerdi. Boşalan binlikler elekçi oğlanlarından

birinin eline tutuşturularak meyhanecinin evine gönderilmişti. Böyle gece yarısı, uyandırılmaya alıştırılmış olan Taşçı Ligor hiç şikâyet

etmeden sıcak yatağından bir don bir gömlek çıkar, uzun bir bahçeyi geçtikten sonra kapıyı açardı. Gelenin elinde mecidiyeler varsa

şişeyi doldururdu; yok, veresiye bir aksata ise küfürler ederek dönüp yatardı.Artık oda dumanla dolmuştu. Rakının verdiği bir ihtiyaçla

misafirler sık sık dışarı çıkıp geliyorlardı. Kapı her açılışında üzerine basılmış bir köpek yavrusu gibi yürekten, tiz ıstırapli bir figan

(bağırma) koparıyor, bu ses çalgının da oyunun da yükseğine çıkıyordu.76

Kadeh gene fasılasız dönüyordu. Oda dışarıdaki dondurucu ayaza rağmen artık öyle ısınmıştı ki çengiler terlemeye, seyirciler

üzerlerindekini birer birer atmaya başladılar. Sari Bal, alnına toplanan dizilen ter tanelerini sildirmek üzere ikide birde tef çalan

kocakarının önüne zillerini vurmaktan vazgeçmiyerek, eğiliyor, kirli çevreye yüzünü uzatıyordu. Arasıra vakit bulup kenara serili

yataklara yaklaşıyor, yatan çocukların üzerine eğilerek galiba uyuyup uyumadıklarına, açılıp açılmadıklarına bakıyordu... Hattâ Hilmi

Ağa :

-Sari Balın bu gece ânalığı tutmuş... Diye alay ediyordu. Birden dışarıdan kesik, telâşlı düdükler aksetti; kapının tokmağı

koparılırcasına çalınıyor, köpeklerin uluduğu, yüksek sesle birinin bağırdığı duyuluyordu. Saz, zil, oyun, lâkırdı hep durdu. Hiç şüphe

yok, yeni gelen komiser, sabaha kadar süreceği anlaşılan bu meclisi dağıtmaya gelmişti. Huysuz aksi bir adamdı; kara, fırtınaya

bakmaz, gece, gündüz demez, kasabayı dolaşır, kahpelere, çapkınlara kırbaç atardı. Külâhçızade «Açın be, gelsin!» diye haykırdı.

Onun pervası(çekinme) yoktu. Memleketin o kadar eski, itibarlı hükümetinden daima yumuşak, geçiştirici muamele görür, fakat buna

karşı Hicaz şimendiferi ianesinde, eşkiya takibinde tesirli yardımcı olurdu; dayılarından biri de Yıldız'da (yıldız sarayı) bekçibaşı idi.

Komiser, kocaman sakallı, upuzun boylu, yanık bir Çerkez, içeri girince saygı ile ayağa kalkan oda halkına bakmadı bile... Yanındaki

sivil polise:

-Al isimlerini şunların... Dedi. Kimse konuşmuyor, kımıldamıyordu. Ocaktaki odunlar kor haline geldiğinden bu derin sessizlik içinde

birer birer devrilerek odayı büsbütün karanlığa gömülüyordu. Komiser : «Arayın her tarafı» emrini verdi. Böyle meclislerde ekseriya

sandıkların, eşyaların arkasına gizleniveren açıkgözler olurdu. Bir elektrik feneri bütün köşelere beyaz ışıklı çıplak, toparlak gözlerini

uzatıyor, aranıyordu. Hayır, kimse yoktu... Komiser :

-Dağılın!... Diye bağırdı. Aynı zamanda elindeki kamçıyı Sari Bal'ın sırtı üzerinde şaklattı. Kimse ses çıkaramıyordu. Hilmi Ağa

başına sargısını doladı. Ağır ağır yamçısını örtündü, çıkmak üzere idi. Lâkin durdu. Komiser gözleri şimdi de serili yataklara dikili

soruyordu :

-Bu yatanlar da kim? Sari Bal yürüdü, eğildi; yataklardan birinin yorganını çekti. İki küçük şekil, iğri büğrü uzanmış, dünyadan

habersiz yatıyor uyuyordu. Külâhçıoğlu düşündü Sari Bal'ın iki oğlundan başka çocuğu yoktu, o halde yan yatakta bir tümsek yapan

ne idi? Sari Bal'a döndü:. gizli bir işaretle sordu : «O ne?» dedi. Kadın dudaklarına parmağını götürerek daha gizli bir işaretle; «Sus!»

diyordu; gözlerinde mütemadiyen büyüyen bir korku, renginde artan bir sarılık vardı; âdeta yalvarıyordu. İş şimdi anlaşılmıştı; kapının

geç açılmasında, rakının sık verilmesinde, meclisin neş'elenmemesinde hep bu tümseğin dahili vardı. Sebep oradaydı.78

Hiç şüphesiz bunlar eve girdikleri zaman giyindirilip kaçırmaya vakit bulamadıkları birini şu yorganın altında saklayıvermişlerdi. Öyle

ya, gelenler elbette yarı sarhoş bulunacaklardı. Sık sık sunulan bir binlik rakı çabucak tesirini gösterince artık korkacak bir şey

kalmıyacaktı, bir aralık, hattâ gözleri önünde onu aşırıvermek daha kolay olacaktı. Hilmi Ağadan başkası olsaydı belki kapıyı

açmıyabilirler, oynamamak, bir hastalık bahanesiyle eğlenceye yanaşmamak isterlerdi. Lâkin Külâhçızadeyle buna imkân yoktu.

Ancak bu çareyi bulmuşlardı. Acaba bu saklanan kimdi? Sakın şu Gebeci'nin tüysüz oğlan olmasın! Sari Bal, gençlere musallattı;

cebinden para bile verir, ayartırdı. Yarın kahvelerde bahsi geçerek Külâlıçızadeyi şu kopil mi maytaba alacaktı? Artık tahammül

edemedi, yürüdü, yatağa yaklaştı. Sari Bal ne yapacağını şaşırarak : «Açma, Hilmi. Ağa! » diye yalvardı. Bütün gözler orada kirli

örtüsü, kabarık şekliyle bekliyen yatağa çevrilmişti. Komiser bile yarı şaşkın:

-Aç, aç!.., diye teşvik ediyordu. Hilmi Ağa, tekmesiyle yorgana vurdu, bir tarafa fırlattı. Ufak tefek bir adam, başını yastığa sokmuş,

kamburunu çıkarmış, yüzükoyun yatıyor, kımıldamıyordu. Hayır, bu Eşref değildi. Memur, fenerini o tarafa çevirdi. Aydınlık bir daire

ortasında yatan adamın doğrulduğu görüldü. Bu herkese âşina bir çehre idi; fakat bir noksanı vardı ki kimse tanımıyordu. Şaşkın,

sessiz duruyor, dik dik bakıyordu. Birden tanıdılar... Evet, o idi, tâ kendisi... Fakat hep kırmızı fesli, siyah setreli (ceket) vakarlı,

azametli görmeğe alıştıklarından derhal seçip çıkaramamışlardı, kimse gözlerine inanamıyordu. Ne yapacaklardı? Nihayet memur ile

âmirini şu müşkül,vaziyetten kurtarmak için oda halkı birer birer dışarı çıktı. Çoban köpekleri hiddetli, sert havlamalarla bu gidenleri

yolcu ediyorlardı. Yataktaki adam hâlâ kımıldamamış, konuşmamıştı; hâlâ komiserle gözgöze dimdik bakışıyorlardı. Ertesi gün istifa

eden kaymakam İstanbul'da. kendisini himaye eden saraya mensup bir eski dostuna yazdığı mektupda : «Durulur bir kasaba değil...

işret, zina, fisk u fücur(günah işleme), ben tahammül. edemedim,» diyordu. Lâkin sür'atli vasıtalarla hakikatten haberdar edilen bu

zat, verdiği cevapta : «Şu sırada başka bir mahalle tayininize imkân yoktur. Oradan ayrılmamalıydınız; bolluk bir memleketmiş;

yağının, peynirinin nefasetini söyliye söyliye bitiremiyorlar. Kasabaya hâs bir nevi Sari Bal'ın methi ise tâ buraya kulağımıza geldi!»

diyordu.

Çorum 1916

ŞAKA

Artık âdet etmişlerdi, işi evvel biten öbürünün kalemine uğrar, sonra odacı ile tüccar Şakir Efendiye haber gönderirler, hep birleşip

konuşa konuşa Rum mahallesinde yerli ahalinin Yalı dedikleri aşağı çarşıya, Balıkpazarı'na inerlerdi. Kepenkleri yarı kaldırılmış loş,

meyhaneleri müşterisiz, boş dükkânları, sessiz, uykulu evleriyle gündüzleri hareketsiz, şamatasız duran bu sokak, akşama doğru,

meydana balık sergileri kurulduktan, istiridye işportaları dizildikten sonra ahali ve uğultu ile dolar; satıcıların çığırtkanları, alıcıların

kavgacı pazarlıkları ve bunların arasında dolaşıp pavurya satan yalınayak Rum çocuklarının kulakları çınlatan yaygaralarıyle kalabalık,

gürültü, hareketli bir pazar meydanı halini alırdı. Kasabanın her tarafından gelen elleri sepetli, sırtları zembilli, karnı acıkmış, aceleci

bir halk, önüne gelen tezgâha eğilerek, rasgeldiği balığı kavrayıp koklıyarak, her dükkâncıdan fiyat sorarak uzun uzun, zevkli zevkli

dolaşırken balık kızartan bakkalların mangalları etrafa ve insanların üzerine zeytinyağı ve deniz kokularına karışmış iştah

verici bîr duman, bir tütsü yayardı. Servet Efendi, tombul, yuvarlak, lâübali bir adam, balıkların serildiği, tavaların cızırdadığı,

durgun ve kirli denizin keskin kokusuna karışmış ispirtolu bir havanın ciğerlere hücum ettiği bu sokaktan yutkunmadan, ımrenmeden

«oh, ne âlâ, mis gibi! ... » demeden geçemezdi. Sabahtan beri, iyice karın doyurmaya vakit bulamadan çalışan bu üç arkadaşa

sokağın havası, bastırılmaz bir açlık, âdeta midelerine ezâya yakın derin bir eziklik veriyordu... Bunlar bakına bakına ağır ağır

yürürlerken meyhaneler mütemadîyen doluyor, denize doğru uzatılmış harap taraçalara, çürük iskelelere, tuzlu balık depolarına kadar

her yer, her köşe, içen, yiyen yaygaracı, şamatacı insan yığınlariyle kaynıyordu. Tokuşan bilardo toplarının evvelâ kuru, sonra gırıltılı

sesleri kadeh şıkırtılarıyle birleşerek sokağın uğultusunda tiz, sert akisler yapıyor, çığırtkanlık ediyordu. ... Şakir efendi, vaktin daha

erken olduğunu söyliyerek şöyle, deniz kenarını biraz dolaşmalarını teklif etti, «Hayhay!» dediler. Bu gezintiden asıl memnun olan

Nedim Beydi. Zira biraz daha ileride, denizin, dükkânsız, şamatasız kıyılara çarptığı , sakin, hülyalı yollarda birbirinin kollarına girmiş,

saçları kordelâlı, omuzları atkılı genç, olgun Rum kızları yavaş sesle türküler mırıldanarak aşağı yukarı dolaşırlar, arasıra durup

uzaktan çarşının, akseden boğuk gürültüsünü, yarı sarhoş erkeklerin kaynaştığı bu uğultuyu bir dişi zevkiyle dinler, aralarında sırlarını

söyleşirlerdi. Üç arkadaş da havası, suyu, yemeği arzular uyandıran bu nmemlekette kadınsızlıktan şikâyetçiydiler. Ve İstanbul'un

külhanbeyi âlemlerinde uzun müddet düşüp kalktıktan sonra şimdi, Anadolu'nun inziva ve tahassür(Tenha ve hasret dolu) illerinde82

dolaşan Servet Efendi ikide birde (Bu nasıl da yermiş, canına yandığımın.» diye başlar, arasıra, şöyle iki ahbap gidip de biraz içki,

biraz çalgı arasında bir parça muhabbet edecek bir ev olmamasına uzun uzun küfürler ederdi. Elinde gümüş bastonu, arkasında bal

renkli pardesüsü, penıbe kravatında zümrüt iğnesiyle kendini iyi giyinmiş bir adam, bir şık farzeden Nedim Bey «Geç öyle bir evi,

yanıma hizmetçi bulamıyorum.. Ne mutaassıp şey bunlar hep kendi aralarında,» diye arkadaşına iştirak ediyor, bu hayata otuz

senedir tahammül ede ede artık alışmış görünen tüccar Şakir Efendi mintanlı, kocaman gümüş köstekli, cılız uçları bir yerli söze

karışmayarak yalnız gülümsüyordu. Yürüye yürüye şimdi, büsbütün tenha, evlerden, ocaklardan uzak, yatkın bir kumsala

gelmişlerdi. Orada sahile çekilmiş bir battal balıkçı kayığı yan yatmış, denizin kıyıya attığı bir leş gibi insana çürümüş, kokmuş vehmi

(aldanış) veriyor, denizin durgun, süprüntülü kokusu sanki hep ondan, bir kaburgadan çıkıyordu. Dayandılar, dinlendiler... Sıcak bir

ağustos akşamının kızıl kızgın bir gurubu uzakta, körfezin ortasında gittikçe kızıllaşarak tamam oluyordu; sular bu akşam serpintisiz,

akıntısaz, bir pelte gibi tek parça, yeni boyanmış kadar yağlı, cilâlı öyle durgun, ölgündü ki nefes bile almıyor, kabarmıyor, yalnız

güneşin şulelerini (ışık) göğsünde toplıyarak için için yanıyor, kızarıyordu. Sanki ısınan bir cam gibi insana, birden ortasından

çatlıyarak, . parçalanacak, içerisinde kaynıyan denizi fışkırtacak hissini veriyordu. Nedim Bey, «Amma güzel bir gurup... » diye

söyledi... Servet Efendi sigarasından şişkin, koyu, kocaman bir bulut uçurarak: «LAtif, lâtif!..» diyordu Tüccar Şakir Efendi pek

ehemmiyet vermiyerek ve: «Hadi bakalım, vakt-i kerahet, saçmayı bırakm. Dönelim!» ihtariyle arkadaşlarını çevirdi. Yavaş yavaş

döndüler... Denize, renk renk guruplara alışkın bu iki Istanbul çocuğu güzel manzaranın cazibesinden kendilerini hâlâ kurtaramıyorlar,

içlerinde geçen bin tatlı hatıraya dalmış, ağır, neş'esiz yürüyorlardı. Şakir Efendi, gittikçe yaklaştıkları meyhane masasının keyfiyle

şimdi gevezeleniyor, geçtikleri sokakta takım takım dolaşan kızları, açık kapılardan içerisi görünen avlularda oturup denizi seyreden

kadınları göstererek; «Nasıl bu tombalak? Fena mı şu küçük?» gibi sözlerle arkadaşlarının dalgınlığını gidermeğe uğraşıyordu. Birden

Servet Efendi, yanında dimdik, ağır, vakur yürüyen şık arkadaşının koluna bir dirsek vurdu: «İşte benimki! Hele bak, ne şeker şey...»

dedi. Karşıdan siyah prostelâ (önlük) takınmış sağlam yapılı, iri uzun bir kız geliyordu. Bal renginde tatlı. saçlarını aynı renkte iri,

enli bir kordelâ ile âdeta bir serpuş (başlık) gibi örtmüş, süslemişti. Dar fistanının meydana çıkardığı iri kalçalarını beğenildiğini bilen

bir edâ ile biraz fazla oynatarak yanlarından kayıtsızca geçti. Boynunda ince bir zincire takılı minimini gümüş bir hag vardı ki güneşin

84 son kızıltılarıyle bir mercan gibi kıpkırmızı parlıyordu. Nedim Bey : ((Ay, bu mu seninki? Tanrım, diyordu, Makariyos'un kızı

Despina, mahallede ona Pandispanya derler... Bu tabir galiba yumurta sarısı renginde saçlarıyle yumuşak, gevşek vücudundan

kinaye olacak... Mektep hocası, hani şu çapkin Rum yok mu? O anlatıyordu, her gece el ayak çekildikten sonra birkaç kız daha

toplanıp evlerinin önünde denize girerlermiş... Bir kahkaha, bir keyif, bir âlemmiş ki... » Servet Efendi : ((Hay canına, hay canına»

diye mırıldanıyor. Şakir de: «Hoş şey! » diye arkadaşına yardım ediyordu. Şimdi tekrar Balıkpazarı'na girmişlerdi. Mangalların

tütsüleri tek tük yanmaya başlıyan lâmbaların aydınlıkları içinde daha koyu, daha keyifli yayılıyor, meyhanelerin içerisi, parıldayan

kadehler, renk renk donanmış masalar, bira ilânlarının süslediği resimli duvarlar, daha canlı, daha cazibeli görünüyordu. Barbanın

gazinosu bunların en iyisi, denize uzanmış geniş taracasıyle manzarası en güzel olanıydı. Önde yuvarlak, katmer katmer vücuduyle

Servet Efendi, arkasında dimdik yürüyüşüyle Nedim Bey, geride kuru, kavruk Şakir Efendi, içeri girdiler; halkın selâmları, garsonun

telâşı arasında bilârdolu kısmı geçip dışarıya, taraçaya çıktılar. Güneşi çekilen ufuk şimdi lâmbası kısık bir abajur gibi belirtisiz, toz

pembe bir ışıkla âdeta soluk, sönüktü. Yalnız göğün bu parçasında birçok ince, uzun, karışık damarlar vardı ki; içten bir aydınlık, bir

sedef parlaklığıyle henüz yanıyor; renkli ziyalı(ışık) görünüyordu. Suya aksederek denizin de taraçaya getirdiği kifayetsiz (yetersiz)

lâkin tatlı bir ışık içinde bu gölgeli, gürültülü halk söylüyor, içiyör, gülüyordu. Tâ uzaklarda bir lâternanın (Kolu çevrilerek ses veren

çalgı) zili, tefli musikisi çalkalanmaktaydı. Birbiri üzerine üç kadeh atan Servet Efendi Samatya meyhaneleri üzerine iştahlı, tafsilâtlı

hikâyeler anlatıyor, bir gece kendilerini kapı dışarı atan meyhaneciden intikam almak için sandalla nasıl yanaşıp gizlice içeri

girdiklerini ve sabaha kadar içtikten sonra bira fıçılarını nasıl döktüklerini külhanbeyi tabirleriyle ballandıra ballandıra naklediyordu.

Zaten etraftaki mâsalarda da böyle geveze kimseler ispirtonun tesiriyle durmamacasına konuşuyor, içmekten, söylemekten

bıkmıyorlardı. İnsanın her türlü ihtiyacını taşıran, ihtirası, açlığı kabartan deniz, engin Karadeniz ise bütün bu sefil halkın ayakları

altında taraçanın yenik direklerine sarılarak, süprüntülü kenarlara sürünerek, fırlatılan artıkları kaparak mes'ut mırıldanıyor,

yaltaklanıyordu. Geç vakte kadar içtiler. Artık kelimeleri kolaylıkla bulamıyorlar, uzakta, yaya, dilleri ağızlarında büyüyerek

konuşuyorlardı. Deminki gürültülü sahilde birkaç ölgün fenerle dört beş gecikmiş sarhoştan başka ışık, ses, hayat kalmamıştı..

Meyhanenin iri lâmbaları çoktan söndürüldüğü için taraça büsbütün loşlaşmış, terkedilmiş masaları, birbiri üzerine yığılmış8687

iskemleleri ve etrafında fışırdıyan deniziyle karaya vurarak parçalanmış bir gemi enkazına dönmüştü. Artık kalkmak zamanı gelmişti.

Bir idare lâmbasını tezgâhın üzerine koyarak paranın hesabını yapan meyhaneciye borçlarını verdiler. Salonun içinde berbat bir koku,

artık mezelere, tütün zifirine, lâmba isine karışmış çürük, gazlı bir hava vardı. Şakir Efendi: Amma çok içmişiz ha, on altı şişe!» dedi. Servet Efendi sıcaktan

şikâyet ediyordu. Hakikaten kızgın bir geceydi. Dar, kuytu sokaklar insanı yakıyor, soluğunu kesiyor,

terletiyordu. Nedim Bey meze ile karınlarını doyurduklarından, hiç aç olmadıklarından bahsetti. Servet Efendi, evlerin ne kadar sıcak

olduğunu söyliyerek şöyle, biraz hava almak lüzumunu ileri sürdü. Şakir Efendi: Gündüz geçtikleri yollardan neş'eli olmaktan ziyade

ümitleri kırılmış, bacakları dermansız; zevksiz geçiyorlar, denizin tâ yanında, yalılar arasından birbirine abanmış, lâkırdı etmiyerek

yürüyorlardı. Her taraf sustuktan, siyahlaştıktan sonra sularda daha kuvvetli bir ses tâ derinden gelen hoş, belirsiz bir aydınlık hâsıl

olmuştu. Etrafın hareketsizliği ve karanlığı içinde deniz ebedi bir hayatla canlı, ziyalı, sesli idi. Birden üç arkadaş gevrek kadın

gülüşü, Rumca birkaç cümle, sularda bir çapınma, çırpınış duydulâr. Daha anlamadan Servet Efendi arkadaşlarının akşamki sırrını bir

sarhoş zekâsiyle derhal hatırladı : «Pandispanya yıkanıyor! » dedi. Orada, denize bir iskele gibi sokulmuş harap bir ev vardı ki iri

gölgesiyle önündeki suları büsbütün karartmıştı. Yıldızların karıştığı denizin yüzeyinde sessiz sahiller ışıldıyor, seçiliyordu. Lâkin

orası bir kuyu gibi karanlık ve sariki her yerden' daha derin, âdeta bir uçurumdu. Servet Efendi : «Bir şey görülmüyor!» diyordu. Evet

bir şey görülmüyordu; yalnız suların çırpınışı, kısık, kesik kahkahalar, bir cıvıltı bu karanlık yerde neşeli bir sergüzeştin (macera)

geçtiğini anlatıyordu. Servet Efendi bir müddet öyle, ferma eden bir köpek gibi gözleri sesin geldiği yerde, hareketsiz, baştan aşağı

dikkat kesilerek durdu. Sonra arkadaşlarını kollarından çekerek : «Hele gelin, çabuk! » dedi. Şimdi onları sürüklüyor, daha ötelere

koşturuyordu. Nihayet akşam üstü gurubu seyrettikleri sandalın olduğu yere geldiler. Burası Despina'nın yıkandığı yerden yüzelli

metre kadar uzaktı; fakat ince kumlu küçük bir koy teşkil ediyor, kayık iyi bir siper oluyordu.Servet Efendi hiç bir şey söylemeden,

izahat vermeğe lüzum görmeden karanlığın içinde eğile kalka acele acele soyunmaya başlamıştı. Arkadaşları : «Ne yapıyorsun?

Çocuk mu oldun yahu! Şimdi denize girilir mi? Yarın sabah, hep beraber Gümrük kulübesinin önünde girerdik...» diyorlardı. Fakat

öbürü dinlemiyordu; denizden hiç bir vakit korkmamış, gece veya gündüz, soğuk veya sıcak diye bir gün itiraz ettiği görülmemişti. Tâ

küçük yaşındanberi Samatya'da vaktini mektepten kaçarak denizde geçirirdi. Ne maharetler yapmazdı. Suyun altından bir balık88

gibi uzun müddet, nefes almağa lüzum görmeden gider, ümid edilmeyen bir noktadan uzak bir yerden çıkıverirdi. İstanbul

arkadaşlarınca adı Torpil Servet'ti. Karnını çekip ellerini, bacaklarını oynatmadan denizde saatlerce, bir yatakta gibi rahat, emin,

zevkli yatışı vardı ki seyredenlere arzular verirdi. Hülâsa yüz türlü yüzmek bilir, dalgıçlara meydan okurdu. Artık çırçıplak olmuştu.

Karanlık içinde elbisesiz vücudu seçiliyor, iyice görünüyordu : «Hele bakınız ne yapacağım! » dedi. Ne yapacaktı? Öbürleri

anlamıyordu. O zaman kızdı : «Amma kaz şeylermişsiniz ha! dedi, bunda anlamayacak ne var : Suyun altından oraya,

Pandispanya'nın yanına gideceğim... Kalçasına bir şimdik basayım da çığlığını buradan işitiniz! Diğerleri gülüyordu. Sahi tuhaf bir

şey olacaktı... Ötede, Despina'nın denize girdiği yerde hâlâ sesler, şıpırtılar vardı. Rıhtımın taşı üzerine konmuş ufacık bir fener,

oynayan, çırpınan suda uzayıp yayılan çemberler, aydınlık halkalar yapıyordu. Servet Efendi sığ sularda yürüyerek biraz gittikten

sonra durdu, eğilip kulaklarını ıslattı:

-İstikamet kız, marş marş! Dedi, kendisini sessizce suya bıraktı. Karanlığa alışan gözleriyle arkadaşları suyun üzerinde bir karaltının

ilerlediğini gördüler. Sonra denize daldığından veya uzaklaşıp karanlığa karıştığından mı, nedir, artık bir şey seçemez oldular. Oraya,

kayığın bordosuna dayanıp, patlayacak bir topu bekler gibi dikkatli, açılıp kapanan ışık halkalarının oynaştığı noktaya bakıyorlardi. Bu

Servet de ne yaman bir külhanbeyi, ne cesaretli ne kabına sığmaz bir adamdı; şu çapkınlık nereden de hatırına gelrnişti; ne tuhaf

olacaktı; suyun içinde kıskaç gibi bir şey, şöyle yakalayıverince kız kimbilir nasıl haykıracak, nasıl korkacak, rıhtıma nasıl çırpınarak

kaçacaktı. Şimdi her ikisi de dudaklarında beğenen, şaşan gülümseyiş, yüreklerinde kıskançlığa karışmış bir merak, lâkırdısız

bakıyor, kulak veriyorlardı. Aradan hayli bir zaman geçtiği halde beklenilen çığlık kopmadı. Şakir Efendi : «Yapmadı, dönecekti! dedi.

Halbuki dönmüyordu da... Uzaktaki fener, çoktan yerinden gitmiş, nicedir kahkahalar çırpıntılar dinmiş, iştihasız bir uyku kasabayı kaplamıştı. Yalnız ayakları ucunda deniz, isteksiz bir edâ ile geri geri, yavaş yavaş çekiliyor, biraz ayrıldıktan sonra,

pişman olmuş gibi dönerek geliyor, hafif bir mırıltı içinde sahile vuruyor, kumların, otların arasında emilip kayboluyordu; sonra tekrar

toparlanarak bu harekete ara vermeden, inatçi devam ediyordu. Nedim Bey : «Nerede kaldı, sakın bir kazaya uğramasın! » diye

söylendi. Deniz şimdi tehditkâr bir karanlıkla onlara korkunç görünüyor; hud'alı (hile) bir zekâ gibi içlerine emniyetsizlik, şüphe

veriyordu. Önlerinde elbise ve çamaşırların küçük, dağınık yığını, iki arkadaş bir müddet beklediler, sonra, artık dönüş ümidinin

kesildiğini anlayarak kâbusların, hayaletlerin kovaladığı birer ürkek at gibi bastıkları yeri görmeyerek kalblerinde, ezâ, gözlerinde90

korku karakala doğru koştular. Fenerli sandalların dolaştığı, denizi arayıp tarakladığı bu gecenin sabahıtıda Servet Efendi'nin nâşını

dalyanın ağlarına dolanmış buldular. Anlaşılan suyun altından giderken çıkmak istemiş, fakat kocaman ağ nereden başvursa önüne

engelolmuş zavallıyı şaşırtmış, öldürmüştü. Geceki araştırmalar hakkında arkadaşlarına tafsilât veren komiser, üzerine bir jandarma

kaputu örtülü ıslak nâşa arasıra dönerek :

-Behey mübarek adam; gece yarıları denizin dibinde ne arıyordun? Diye soruyor, âdeta karşısına bir suçlu çıkarmışlar gibi

çıkışıyordu.

KİUŞ Ö14ER

Zehra gittikçe dar gelmeye başlayan yeleğinin n iki orta düğmesini çözmeden çalışamıyordu. Bu yaz, göğsü kabarmış, katılaşmış,

yürüyüşüne bir ağırlık, bakışına bir derinlik gelmişti. Artık çeşme başlarında bakraçları bir yana bırakarak komşu çocuklariyle yayık

yayık şakalaşmıyor, mezarlık arasında beştaş oynamıyor, gaz bezi yarı düşük, göğsü yarı açık çıplak ayaklarında takunyalar,

leblebici önlerinde eğlenmiyordu. Tenha sokaklarda erkeğe rasgelince duvar tarafına dönüp durmayı, meydanda yalnız bir tek gözünü

bırakarak bununla mütecessis, mütecessis (merak) bakmayı öğrenmişti. Artık kapalı ellerini döşemesinin (örtü) ucuyla örtmeden

dükkâncılara uzatmıyor, uzun pazarlıklar, şımarıklıklar etmiyordu. Zira, Kandil hamamında hiç bir şeyden habersiz bir elinde tas,

öbüründe kil dalgın dalgın göbektaşının önünden geçerken Semercilerin Hürmüz, peştamalının ucundan tutunca çekmiş, herkesin içinde onu çırçıplak bırakmıştı. Zehra, utancından kıpkırmızı kesilip ne yapacağını şaşırırken kadın, istifini hiç bozmadan, utanmadan

bu örtüsüz vücudu bir iyf seyretmiş, sonra yandaki kadına dönüp «Kâfur gibi, dökem beyaz» demişti.92

Bu vak'ayı görücüler, sözler, dedikodular takip etmiş, nihayet düğün haftaya kararlaşmıştı. Bunun içindi ki Zehra, havadan da, işten

de bir zevk duyuyor, tâ akşamlara kadar fasılasız şikâyetsiz çalışıyordu. Zaten şimdi, yaz sonu olduğundan her yer harekette,

herkes iş başında idi. Harmanlar kalkıyor, bağlar bozuluyor, yemişler taşınıyordu. Bıldırdanberi tembel, ağır gölgelerin sessizce

dolaştığı yolları aceleci şekiller doldurmuş; gelen, giden küfeli atlar, yüklü arabalar, telâşlı insanlar, uykulu

mescitler ve kandilleri tozlanmış türbelerle dolu bu kasvetli sokakları canlandırmış, ayaklandırmıştı. Tokmakların derin gümbürtülerle

kalkıp indiği dibektaşları önünde kızlar buğday dövüyor, çeşme başında kadınlar tâ yarı yola kadar bakraçlar, çuvallar, tenekeler

yaymış bulgur yıkıyor, güneşli meydancıklarda çorap ören ihtiyarlar yerlere serili taneleri bekliyordu. Hepsi konuşuyor,şakalasıyor,

haykırışıyordu. Kasabanın orta caddesinden ise birbiri arkasına dizili kağnı katarları zahire taşıyor ve tekerleklerin hırpalayıcı gıcırtıları

hep birleşerek sokaklarda, bir kovan ağzı gibi korkunç ara vermez bir uğultu dolaştırıyordu. Havalar da o kadar rüzgârsız, sakin, âdeta

baygın geçiyordu ki bacalar üzerinden bir türlü savrulup gidemeyen dumanlar birbiri üzerine nasıl birikiyorsa bu sesler de öyle, göğüs

boşluğunda toplanıyor, kolay kolay dağılmıyordu. Zehra bu ılık güneşten içine bir tad, bu herkesin katıldığı çalışmadan damarlarına bir

kuvvet karıştığını duyarak, her senekinden daha gayretli, bir haftadır uğraşıyor, anasının iş görmesine, kızkardeşinin yorulmasına

meydan bırakmıyordu. Nihayet bezgin müezzinlerin vazifelerini bitirivermek için minareye kadar çıkmaya lüzum görmeden son

cemaat yerlerinde acele acele okuyuverdikleri ezanlarla beraber her yerde iş bitiyor; tokmak sesleri, kağnı gıcırtıları, kadın sesleri bu

dinî nidâlarla beraber sönüp gidiyordu. O zaman şevksiz, ışıksız bitkin bir gece başlıyordu; yalnız, en ufak patırtıdan huylanan kazlar

vakit vakit kümeslerinde hep bir ağızdan nâra atıyorlar ve uzak mahallelerden cevap alıyorlardı. Zehra, bu gece yorgunluğuna rağmen,

muttasıl dönüyor, uyuyamıyordu. Şiltede yerini değiştirerek biraz serinlik arıyor, bacaklarını yataktan çıkararak yere, alçı serili

döşemelere uzatıyordu. İçinin harareti karşıdaki pınarın serin ve ferah şıkırtısından zevk alıyor, sanki bu ses, damla damla yüzüne

dökülüyor, bir serinlik yayılıyordu. Gönlündeki eziklik, bu bayılır gibi oluş nedendi? Yüreğinin ateşinde bir azgınlık vardı ki bazen, elini

basmadan dindiremiyordu. Bir hafta sonra, ayni gecede, yanında ipiri bir adam sımsıcak vücuduyle, kocaman nefesleriyle ona sarılıp

yatacaktı da ondan mı? Bunu düşünüş damarlarında tuzruhu gibi haşlayıcı bir sıcaklık dolaştırdı. Ömer herkese benziyen bir adam

değildi ki meraklanmasın, korkmasın... Evvelleri arabacılık ederdi. Lâkin, bir defa, muhacir Hüsmen'in... doru atları onunkileri geçmiş

ve bu vak'a eve dönüşte ahıra sokmadan beygirleri de, yaylıyı da pazara çıkarmaya, bir daha eline araba dizgini almamaya sebep

olmuştu. Çocukluğunda, güreşirken, sırtım yere geldi diye başını alıp bütün bir yaz, kasabaya uğramadan bir başına kırlarda

dolaştığını, bağlarda çakal gibi yatıp kalktığını, adam yüzü görmediğini bilenler hikâye ederdi. Zaten bunun için adma «Küs Ömer»,

«Küskün Ömer» derlerdi. Yüzüne fazla bakılsa taşkın, coşkun bir kan tenini kızartır, yürüyüşü bozulurdu. Lâkin atıcı, binici bir

delikanlıydı. Su terazisinin sag kaplı meşe tahtasına nişan atmıya giderler, altmış adımdan kurşunla «hu» yazdığını görürler, parmak

ısırırlardı; fakat ne kadar yalvarmadan, antlardan, kasemlerden (yemin) sonra onu buna razı ederlerdi. Karı meclisinde sert âdeta

haşin durmak, gülmemek, eğlenir görünmemek âdet, edep sayılırken bir kere, fırıncı Rüstem, şöyle nasılsa kahpenin birine fazla.

sokulmuş, söz veya göz mü atmıştı. Ömer derhal elekçi kızlarının oynak zil sesleriyle çin çin öten odadan çıkmış ve bir daha ne öyle

eğlencelere ayak atmış, nede ağzına bir kadeh rakı koymuştu. Karşısındakinin bir yumrukta göğüs tahtalarını göçertecek kadar

kuvvetli olmasa belki onun bu huyunu âlem mizaha alırdı, fakat terzi Veli'nin kafasına. kahvede nargileyi bir atış atmış ki, şişe

parçalarını cerrah iki ayda cımbızla güç ayıklayabilmişti. Şimdi tütün kaçakçılığı ediyordu. Kolcular bildikleri halde yolunu beklemek

şöyle dursun, rasgeldikleri yerde hatırını alırlar, gönlünü hoş ederlerdi. Haftada bir, enli kuşağına silahlarını takar, kısrağına atlar,

gecenin karanlıkları içinden adı, sanı belirsiz yollardan aşar giderdi. Sonra, gene bir gece hiç korkusuz, yükü heybesinde kaldırımları

çatırdatarak evine dönerdi. İşte, Zehra, bu gece, pınar şıpırtısını dinleyerek bunları düşünüyor; Küs Ömer'i küstürmemek için nasıl

yaşıyacağını bir türlü kestiremiyerek sağdan sola dönüyor, göğsünü yumruklar gibi döven yüreğine taze kınalı ellerini bastırıyordu.

Bu, kadınlar için, mahalleyi ayağa kaldıran çeng ve çağanalı bir düğün sayılırdı. Kına gecesinden başlayıp üç gün elekçi karıları zilsiz

deflerini gümbürdeterek, parmaklarını şakırdatarak elâsalar, yaşalarla camları zıngırdattılar. Erkeklerin bu şenlikte hissesi yoktu.

Ömer kendisinin de dahil olması lâzım gelen her külfeti, bir huysuzluk çıkarmaktan korkarak, kaldırmış (Biz yaşımızı aldık! » bahanesiyle gürültüsüzce işin içinden kendini sıyırmıştı. Bir aydır evliydiler. Zehra bu iri, kuvvetli adamın tazyike benzeyen

okşamalarıyle vücudunun gevşediğini, sertliğinden kaybettiğini duyuyor, çekingen, ürkek bir sevgi ile günden güne kocasına

ısınıyordu. Kız evinden eşyasiyle beraber kazlarrnı da getirmişti. Hel bir pehlivan kazı vardı ki, bütün memlekette namlıydı; güreştiği

iki senedir daha yenildiğini gören yoktu; kale dibindeki meşhur Kör kazın yavrusuydu. Kör kaz, artık ihtiyar olduğundan güreşe

kendisini pek atmıyor, çok defa tıslayıp bezgin bezgin geçiyordu. Zehra'nınki hasmını görür görmez bütün tüyleri dimdik olarak

silkiniyor, soluk aldırmadan, atmaca gibi atılıyordu. İki altın değeri vardı. Sabah olunca, kocasının evinde de Zehra'nın ilk işi, önlerine

bol yem verdikten sonra kapıyı açıp kazları dışarıya, sokağa salıvermek olurdu.96

Hayvanlar, eleklerde bulgur temizlerken çıkan hışıltıya benzer bir sesle, acele acele, karınlarını doyurup yangözle kapıyı kollarlar,

gırtlaklarından kesik, kısık kısık sesler, şikâyetler çıkararak, ağır ağır, salına salına, ufak daireler çizip dolaşırlar, bekleşirlerdi.

Nihayet Zehra, kapıya doğru yürüyünce pesten, sevinçli seslerle söyleşerek arkasından giderler ve kol demirinin kalkışını seyrettikten

sonra hep birden kanatlarını bütün genişlikleriyle açarak ve hançerelerinden ne kadar gürültü çıkmak kabilse o kadar haykırarak,

şamata koparark, yarı havada, yarı yerde koşup kendilerini çeşmenin yalaklarına atarlardı. Bunu, şakırtılı, serpintili, telâşlı bir

yıkanma takip ediyordu. Zehra'nın en zevk aldığı seyir de bu idi; uzaktan, hayran bakar, buz gibi sabah suyunun yağlı tüylerden pırıl

pırıl kayıp aktığını, bazen de bir kanat darbesiyle çatlayıp gelin başından kişniş saçılır gibi dağıldığını seyr eder, bakmakla

doyamazdı. Lâkin, bazan, kış sonuna doğru, pehlivan kazın yıkanışlar, haykırışlar, şakalar arasında birdenbire doğrulup hükümdarca

bir edâ ile dişilerin sırtlarına binişi, enselerinden yakalayıp, zoru altında onları iki kat edişi vardı ki Zehra, eskiden hayal meyal

anladığı bu zorbalığın, vücudu Ömer'in ağırlığıyla ezildiği bu vakitte mânasını ne iyi biliyor, sırtında ürpermeler duyarak nasıl

helecanla, kızara kızara seyircisi oluyordu. Arkadaşları kahvede, etrafına dizilip nargile savururlarken Ömer'i zorluyorlar : Senin kazı

bir dövüştür de seyredelim» diyorlardı. Hem yeneceği ,de muhakkaktı. Kürkçüzadelerin tâ Çorum'dan getirttiği Boz kazı bile yedi

dakikada kaçırmış, dört palaz kazanmıştı. Aktarın Abbas iddialaşıyor (Benim Hödük'ü yenemez diyordu. Yenemez mi? Değil onunla

Kör kazla tutuşsa kaçırırdı. İşte avcı Tahir bile (Ben de bir kaz korum!» diyor hepsinden iyi anladığı bu sanatta Ömer tarafını

tutuyordu. Bu lâkırdı, bir hafta havuzlu kahvenin sermayesi oldu; Zehra bile cilveli gülüşlerle kocasını Kapıştır da bir bakıver, nasıl

kaçırtır» diye kazına güveniyor, kavgaya teşvik ediyordu. Ömer hala kararsızdı. «Vazgeçin canım, iş mi yok?» diye savsaklıyordu.

Lâkin Kürkçüzâde Eşref Ağa da bir gün «Ziyafet benden, toplaşır bir yârenlik yaparız!» deyince artık karar verdi. Onun Eşrefoğullarına

bir başka türlü rabıtası (ilişki, bağlılık) , itaat vardı. Şimdi bir haftadır, pehlivan kaz, dişilerden uzak, yumurta sarısı yutarak kümesin

yarı karanlığı içinde şaşkın şaşkın dolaşıyor, pınar başında yıkanan eşlerinin seslerine kulak kabartarak tahassürle (özlem)

bekliyordu. İkindiden sonra, Saathane meydanında, havanın bozukluğuna bakmayarak elli, altmış kişi toplanmıştı. Yağmur bir pus

gibi kasabaya sarılmış her yeri ıslatmış, kışı hatırlatan bir soğuk, ilk soğuk meydanı gocuklu, şallı insanlarla dondurmuştu. Ömer

ısrar ediyor, tenha bir sakakta, meselâ Gugukluk'taki köprünün önünde dövüştürelim diyordu; öbürleri razı oluyor görünüyorlar, sonra

cayarak «Bizim mahalleye uzak, kaz çok yürürse hem tükenir, hem de bilmediği yollarda tedirgin olur» diyorlardı. Araya girenlerin

himmetiyle (yardım, elbirliği) iki kümese de orta bir yeri, Şadırvanlı Medrese'nin avlusunu seçtiler. Aşağıdan gelen sürü, Ömer'in

sürüsü sanki rutubetli havanın iliklerine kadar işlemesinden zevk duyar gibi baygın edâlarla mırıldana mırıldana yolun ortasındaki sel

çukurunu takip ediyorlar, gagalarını çamurlu sulara soka soka ilerliyordu. Yukarıdan aktarın Hödüğü, arkasında yedi diş'ısiyle sökün

etmişti. Şimdi iki taraf da karşılaşacaklarını pek iyi anladıkları halde ancak uzaktan, uzağa birbirine bakarak lakayt görünmeye

çalışıyorlar, çamurlar ortasında gûya, her zamanki, gibi, ümitsiz, dolaşıyorlardı. Sürülerin arasında üç arşın kalmıştı, birden: aktarın

kazı irkildi, silkindi; tüyleri dimdik kalkarak kayar gibi bir sür'atle öbür sürünün önüne geldi, durdu. Başını havada tutarak meydan

okuyordu. Ömer'in kaz hasmının bu hareketine, bir müddet gagasını çamurdan çıkarmayarak hayretle, sükunetle baktı, sonra upuzun

beynunu bir yılan gibi yerde sürüyerek koştu, ıslık gibi bir sesle tısladı. Derhal tutuştular. Kenarları birer ince testereye benzeyen dişli

gagalariyle birbirlerinin kanat başlarından tutmuşlar, yerden kalkıp sert, keskin kanat darbeleriyle vuruşuyor, dövüşüyorlardı. Dişiler

ise erkeklerinin arkasına bir sıraya dizilmişler, boyunlarını aynı yükseklikte uzatmışlar, sersem edici bir şamata ile muttasıl (devamlı)

bağırıyorlar, erkekleri kavgada cesurlaşmıya teşvik ediyorlardı. Avlu, toplaşan adamları artık alamıyordu. Medresenin sıra odalarından

sari benizli, fersiz gözlü çömezler, ince kirli sarıklı kafalarını sallaya sallaya birer birer çıkıyor, «Meydan açın, meydan açın! » diye

bağıran adamlardan çekinerek gerilere sokuluyorlardı. Bir aralık Hödük yediği darbelerden sersemleşir gibi oldu, sendeledi, gagasını

çekti, hemen kaçmak üzere idi; hattâ çocuklar güreşin bittiğini sanarak haykıraştılar. Lâkin dişilerden biri, bir zayıf kaz sırasından

ayrıldı kendisini oraya, pehlivanların arasına attı. Bu, aktarın kazına kendini toplamak için vakit kazandırdı. Tekrar tutuştular. Halk

«Aferin dişiye, nasıl kurnazmış, kişisini kurtardı» diye söyleşiyorlardı. Ömer, kenarda, yüzü kıpkırmızı, ağzı kilitaz bakıyor, ortada

birbirine girift olan şu iki kazdan kendisininkini ayırt edemeyerek «Ne dedim de karıştım?» diye üzülüyor, pişman oluyordu.

Hükûmetten çıkan vergi memuru, muhasebe kâtibi bile, duyan koşuyordu. Yolun ortasında arabalarını bırakan kağnıcılar

üvendirelerine dayanarak seyre geliyorlar, şadırvanın direklerine sıralanan çocuklar «Hele bre! nidalariyle haykırıyorlardı. İki kaz on

dakikadır, evvelâ dişilerin, sonra da halkın çizdiği daire ortasında altalta, üstüste dövüşmekte devam ediyorlarken, avlunun ulu100

dutları soğuktan kavrulmuş yapraklarını bu heyecan içindeki adamların tepesine sakin sakin, büyük bir huzur ve vakarla(ağırbaşlılık)

mütemadiyen serpiyorlardı. Artık kazlarda mecal kalmamıştı. Kanat vurmak için kalkışlarında sendeleyip düşüyorlar, sonra zorlukla

tekrar tutuşuyorlardı. Feryattan dişiler de yorulmuştu. İçlerinden bazısı neşidecilikten (pohpohlamak) vazgeçerek kuruyan gırtlaklarını çamurlu sularla

yudum yudum ıslatıyor, uzaklaşıyorlardı. Hödük kaçmak üzere idi! Kanatlarmı açamıyor, gagasını tutturamıyor, inen

silleler altında nefes alamıyordu. Şimdiye kadar meydanı bırakmayışına herkes şaşıyordu. Bu aralık yere bir deve gibi göçtü, oturdu, dinleniyordu. Ömer'in kazı işi bitirivermek için tepesinde horozlanmış, kanat indiriyordu. Bu, yanlış bir hareketti, o da dinlenmeliydi.

Eşref Ağa Ömer'in yanına yakalşıp; (Bu ne acemilik!) dedi. Şimdi Hödük kalkıyordu, ya kaçmak, yahut da son kuvvetini sarfetmek

istiyordu. Döğüşün en meraklı yeriydi; halk nefesini tutuyordu. Bu ne mecalsiz, ne dermansız bir kalkıştı. İki kanat yeryemez

kaçacağı belliydi. Ömer'in kazı da bunu anlamış, tepesinde bekliyordu. Lâkin öyle olmadı, deminki dişi, pehlivanın sevgilisi - zira her döğüşen kazın candan bir dişisi vardı - gene gayret, fedakârlık gösterdi, ortaya atıldı, erkeğine

sokulup haykırdı. Bu, bir ikaz nidasıydı. Hödük damarlarında kalan son kuvvetle gagasını hasmının gırtlağma yapıştırdı, birbiri

arkasına üç kanat vurdu. Halk bağrıştı. Ömer'in kazı, boynunu uzatmış acele adımlarla kaçıyor, lâkin Hödük galebesinden büsbütün

kuvvetlenerek ardından koşuyor, araya girmek istiyordu. Nihayet yetîşti, yere bastırdı, tâ tepesinden dört beş tüy yolup bıraktı. Şimdi

gagasının testeresine takılıp kalmış bir tüyle Hödük sorguçlanmış gibi gururlu dönüyor, iki sürünün de, kaz adetince kendiliklerinden,

kazananın arkasına eklenen dişilerini peşine takmış şadırvana doğru bir zafer alayında gibi gidiyordu. Ömer yüzüne fışkıran bir kanla

kulaklarının yandığını duyuyordu. Kazı, Zehra'nın nuhuset (uğursuz) kazı, hâlâ çömeltildiği yerde duruyor, toparlak gözlerini saga sola

çevirerek kendisine bir göz atmadan uzaklaşan kahpe dişilerin arasından şaşkın bakıyordu. Ömer (Hay gidi miskin!) diye koştu,

hayvanın tam başından sımsıkı tuttu. Sıktı, sonra yerden çekerek havada çevirdi, çevirdi. Kaz, iki misli uzayan boynunun ucuna asılı

kocaman, iri yağlı vücudiyle fırıl fırıl dönüyor. Birden Ömer'in avucu açıldı, kaz yayından kurtulan bir ok gibi fırlayarak gitti, şadırvanın

mermer oluğuna hareketsiz, cansız düştü. Ömer, yanaşmıya, yetişmeye korkan halkı arkasında hayrette bırakarak çiseliyen102

yağmurun altından, süratli süratli yürüyor, çıkmaz zannedilen dar, izbe, dolambaç sokakların birinden öbürüne geçerek gidiyor,

koşuyordu. Küs Ömer eve gelince bir kelime söylemeden ahırdan kısrağını çıkarmış, heybesini vurmuş, hüzünlü ezan sesleri

arasında kaldırım taşlarını çatırdatarak başını alıp gitmişti. Zehra, el'an (şimdiki haldo), bir senedir, kocasından doğru bir haber

alamıyordu. Yalnız dört vilâyet uzak memleketlerden dönen askerler, bazan, yollardaÖmer'e rastgeldiklerini söylüyorlar,

«Gidinin küskünü!» diyorlardı.

Çorum, 1916

BOZ EŞEK

Irmaktan su taşıyan çocuklar dağ yolunda ihtiyar bir adamın yattığını haber verdiler: Bir boz eşek de, başıboş, aralarda dolaşıyordu.

Hüsmen hoca «Varıp bakalım» dedi. Akşam yakındı. İki derenin birleştiği bu batak, çukur, sıtmalı araziye çeltiklerden kalkan kokulu,

ağır bir duman yayılıyor; gövdeleri yarılmış, yanmış, beş on yaşlı, cansız söğüt arkasında güneş bulanık bir ışık uzatarak arkların

durgun sularını yeryer parlatıyordu. Bu aydınlık parçalar, kül renkli rutubetli ova ortasında bulutlu bir göğğün yarıklarına benziyor;

yavaş yavaş bulanıyor, sönüyor, örtülüyordu. Üç köylü, ârızalı, uçurumlu bir patikadan ağır ağır birbiri arkasından çıkıyorlardı;

içlerinden biri, sakağılı at gibi, fena fena öksürüyordu. Evvelâ boz merkebi gördüler. Fundaların ortasında, tozlu topraklı bir yer

bulmuş, galiba birçok tepinmiş yatmış, oynamış, şimdi, memnun bir edâ ile yan gelip oturuyor, batan güneşi kayıtsızca

seyrediyordu. Hoca «Hadi nerdesin yolcu!» diye seslendi. Ötede, arkasını kuru bir ahlata dayamış, ihtiyar, mecalsiz bir adam, sık sık

soluyor, gelenlere fersiz gözleriyle bakıyor, elleriyle göğsünü göstererek işaretler ediyordu. «Nen var, ne oldun dayı?» suallerine

sesten ziyade nefese, soluğa benziyen üfürüklü bir hırıltı ile anlaşılamıyan cevaplar veriyordu. Köylüler, ölüyor sanarak,104

çömelmişler, bekleşiyorlardı. Lâkin hasta iyileşiyor, canlanıyordu. Abani sarıklı, mor cübbeli fıkara kılıklı bir ihtiyardı. Sert, kır bir

sakalın örttüğü çehreden meydanda duran kısmı, sıcak ovaların güneşiyle kavrulmuş, buruşukluklar, kıvrımlar içinde kalmıştı. Sarkık,

şiş kapaklarının altında beyaza yakın açık mavi, ufacık gözleri vardı ki insana bir çocuk bakışiyle dimdik bakıyordu. Yavaş yavaş bu

çehreye bir renk, bu gözlere bir fer geliyordu Ayni vaziyette, sırtı ahlata dayalı, ölgün sedasiyle bir şeyler söylüyor, galiba uzaklardan

geldiğini, uzaklara gideceğini anlatıyordu. Hüsmen Hocanın «Odaya götürün, yatsın teklifi üzerine yardım edip, eşeğe

bindirdiler. İki taraftan tutarak düşmesine meydan vermiyorlar, taşlar topraklar kaydırarak, bin zorlukla iniyorlardı. Güneş gitmiş,

arkalarındaki sular parlamaz olmuştu. Etrafı kapatan dik, sivri dağlar duman ve bulut sarılı başlarını birbirine dayıyarak çoktan uykuya

varmışlardı. Köy, kayaların kat kat gölgelerine gömülü, ne penceresinden bir ziya ne yollarında bir ses, karanlıkta bekliyordu.

Gecelerin şamatası üzerine kapılardan tek tük çehreler uzandı. Ahırlarda inekler böğürdü. Hüsmen bağırıyor; «Neredesiniz be, hele

çıkın, misafir geldi! » diye haber veriyordu. Şimdî ellerindeki yanar çıralarla her taraftan beyaz bez donlu bir çok insan çıkıyor, duman

ve ışıktan bir hâle içinde, karanlık köşelere aydınlıklar dağıtarak, gübre yığınlarında hareler koşturarak şaşkın şaşkın misafir odasına

geliyorlardı. Burası, en yakın kasabaya iki gün uzakta,, Anadolu'nun çıplak, yolsuz, viran bir köyü idi. Bir vilîyetten diğerine geçen

arabasız yolcular, bazan, havalar çok kurak gidip Kızılırmak geçit verirse, şoseyi bırakırlar ve kestirmeden bu köye uğrıyarak iki

günlük yol kazanırlardı. İşte senede bu vesile ile beş on kişi; beş on fakir, böyle hüzünlü bir saatte yorgun argın gelir, kapıları vururdu.

O zaman muhtar Hüsmen köylülerden ikram kimin sırası ise ona haber gönderir, kendisi de, ocağında, yaz kış, sönmemecesine çıra

kütükleri alevlenen misafir odasına yolcuyu yerleştirirdi. Köy, dünya ahvalini bu gelip geçici, cahil insanların getirdikleri yalan yanlış

haberlerle öğrenirdi. Hasta sakinleşmişti. «Göğüs, diyordu. Böyle,, ikide bir tutar.» Köylülerden biri ocağın çengeline bir bakraç

asmıştı. Çıraların alevi vurmuş, içindeki bir sabun köpüğü gibi renk renk kabarıyordu. İndirdiler; ihtiyara bir tas verdiler. Üfüre üfüre

zevkle içiyordu. Süt henüz bitmişti ki, inatçı bir hıçkırık tuttu. Bütün vücudunu sarsıyordu. O, her sarsıntıda bir Elhamdülillâh»

diyordu. Köylüler, tam karşısına. bağdaş kurmuşlar, konuşmaya fırsat arıyarak sabırsızca bekliyorlardı; gençler kapı önünde, ayakta

dizilmişler, uyku istiyen gözleri küçülmüş bu sessiz, mariz misafirlerden bir şey anlamıyorlardı. Hıçkırık kesilmiyor, bilâkis sıklaşıyor,

sertleşiyordu... Hasta bir aralık elleriyla «Gelin, yaklaşın!» diye işaret etti. Hüsmen önde öbür ihtiyarlar arkada etrafını aldılar. Gençler

merak içinde, fakat yaklaşmıya cesaret edemiyerek kapıda duruyorlardı; galiba yolcu zorlukla bir iş anlatıyordu.106

Belki de vasiyet ediyordu. Hüsmen'in ikide birde «Merak etme, gönlünü ferah tut, biz bakarız» dediğini duyuyorlardı. Birden ihtiyarlar

yere mindere eğildiler. Sonra sessiz kalktılar.Hüsmen «Hakka kavuştu! »diye mırıldandı. Ocakta kütüklerden biri çarpıldı, keskin bir

aydınlıkla ölünün yüzünü parlattı, söndü. Dışarıda bir inek uzun uzun böğürüyordu. Yolcu, son arzusunu anlatmaya vakit bulmuştu.

Kemerinde dizili sekiz altıniyle altındaki boz merkebi Mekke'ye vakfediyordu. Mezarlıktan dönen köylüler, ellerinde kalan bu liralarla

merkebi ne yapacaklarını, bu emri yerine nasıl getireceklerini kestiremiyorlar, asmanın altında birleşip söyleşiyorlardı. Nihayet, bir

defa kazaya varıp hâkimden danışmaya karar verdiler. Hafta içinde Hüsmen merkezi yanına alıp yola çıkacaktı. Hayvan bir

ehemmiyet kesbetmişti; önüne bol yem dökülüyor, mısır sapları yığılıyordu. Bu dini bir vazife gibi, şikâyetsizce, hürmetle saati

saatine yapılıyordu. Köylüler sık sık hatırlatıyorlar; «Boz eşek suya götürüldü mü, arpası döküldü mü?)) diye birbirinden soruyorlardı.

Bir sabah, Hüsmen Hocayı alaca karanlıkta hep birden değirmenin önüne kadar götürdüler; selâmetlediler. Boz eşek, hocanın

merkebine bağlı kuyruğunu oynatarak ferah, yüksüz arkada gidiyor; yeni doğan sırma telli bir güneş palanının soluk keçesini kadife

gibi parlatıyordu. Bu, ne uzun, ne can sıkıcı bir yoldu. Durgun sulardan fışkırmış pirinç başaklariyle arklar boyunca giden kamışların

yeşilliği yamaçlar ardında görünmez olunca kurak düz bir toprak, iki gün hiç bir köye, hiç bir değirmene, hattâ iki cılız söğüdün

gölgelediği bir su başına bile uğramadan, ıssız, kavruk, devam edip gidiyordu. Sonra dik kayalı bir yokuş, korkunç bir boğaz aşılıyor,

tepesine yaklaştıkça serin bir rüzgârla beraber lâtif bir manzara başlıyordu. Kısa bir kılıç sırtı gibi parlıyan ince bir dere ayvalıklar,

elmalıklar ortasında, yemyeşil sulak ve feyizli, göze gülüyordu; telgraf direklerinin sıralandığı beyaz, düz bir şose kıvrıla kıvrıla

dönerek dağlara tırmanıyordu. Hüsmen, handa geçirdiği gecenin sabahı, erkenden hükûmete yollandı. Minimini kasabanın balkonlu,

kuleli gazinoya benziyen kocaman bir konağı vardı. Lâkin ikmal edilememişti. Sıvanamıyan kerpiç duvarlar yer yer açılmış,

kumrulara yuva olmuştu. Üst kat penceresiz, sıvasız, tahta örtülerle bekliyordu. Kenarda battal bir kireç ocağı biraz ötesinde

amelenin çalıştığı zamandan kalma bir sundurma, el'an öyle, haliyle duruyordu. Bina çoktan haraplaşmıştı. Ceketsiz, kalpaksız bir

jandarma çavuşu ne istediğini sordu. Hoca tâ baştan, ırmaktan su taşıyan çocukların gelip nasıl haber verdiklerinden tutturarak

anlatıyordu. Hikâyesi daha yarıyı bulmadan karşısındaki uzaklaşmış, derede yüzen ördeklere ekmek atıyor, köşede çardağın altında

nargilesini höpürdeten bir sarıklıy a «Ne o, hacı efendi sabah keyfi mi!» diye sesleniyordu. Kadı'nın izinle İstanbul'a gittiğini108

öğrenen Hüsmen, bir defa da kaymakama işini anlatmak istedi. Kunduralarını kapıda çıkarıp, parmaklarını meydanda bırakan yırtık

çoraplı ayaklariyle, çekine çekine, elleri karnında yürüdü, hikâyeye başladı. Kaymakam, arkasında çividi dalgalanmış bir keten ceket,

bıyıkları boyalı, dişsiz, hımhım bir adamdı. İşin tamamını dinlemek tahammülünü göstermeden «Çağırın çavuşu! » diye seslendi. Beş

gündür, Hüsmen Hoca önüne gelen adama derdini anlatarak, kasabada dolaşıyordu. Jandarma çavuşu ne merkebi alıyor, ne de

kendini bırakıyordu. Nihayet haline acıyan biri çıktı : «Gitsin de, iki hafta sonra gelir, işi kadıya bırakalım! » dedi, kandırdı. Zaten

buranın kadısı namlıydı, «Kabak Kadı derlerdi. Her işi halleder, her kördüğümü çözerdi. Arkasına turuncu bir maşlah giyerek, kırmızı

şemsiyesiyle çarşıdan bir geçişi, kocaman gövdesini tutarak olur olmaz şeylere bir gülüşü vardı ki halk bayılırdı. Ayni yollardan, ayni

halde boz merkep terkiye bağlı döndüler. Hüsmen Hocanın ve iyi beslenmesi icabeden eşeğin boğazına orada, katığın ve arpanın

pahalı olduğu kazada hayli masraf edilmişti. Meclis kuran köylüler bunu : «Mübarek yere bağlı, bakmak borcumuz! » diye çok

görmediler. Hüsmen de yorgunluğundan şikâyet getirmiyor,, hak uğruna çalışmak ona yol mihnetlerini(zorluk) unutturuyordu. Lâkin,

ikinci seferin haftasında, gene merkep ardında dönmeğe mecbur oldu. Kadı henüz gelmemişti; jandarma çavuşu hocaya

çıkışmış [Hödük herif, acelen ne!]demişti. Köylüler, vakfedilmiş bir hayvanın işe kullanılıp kullanılmıyacağından şüphe ediyorlar, boz

eşeğe ilişmiyorlardı. Üçüncü yolculuğun avdeti(dönüş) gene öyle, merkep arkada oldu..Uzaktan, keskin gözüyle biri boz eşeğin geri

geldiğini görmüş, köye yaymaştı. Halkşimdi şaşırmış, merakla bekliyordu. Hüsmen daha inmeden, ferahlı bir sada ile: [Ne ettik be, şehit götürecektik] diye bir hamlede meseleyi anlattı. [Sahi nasıl düşünmemişlerdi? Ziyanı yok, merkebi kadı kabul edecek, hüccetini

(belge) yapacaktı ya, haftaya üç kişi giderler, icap ederse yemin de ederlerdi...] Boz eşek, arasıra yaptığı yüksüz seyahatlara karşı

önüne dökülen bol yemden yiye yiye semiriyor, suya götürülürken kancıkların üzerine koşuyor, hırçınlaşıyordu. Böyle iki buçuk ay

geçmişti. Nihayet son sefer hazırlandı. Değirmenin önünde selâmetlenirken yeni doğan güneş bu küçük kafilenin kaldırdığı tozları

parlatıyor, yıldızlı bir bulut içinde yokuşa tırmanan köylüler geride kalanlara sanki yükseliyor, göklere kalkıyor gibi görünüyordu. Boz

eşek bir daha dönmedi. Köy halkı, yapılan hüccetlere, basılan mühürlere bakarak merkepin ikramlar göre göre, yavaş yavaş yüksüz ve

eziyetsiz tâ Hicaz'a kadar gideceğine, orada zemzem taşıyacağına inanmışlardı. Hatta Hüsmen, bir gece rüyasında eşeğin palanını

yeşil bir kadifeyle kaplı görmüş, itikadı pekleşmişti.

110Zaten, hepsi, vazifelerini yapmaktan mütevellit (Doğan) bir sevinçle sık sık merkebin lâfmı ediyorlar, kancıklara pertav (Saldırdığını)

ettiğini unutmuş görünerek ahırda, kendi kendine kalınca, iki tarafa başını sallayıp zikre başladığını anlatıyorlar, birbirlerini

kandırıyorlardı. Lâkin vak'anın yılında, kasabaya pirincini satmaya giden Hüsmen Hoca aptallaşmış gibi dönmüştü; Pazar yerinin tam

kalabalık zamanında uzaktan bir [Savulun değmesin!] nidası duyulmuş, halk ikiye ayrılmış ve Kabak Kadı, altında boz merkep

arkasında mahut turuncu maşlâh (Bir nevi cüppe, üstlük) iri gövdesini sarsan bir süratle etrafa selâmlar dağıtarak geçip gitmişti.

Silecik, 1919

YATİR

Harman sonunda ambarlarını zahire ile doldurup kilerlerine pastırmalarını, avlularına odunlarını istif eden halk, hükûmet konağı

altındaki sıra kahvede toplanır, gevezelik ederek kışı tasasızca karşılarlardı. Yenecek ve yakacak ne lâzımsa eylül içinde hazırlamak,

soğuk aylara kaygusuz bir zihin, rahat bir yürekle girmek memleketin âdetiydi. [Etlik] dedikleri bu müddet kırk gün sürer, kırk gün

kasabada peri, dev masallarındaki şehzade düğünlerini hatıra getiren bir hazırlıktır giderdi. Bacaların boğula tıkana tüttüğü,

kazanların tap köpüre kaynadığı, evlerin sucuk dizileriyle çepeçevre donandığı bu gürültülü, telâşlı günlerin arkasından ortalığa,

derhal, güz yağmurlariyle beraber derin bir uyuşukluk çökerdi. Artık satır sesleriyle değirmen taşlarının uğultusu diner, baltaların

çalışması biterdi. Dolu ambarları ve tavana kadar yetmiş odunluklariyle vücutlarının, ocaklarının yiyeceğini hazırlamış olan bu halk

kahvelere dolarak vakitlerini nargile höpürdetmek, öksürükler, tıksırıklarla sık sik fasılaya uğrayan mânasız sohbetlere dalmakla

geçirirlerdi. Dışarıda ister kış bir sonbahar gibi ılık geçsin Kânunlar (Aralık, ocak ayları) içinde kızılcıklar sapsarı donanıp asmalar filiz

versin; ister kar adam boyu yığılıp yolları örtsün, fırtınalar telgraf direklerini devirip kasabanın dünya ile alâkasını kessin, onlar iri112

sag sobaların nar gibi kızardığı kahvelerde toplaşarak, ocaklarında kütükler alevlenen yer odalarında hindi doldurup birbirine ziyafetler

çekerek kendi âlemlerinde kaygusuz yaşarlar, hudutlarından ötesini düşünmezlerdi. Lâkin bu sene çoktan beri başlıyan odun sıkıntısı

artık kıtlık derecesini bulmuştu; sobaların kızaracağı, odunların parlıyacağı şüpheliydi. Zira girdiği köyde boynuzlu bir çift hayvan bile

koymıyan yaman bir vebâ, bu civarı ile böğründe bırakmış, her işi yüzükoyun sermişti. Onsekiz saat ötedeki ormanlardan kasabaya

odun indirecek acar öküzler nerede? Derileri tulum, kemikleri tarlaların etrafına çit olmuştu... Muharebeye tesadüf eden bu yılda,

zaten delikanlılar da azalmış, köyler boşalmıştı. Merkeplerinin sırtına beş, on çürük dal vuran kadınlar vaktiyle bir arabaya istedikleri

parayı alamayınca mallarını satmıyorlardı. Daha kimse odununu alamamış, bir çare bulamamıştı. Bu sene odun kıtlığı çok can

yakacak, çok ocak söndürecekti. İki sene için peşin para ile kiraladığı hamamı, yakacak bulamadığından kapatmaya mecbur olan

İlistir Nuri:

-Ah şu Maslaktaki orman!... Ne etsek de köylüyü kandırsak? Kasabaya dört saat... Benim hamama da yeter, sizin evlere de!..

Diye ikide birde söyleniyor, kimse bunun çıkar bir iş olduğuna kanmıyordu. Zira içinde bir yatır, yani bir mezar, bir evliya ve manevî

silâhlariyle bu ormanı hükûmetin korucularından ve yasaklarından daha iyi koruyordu. Bir dalı kopmamış, bir ufak kütüğüne balta

dokunmamıştı. Dağların ağaçlarla örtülü olduğu feyiz zamanlarından yadigâr gibi kalmış; çıplak tepeler, kayalı yamaçlar arasında

gözleri dinlendiren yayvan gölgesiyle bütün ovaya bir şirinlik vermişti. Yanındaki köy halkı, Maslaklılar, iki gün öteden odun getirir,

tezek kurutur, saman yakar, yatırın malikânesine dokunmayı hatırından geçirmezdi. Mescidin mimberini yakmakla bu ormanın

ağacını baltalamak arasında bir fark görmüyorlardı. Hele biri, bir yabancı ilişsin alimallah, hükûmet zindana atacak olsa: bile gene

parçalarlardı. Bu, küçük bir çam ormanı idi. Yazın kasabanın boğucu sıcağından kaçanlar gelirler, çadır kurarak gölgesinde serin

günler geçirirlerdi. Tam ortasında minimini bir kaynak yaz kış artıp azalmıyan reçine kokulu berrak sızıntısiyle bu ziyaretçilere iştah,

şifa verirdi. Suyun yanında dedenin kabri vardı. Halk özenmiş, bezenmiş, mezarın etrafına yeşil boyalı bir tahta parmaklık çekmişti.

Gül dikmişler fener de koymuşlardı. Tam baş tarafında güneşsizlikten büyüyemiyen cinsi belirsiz, cılız, bücür bir ağaç yeşermişti.

Renk renk paçavralarla donanmış olan iğri büğrü dalları onu, sıcak memleketlerin yaz kış çiçeğini dökmiyen tuhaf bir fidanına

benziyordu. Fenerin altındaki taş, çıra isinden kararmış şem'alı(Sert yerlere sürtünce yanan bir cins) kibrit uçları yapışarak, mumlar

eriyip taşarak kirlenmişti. Devrilmiş bir pirinç şamdan, dipleri kırık iki, üç kandil mütemadiyen dökülen kuru çam yapraklariyle her114

gün biraz daha örtülüyordu.Yıllar yaşamış, yorgun edâlı, bezgin sesli çamlar bu ıssız kabrin başına dolmuşlar, en sâkin havada bile

işitilen ahret fısıltılariyle dervişler gibi,, biteviye zikrederlerdi. Ormanın bu en loş, en kuytu parçasında öbür dünyayı hatırlatan, insanı

ölüme yaklaştıran, gönlüne üzüntüler veren bir hal, dinî bir tesir vardı. İşte İlistir Nuri'nin Maslaktaki orman dediği bu çam korusuydu.

İlistir, memleket lisanında. süzgeç demektir. Bu lâkap belki yüzünün delik deşik denecek kadar çiçek bozuğu olmasından verilmişti.

Vaktini kahvelerde, gezmelerde, rakı âlemlerinde geçirir, işsiz güçsüz yaşardı. Kendine mahsus bir kuşak sarışı, bir püskü sarkıtışı,

hele diz kapaklarını dik dik tuta tuta topalımsı bir yürüyüşü vardı ki; Kasaba halkını katıltırdı. Zaten herkesin mizacına göre şerbet

verdiğinden bütün kaza halkının dostu, her eğlencenin davetlisi, her yolcunun kılavuzuydu. Kasabaya inen yabancılar karşılarında onu

bulurlar, bildiklerini ona söylerler anlıyacaklarını ondan öğrenirlerdi. Etraftaki üç vilâyetin haberlerini fazla, fazla ilâvelerle büyütüp

kahve kahve yayan hep Nuri idi. Kirk yılda bir, iş tutayım demiş; hamamcılığa karar vermiş, fakat odun yokluğuna rasgelerek bu

aksilik onu bir daha kâr peşinde koşmaktan vazgeçirmişti. Bir care bulamazsa hamam, ona tarlalarını sattıracak, İlistir'i batıracaktı.

Haftalardan beri çare arıyor, dalgın dalgın dolaşıyordu. Arkadaşları şakalaşıyorlardı:

-Şeytanın bilmediğini bilirdin sen İlistir, hâlâ ormana bir çark takamadın mı?Diyorlardı.

Teşrinievvel (ekim ayı) içinde fırtınalı bir yağmur iki günde ağaçları yapraklarından soymuş, civar dağların tepelerine kardan beyaz

takkelerini giydirmişti. Tüten soba boruları, buğulanan camlar, gocuklu insanlarla kasaba kış halini almıştı. Galiba, bu sene, soğuk

aman dedirtecekti. Bu taraflarda, bazan, ne sürekli, ne inatçı bir kış olurdu. Bembeyaz, dümdüz ova ortasında kasaba her gün biraz

daha gömülerek insana âdeta, böyle örtüle ezile, siline ufala bitecek, bahar gelince eriyen karların içinde bulunmaz olarak hissini

verirdi. Nisan yağmurlarına kadar böyle yarı saklı, yarı canlı bir ömürle bekleyen kasabanın dolambaç, dar sokaklarında, dört, beş ay

hayat, hareket kesilir; ne kağnılar geçer, ne manda sürüleri dolaşır, ne at şakırtıları duyulurdu. Yalnız, bazı günler bir tabut arkasında

mezarlığa yollanan ufak bir kalabalık karları hışırdatarak, öksüre öksüre isteksiz, lâkırdisız geçip giderdi. Sonra gene sükût, karların

büsbütün derin, korkunç ettiği bir durgunluk, deniz gibi gelir, bu sisli izi çarçabuk örterdi. Kasabaya, böyle günlerde, bir hayat, biraz

can veren bacalardı. Rüzgâran önüne katılarak yassılana uzana, genişl'ıye serpile daima hereket eden dumanlar, uzaktan, bu

donmuş ova ortasında kem'ıklerinin içi titreyen garip yolculara ne keyifli görünürdü116.

Halbuki bu sene bacalar eskisi gibi taşa taşa tütmiyecek, ocak içleri rüzgârlara karşı meydan okuyarak alevlene alevlene

homurdanmıyacaktı. Bir gün Nuri sevinçli bir yüzle kahveden içeri girdi, oturan halkı çekmece başındaki mal sahibine şöyle bir daire

işaretiyle göstererek:

-Yap ağalara benden birer kahve!.. Dedi. Ne olmuştu? Soranlara : Hiç diyordu, öyle de battık, böyle de, bari ahbap kazanalım!...

Öbürleri şüpheleniyorlar : [Bir iş çevirdi amma nasıl anlasak] diye düşünüyorlardı. Anlaması uzun sürmedi; ertesi gün gelen bir haber

kahvelerde çalkalandı, halkı dışarı uğrattı: Maslak ormanından, hemen de yatırın tam etrafından beş at çam kütüğü gelmiş, doğruca

İlistir'in hamamına istif edilmişti. İşitenler :

-Etme be, gerçek mi? Diye şaşarak fırlıyorlar, bakmaya gidiyorlardı. Haber doğruydu. Külhanın iştihasını getirecek kadar çıralı, kalın,

sağlam kütükler birbirlerine dayanmış; çiseleyen yağmurun altında yağlı vücutlarından güzel bir koku bırakarak bekliyorlardı. İlistir

kasabanın pazar yerinde bir sabah Abdi Hocaya rasgelmişti. Abdi Hoca, Maslak köyünden aksakallı, yeşil sarıklı, titiz, sofu bir

adamdı. Elinden tesbih, ağzından dua düşmezdi. Ahalinin büyük bir kayıtsızlıkla [Çiçek] ismini verdikleri frengiye nefes eder, tütsü

yapardı. Zelzele gibi, kolera ve muharebe gibi felâketleri evvelden haber vermek, kışın şiddetini yazdan, yazın kurağını kıştan anlamak

gibi kerametimsi halleri onu yalnız köyde değil, kaza dahilinde bile nüfuzlu bir mevkiye çıkarmıştı. İstanbul zelzelesini ayni gün, aynı

saatte gûya hissetmiş, kahvedeki minderli, postekili hususî köşesinden yarı uyku, yarı vecid (Kendinden geçme) içinde sessiz

dururken birden :

-Aha yazık oldu gözüm yere... Diye haykırmıştı. Belki bunu kasabada Belediyenin yıktırdığı eski kadı köşkünü hatırlıyarak

söylemişti; fakat ertesi günü vak'ayı öğrenen köylüler gezdikleri yerde Abdi Hocanın :

-Aha yazık oldu gözüm memlekete... Dediğini yaymışlardı. Onlar hocalarıyie övünürlerdi. İşte İlistir'in rasgeldiği Abdi Hoca böyle yarı

ermiş bir köylüydü. Hemen koşup elinden öptü, boynunu büküp durdu. Hoca bu hürmete mukabil tesbihsiz sol eliyle İlistir'in arkasını

sıvadı, geçti. Fakat bu tesadüf Nuri'nin zîhninde derhal bir zıydınlık hâsıl etti; sanki haftalardan beri kafasının içini çekmez bir ocak

gibi dolduran işler, dumanlar sıyrılıp gitti, bir açıklık oldu. [Acaba, diyordu, kandırabüir miyim?] Geri döndü, pazar yerini altüst ediyor,

aranıyordu, nihayet gördü. Abdi Hoca, halkın selâmlarına yarıbuçuk cevaplar vererek ağır ağır gidiyordu. Koştu, bir şey söylemek

ister gibi önünde durdu. Elleri göğsünde, gözleri yerde, korkar gibi bekliyordu.

-Ne var İlistir, bir müşkülün mü var?118

İlistir arasıra, alay çıksın diye hocaya leyleklerin hakikaten hacı olup olmadıklarına, domatesin hınzır eti kadar günah sayılıp

sayılmıyacağına dair zor sualler sorar, tâ köye kadar yollanarak ırmak boyunda bu sene kırağı yağacaksa boş yere bağları belletmiş

olmamak için danışmaya geldiğini söylerdi. Fakat bunları o kadar ustalıkla, belirsiz yapardı ki hoca kanar, İlistir'i kendi kerametine

inananların en sadığı sayardı. Bu gün :

-Söyle bakalım, ne danışacaksın? Sualine karşı biraz kekeledikten, öksürerek vakit kazandıktan sonra anlattı : Üç gecedir biteviye

rüyasında kendisini karanlık, sık bir orman içinde kaybolmuş görüyormuş; amma ne orman?.. Sağına dönüyor, ağaçlar önünü

kapatıyor, soluna koşuyor, dallar ayaklarına dolanıyormuş... Kan ter içinde böyle uğraşırken birden karşısında beyaz arakiyeli, yeşil

cübbeli, nur yüzlü bir ihtiyar peyda oluyor :

-Bekle oğlum, Abdi Hoca yakında seni de refaha çıkaracak, beni de... Diyormuş... Böyle uyanıyor, bakıyormuş ki sabah ezanları

okunuyormuş. Merak etmiş, Kadirî şeyhine uğramış anlatmış! bir iyi dinledikten sonra demiş ki :

-Bunu git ehlinden, hocandan sor; elbette Maslak Dede benden, senden evvel o cennetlik zata malûm olmuştur. Evliyalar karanlık,

izbe yerlerden, illâ çam korusundan hiç hazzetmezler. Onlar servi ile gül severler; vaktiyle ben Malatya'da dervişken bir veli

hepimizin rüyasına girer, [Ferahlatın beni !] diye seslenirdi. Türbesinin etrafındaki ağaçları baltalamadıkça bizi rahat

bırakmadı: Belki bu da öyle bir şeydir, Allahü âlem bissevab... Ben de üç gecedir ayni rüyayı görüyorum... Yine Abdi Hoca bilir...

Abdi Hoca şaşalıyarak dinliyordu. İlistir vakit kaybetmeden saf bir çehre ile hemen sordu : [Hocaya da malûm olmuş muydu?] Bunu

merak ediyordu. Ilistir Nuri'nin bu sade, fakat cevap istiyen suali karşısında hoca yutkundu; düşündü. Hayır, diyemezdi, İlistir'e, Kadirî

şeyhine, belki de daha başkalarına görünen vElinin ona daha evvel görünmesi icap etmez miydi? Hem mademki onlara da Abdi

Hocanın ismini vererek zâhir olmuştu, vukufsuz görünmek dalbudak salan şöhretine tâ dibinden bir balta vurmak demekti... İyisi mi,

baltayı ormana vuracaktı; hem çoktandır köylünün şurada burada yapıp gezeceği ehemmiyetli bir iş, bir kerâmet göstermemişti,

arasıra kendisinden bahsettirmezse unutulacağı şüphesizdi; bu bir vesile idi; istifade etmeliydi. Mânalı yapmıya çalıştığı bir

tebessümle, vakarını bozmadan İlistir'in arkasını bir daha sıvadı :

-Sen rahat ol, oğul. Ben dedenin emrini çoktan aldım!... Dedi; dudaklarında tehlil, parmaklarında tesbih, uzaklaştı, İlistir, sevincinden

bastığı yeri görmiyerek koştu, kahveye kendini attı ve bildiğimiz gibi .

-Yap ağalara benden bir kahve!... Diye haykırdı. Ertesi gün, Maslak köylüsü,
Abdi Hocanın :120

[Haydi evlâtlar, bize vazife göründü!] mukaddemesile (Başlangıç) verdiği emri, itirazı hatırından geçirmeden yerine getirmeğe

koşmuşlar, asırlar görmüş azametli çamlarla, dini bir tevekkül ve sevinçle baltalarını sallamışlardı. Akşama mezarın etrafında iki

dönüm kadar yer açılmıştı. Odunun fazlasını satarak türbeye bir lâhit yaptırmayı düşünürlerken İlistir yetişmiş, hemen pey sürerek elli

at yükünün pazarlığını bitirmişti. Işte külhanın önüne yığılan odunların hikâyesi bu idi. Lâkin bir defa kudsiliği ve ruhaniliği kaybolan

mezar, artık eski kuvvetini gösterememiş, baltaların hücumundan bu yakın ormanı kurtaramamıştı. O güzel çam korusundan üç sene

çıplak bir tepe He çıplak bir mezar kalmıştı. Kaynak bile damlalarını azalta azalta nihayet, bir temmuz içinde kurumuş, kaybolmuştu;

sanki o reçine kokulu parlak suyunu çamların damarlarından çekip çıkarıyör, çamların usaresini topluyordu. Hatta Rumeli muhacirleri daha ileri varmışlar, bir karlı gecede türbenin yeşil parmaklarını da sökmüşlerdi. Bunu işiten Abdi Hoca :

-Dünyanın şerri arttı, Maslak Dede artık bizden elini çekmek, nam ü nişanını kaybetmek istiyor. Diye tevile kalkmıştı amma, şöhreti

gittikçe azaldığından buna kulak asan olmadı.

Ankara, 1916

KOMŞU NAMUSU

Ağır muşamba perdeler "ikindi güneşine karşı indirilince ufak kalem odasına biraz gölge, biraz serinlik yayıldı. Şimdi her taraf esmer

bir renkte idi. Yalnız pervaz aralarında uzanan tozlu siyah çizgileri şurada bir kâğıt makası, ötede bir kutu raptiye, köşede bir boş

bardak bulup parlatıyor ve yarı karanlık içinde bu ufak tefek, hazin. ışıklar çoğu kandilleri sönmüş bir minare şerefesi gibi kasvetli,

eksik gözüküyordu. Herkes köşesinde, kanapesinde bitkin, birbirine sanki yabancıydı; kimse işiyle meşgul olmuyordu. Yalnız

temmuz geldiği halde henüz kıvrilıp kaldırılmamış aba perde kapının yanında, her gün Eyüp'teki Hamidiye köyünden gelen ve daima

boynunda bellâdon yağlı kirli bir tülbent taşıyan mukayyit (evrak kaydeden) Mümtaz Efendi büyük bir deftere rakkam döküyor, yanına

çömelen bir odacı, mümeyyiz (servis şefi) efendiden artan şerbete galeta kırıklarını batırarak sessizce emiyordu. Dehlizde arasıra

çıngıraklar çalınıyor, bunu ayak sesleri takip ediyor, avluya bakan pencerenin altında iki gün evvel bir araba tekerleğinin kötürüm ettiği

köpek yavrusunun iniltileri işitiliyordu. Boş kalan bir sandalyeye ayaklarını uzatarak rahat bir vaziyet alan Şakir Efendi yeleğini,

pantolonunun kopçasını açmakla da kalmıyor, göziyle mümeyyize bakarak, usul usul hilâhi gömleğinin ön düğmelerini çözüyor, elini

siper alarak kıllı göğsünü üflüyordu. Bu sırada iyice bir dalgınlık geçiren hülefadan (memur vekili) Osman Bey, çenesini koluna

dayayıp mahmur tavandaki yelkenlerini şişirmiş, mor denize yan yatmış bir istampa gemi resmine hasretle baktıktan sonra ona eğildi

ve ikinci mümeyyiz Baki Efendinin kadife koltuğunu göziyle işaret ederek: [Bu akşam meseleyi açarız, yazık canım, acıyorum dedi:

Öteki alâkadar göründüğü bir bahis üzerine artık göğsünü üflemekten vazgeçerek : [Peki amma, kim söyliyecek?]

-Ben, fakat bu hususta emin misin? Gözlerinle gördün mü?

-Elbet, elbet, her şeylerini öğrendim; kırmızı beyaz işaretler mi? Parolalar mı? Neler varsa... Kadın çok akıllı şey; şimendiferlerde

gördüğün işaretleri rengi rengine tatbik ediyor. Beyaz mendil pencereden uzandı mı [Gel, seninim, teslimim] demek; her sabah bir

kerecik bakarım; kırmızı ise nafile hiç rahatsız olmam, seyredeceğim diye pencerelerde beklemem; fakat beyaz ise yatsıyı kılar,

gazımı söndürür, kafesi yarı indirir beklerim. O gece zavallı Baki, ya Beykoz'da, ya Osman Paşanın köşkündedir. Üçe yakın

(günbatımından üç saat sonra) herifin gölgesi köşebaşını döner, kapının hizasında içeriye giriverir. Benim de uykum gelir, bilmem

sonra ne olur?... Osman Bey elliden fazla işittiği bu hikâyeden her defa ayrı bir lezzet aldığından yüzündeki mahmurluk alâmetlerini

artık attı, çapkın bir tebesümle [Öteki malûm, canım!] dedi. Birbirlerine bakıştılar; her ikisinin gözlerinde de çok ihtiraslı bir istek vardı;

bunun farkına varan Şakir Efendi, ahlâklı bir zat tavrıyle söylendi:

-Allah muhafaza etsin. Çok güç şey!.. Baş mümeyyiz masa arkasında otururken gayet uzun boylu gibi duran, fakat ayağa kalkınca

kısacık kalan bir Tatar, serili gazetesi üzerinde adeta uyuyor, sabahleyin taze mürekkeple doldurulmuş hokkalarla güneşli perdeler

üzerinde gölgelerini gezdiren sineklerin arasıra vuku bulan hamleleri altında uyanacak gibi bir ses çıkarıyor, parmağının ucunu,

omuzbaşını, dudaklarının birini oynatıyor, sonra gene dalıyordu; Osman Bey onu seyrediyor, âdeta bir oyunda gibi eğleniyordu.

Birden dışarda, koca dairenin tayin edilemez bir tarafından ikindi ezanı okunmıya başladı. İki arkadaş bunu vesile ederek kalktılar;

sandık, heybe yığılı merdivenlerden cami katına geldiler. Orada poyraza karşı açık bir pencere vardı, sıcak bir rüzgâr esiyor, Şakir

Efendinin ıslak fanilasını teninden çekiyordu. Osman Bey hala [Aman yanlış bir işi yapmıyalım; refikaya (eş, karı) soruyorum, gayet

iyi kadındır, diyor. Bilmem amma, bizimki de biraz anlar] diye söyleniyordu. Bunun üzerine Şakir Efendi hiddetlendi :

-İnanmazsa bu akşam gizlice bizim eve gelsin, sabahleyin işaret beyazdı, demek Baki eve gitmiyecek ve herif gelecek, gözleriyle

görür. Osman Bey artık inandı. Yavaşça indiler ve akşam kalemden çıkarken Baki'yi bir birahaneye götürerek meseleyi kendisine

açmayı kararlaştırdılar. Saat onu geçiyordu. Başmümeyyiz yerinden kalktı; o sabahleyin oturduğu bu iskemleden akşam üzeri

gitmek için ayrılır ve hiç bir işe yaramadığından âmirleri bütün gün onu rahat bırakırdı. Baki Efendi, pencereye astığı ıslak mendilinin

kuruduğunu anlayınca katladı, cebine koydu, yeleğinin katmerleri arasına biriken mavi rıhları silkti, gidiyordu; hazır duran Şakir

Efendi ile Osman Bey, arkasından yetiştiler ve pek teklifsizce [Canım, şurada bir tek atalım, serinleriz, konuşuruz] dediler. Şakir

Efendinin Sirkeci'de tanıdığı bir birahane vardı. Gündüzleri dört tabak yemeği beş kuruşa feda eden, bu kalabalık ticarethanenin sahibi

vaktiyle Tokatlıyanda aşçılık ettiğinden kendisi her gelişinde ondan yemek pişirmeğe dair malûmat alır, cuma günleri evde mutfağa

girer, tecrübeler yapardı. Birçok masaya oturup kalktıktan, her defasında hoşnut kalmıyarak köşelere göz attıktan sonra gittiler,

tenha bir bölmenin arkasına yerleştiler. Bir müddet hiç lâkırdı olmadı. Şakir Efendi; gözleri, kendine pek benziyen Salvatoz (bira

markası) ilânının koca sakallı papazında, hafiften bir hayli [ah-ı enin] ediyor, sigarasının söndüğünü unutacak kadar dalıyordu. Bir

zaman gene konuşulmadı. Osman Bey, soğuk bir duş yapmıya mecbur bir adam gibi ellerini omuzbaşlarından bir geçirdi, sonra125

kollarını kavuşturdu, titrer gibi bir hayli büzüldükten sonra nihayet birden, dedi ki :

-Biliyor musun Baki; sana bu akşam ciddî bir şeyden bahsedeceğiz... Şakir Efendi ilâve etti :

-Bir namus meselesinden... Öbürü evvelâ hiç bir şey anlamadı, cümlelerin bitmesini bekledi; sonra her ikisinin de boş bir deponun

yalnız borusunda kalmış suyunu sarfediveren bir musluk gibi durduğunu görünce : [Anlamadım, ne?] dedi. O zaman Osman Bey,

kelimelerini arıyarak, daima şişman arkadaşını şahit tutarak, faziletten, ahlâktan fasıllar açarak anlattı. Zavallının bir kelime

söylemeden dinlediğini gördükçe nutkunun henüz kâfi bir tesir icra etmediğini zannederek tekrar başladı; ilâveler etti. Baki'nin

nazarları bira kadehlerine dikilmiş, sanki köpüklerin yavaş yavaş nasıl açıldığını, zümrüt, yakut gözlü habbelerin birer birer nasıl

patlayıp kaybolduğunu düşünüyor; sanki onları dinlemiyordu. Neden sonra çok durmuş, paslanmış bir sesle, gözlerini arkadaşlarına

çevirmekten korkarak sordu :

-Söylediklerinden emin misin? Her ikisi de haykırdılar:

-Ne demek, elbette, elbette!... O akşam son trenle gidip arzu ederse Şakir Efendinin evine gizlenerek gözleriyle görmesini teklif

ediyorlardı. Baki : [Peki, öyle olsun] dedi.126

Şimdi âheste âheste ağlıyor, karısından ayrılmış gibi mazi sigasiyle bahsederek: [Ah, bilmezsiniz, ben ona ne iyi bakardım, onun

için nasıl rahatımı feda ettim] diyordu; sonra anlatıyordu :

-Aldığım zaman on dört yaşında idi, on senedir beraber yaşıyorduk. Elbise der yapardım, para der verirdim, hizmetçi, aşçı der

tutardım; onun rahatı için aldığım aylığı hep sarfederdim. İşte biliyorsunuz, ne evim var, ne bir iradım! Şakir Efendi hâlâ Salvatorun

papazına bakıyor, bir âşık gibi karşısında göğsünü şişiriyordu. Gazlar (lamba) yanmıştı; çıktılar; paraları Osman Bey verdi. Sirkeci

caddesi kalabalıktı çok âdiydi mangallarını yol ortasına koyup midye tavası, ateş balığı pişiren bakkal dükkânları yanında kahve

içenler,, gramofon dinleyerek nefesleniyor, ferahlıyorlardı. Tramvay boruları, vapur düdükleri arasında. zurna sesi, bir Yahudi taklidine

karışıyor, daha ötede Karmen'in Toreador'u çalınıyordu. Etrafta zelzeleden korkarak sokaklara dökülmüş bir sefil memleket hali vardı.

Baki Efendi her akşam karısına ait ufak tefeklerle dolu paketi elinde, tozlu, sıcak ayakkaplarını sürterek geçtiği, yolların şimdi

yabancısı idi.. Garip bir şaşkınlıkla etrafına bakıyor, her yeri başka türlü, yeni, kederli görüyordu. Bir saatte kendisi o kadar değişmiş,

eski benliğinden o derece çıkmış, uzaklaşmıştı ki sanki bu gece bütün saadetini gömdüğü uzun, felâketli bir seyahatten dönüyor,

hatırasında dünkü bu saati yirmi sene evvelki bir mes'ud gün gibi ona uzak, erişilmez görünüyordu. Bundan sonra ne yapacaktı?

Eğer sahi ise karısını terkedecek, fakat üç ufak çocuğunu nasıl besleyecek, nasıl terbiye edecek, onlara analarını nasıl unutturacaktı.

Hem bütün bu ayralmalar,. yalnızlıklardan sonra, uzun bir kararsızlık, bir kargaşalık, ne tahammül edilmez bir rahatsızlıktı!... Birden

her şeyi unutarak âşıkın kim olabileceğini düşündü, bununla o kadar meşgul oldu ki ne Osman Beyin ayrıldığını, ne trene bindiklerini,

ne de Yedikule'ye yanaştıklarını farketti. Karısının bu rakibe daha şehvetli, daha taşkın görüneceğini düşünerek kızdı. Yanyana

gidiyorlardı. Baki, Şakir Efendiye sokulmuş, öksüz tavrı almıştı. Demek bu gece evine girmeğe hakkı yoktu. Ârtık kendi fikriyle değil,

arkadaşlarının ihtariyle yaşamıya, hareketinden, onlara izahat vermeğe mecburdu. Şimdi her şeyi unutarak gidip kendi kapısını

çalmasına şu koca karınlı hiçten adam mâni oluyor, tesadüfen öğrendiği bir sir onu hâkim, kendisini mahkûm ediyordu.. Bu işe

karışmak. hakkını ona kim veriyordu? Bu, komşusuna, kalemdeki arkadaşma ait bir mesele, umumî bir mesele, miydi? O zaman

düşündü ki insanlar yalnız kendi saadetlerini iyice duymak için yalnız başkalarının felâketini arar, ve hodbinliklerinin(Egoistlik) böyle

bazı nevilerine fazilet unvanı vererek meselâ aldatılan bir kocayı ikaz etmeyi [ahlâk] addederler. Halbuki bunun aslı, başkasının

felâketinden duyulan vahşi zevk, kendisini ondan mesut görmek için hazırlanmış garip bir delildir. Köşeyi dönmüşlerdi; evinin yukarı

kısmında ışık yoktu; yalnız bodrum katındaki yemek odasının pencereleri biraz, pek hafif, âdeta bir idare kandiliyle aydınlatılmıştı.

Düşündü, bu aydınlığın mutfaktaki lâmbadan aksettiğini, bu saatte aşçı kadının sofrayı kurduğunu hatırladı, evine hasret çekti. Şakir

Efendi anahtariyle kapısını açmış, karısı evde olmadıkça merdivenin ilk basamağına bırakılması âdet edilen şamdan ile kibrit

kutusunu aralamıştı. Pencereleri sımsıkı kapanmış bu dar yerde hava kızmış, karanlığı bir cisim gibi ısıtmıştı. Baki hiç aç değildi.

Şakir Efendi yemeklerini maltızın kenarına dizdi, mutfakta çalışmaktan gelen bir zevkle kollarını sıvadı, fesini attı. Misafirle pek az

meşgul oluyor, [Benim için değil ya, kendi işi için ! ...] diyor, aşağıda yukarda dolaşarak dolapları karıştırıyor, bakırları takırdatıyordu.

Uzaklarda bir satıcı sesi duyuldu, bunu işiten Şakir Efendi koştu, Baki'ye dedi ki :

-Vakit yaklaştı, dondurmacının sesini duydun, bu geçince artık pencerede beklemeli. Biraz sonra haykıran satıcı köşeyi döndü,

fenerinin ışığı tabaklariyle kuşaklı belinin tâ ortasını aydınlatarak geçti, uzaklaştı. Kümeste tavuklar çırpınıyor, uzaktan rampaya

tırmanan bir yük katırının solukları duyuluyordu. Baki sordu :

-Ne taraftan gelir?

-Bakkalın sırasından... Bir müddet sonra tıknaz bir şeklin ağır ağır, komşudan evine dönen bir adam gibi sakin, ortadan ortaya

yürüdüğü görüldü.

-Bu mu?

-Evet. Yabancı korkusuzdu. Evin hizasını bulunca döndü, yaklaştı, çıngırağa dokunmadan açılan kapının karanlığında birden

görünmez oldu. Artık şüphe yoktu, karısı kötülemiş, Şakir Efendinin asıl fikrine komşu namusu heder (kayıp) edilmişti. Şimdi de,

komşuluk hakkına bu işe karışmış olmaktan memnundu.

-Nasıl, gördün mü?

-Evet.

-Ne yapacaksın?

-Boşıyacağım!... Her ikisi de, bu karardan hoşnut, susuyordu. Birden Baki ayağa kalktı, ceketinin düğmelerini ilikledi, hiç bakmadan

Şakir Efendiye bir [Allahaısmarladık!] fırlattı ve merdivenlere doğru yürüdü. Öbürü [Nereye?] diye acele acele soruyor, fakat Baki

kapının demirini açmakla pek meşgul görünerek cevap vermiyordu. Yere bir şey vurdu, madenî bir ses çıktı, sonra anahtarın iki defa

döndüğü işitildi. Şimdi Şakir Efendi sokaktan akseden yarı bir aydınlık içinde merdivene yaslanmış, ne olacağını bekliyordu. Kapı

açık halmıştı. Baki doğru kendi evi hizasında yürüdü, eli zile uzandı. Şakir efendi artık ne gözlerine inanıyor, ne de gürültüsüne130

iyice duyduğu çıngırak seslerine... Yukarıdan bir lâmba aydınlığı kapı camına uzandı. Bir ses [Kim o?] diye sordu; Bakinin [Ben,

ben!... dediği de iyice duyuldu... 5imdi sokak boştu. Şakir Efendi bir feryat, bir silâh sesi işiteceğine katiyen emin yarı asılı,

bekliyordu. Bir iki dakika gürültüsüz geçti; o zaman sabırsazlanarak yerinden ayrıldı, başını uzatarak komşusunun evini dinledi. Hiç

bir şey duyulmuyördu. Yalnız bu gece kümeslerinde rahat etmiyen tavukların mütemadiyen kanatlarını vurdukları işitiliyordu. Şakir

Efendi tam bu sırada onları, tavuklarını, kendi malını düşünüyor : [Sıcaktan, belki de pireden...] diyordu. Nihayet ayakta beklemekten

usandı; kapıyı usulca örttü, odasına çıktı, Artık hemen hemen yatmıya hazırlanıyordu, sokakta bir ses oldu; baktı; Baki Efendinin

kapısını, tutulan bir ufak lâmba ile aydınlanmış gördü, hayretle göz kapaklarını açtı. Arkadaşı biraz evvel giren adamla, o her gecenin

adamiyle selâmlaşıyor ve [Zahmet oldu, size; çok zahmet oldu!] diyordu. Hâlâ farkedemediği öbürü nazikâne cevaplar veriyor,

ayrılmakta acele. ediyordu. Şakir Efendi biraz sonra derin bir sessizliğe gömülen komşusunun evine şüpheli nazarlar atarak

söyleniyor : [Olur şey değil vallahi!] diyor,. izahat almak için sabırsız, ertesi günü bekliyordu.. Baki Efendi bugün kalemde çok

meşguldü, geceki vukuattan bahse iştahlı görünmüyordu. Fakat Şakir Efendi halledemediği bu muamma karşısında çok üzülüyordu.

Nihayet hattâ hakaret görmeğe de razı, yerinden usulca, resmî bir şey soracak gibi kalktı: Masanın kenarına kocaman tüylü ellerini

dayadı, eğildi. Baki gözlüğünün üzerinden arkadaşına; bu, kendinden ufak memura nefretle bakarak :

-Ne istiyorsunuz? dedi. Öbürü cevap bulamadı, şaşırdı, Neden sonra, bacağı ezik köpeğin hâlâ, devam eden iniltilerinden istifade

ederek:

-Şu zavallı hayvanı, oradan kaldırtsak... dedi, sonra birden cesaret bularak ehemmiyetsizce ilâve etti :

-Ha, dün gece merakta kaldım, iş ne oldu? Baki kızardı; rahatını feda etmemek, alıştığı rahattan, sakin gürültüsüz hayattan

ayrılmamak için her şeye katlanmış bir adam vaziyetiyle, en açık bir hileye aldanmış göründü :

-Nafile endişe etmişiz, dedi, gelen doktormuş, bizim doktor Hüsnü Bey... Haremim (eş, karı) sancılanmış da...

Erenköy, 190

YILDA BİR

Oluktan artık hiç un akmıyordu; aralarında buğday tanesi kalmıyan değirmen taşları birbirlerine çarparak çok gürültü yapıyor,

kıvılcımlar fırlatıyordu. Zaten akşam olmuş, harap bacanın üzerine yuva kuran leylekler çoktan yerlerine dönerek gagalarını vurmıya

başlamıştı. İki dağ arasına sıkışmış sulak arazinin, ufacık sinekler titreyen durgun havasında, bu koca kuşların şamatası, değirmen

ve su gürültüsünü bastırarak bir hamam aksiyle taşlara çarpıyor; kulakları sabunlanmış bir adamın duyduğu uzak, fakat korkulu bir

uğultu, yuvarlanan bir bakır tas gibi uzaklara koşuyordu. Burası köylerden hayli içerde bir su değirmeniydi. Güneş sırtın arkasındaki

boşluğa gömülünce sular kararır; yalnız yüksek kavakların dumanlı tepelerinde yapraklar birer renkli fener gibi bir müddet aydınlık

kalırdı. Sonra onlar da söner; bu dar, rutubetli yer; bir lıamam gibi en ufak sedayı genişleten, büyülten bir kabiliyette sabaha kadar

yatağından taşan şakırtısını dinlerdi. Tesalyalı değirmenci Bekir, tekneye biriken sıcak ve çakmak kokulu unları itiyat (alışkanlık)

sevkile bir defa avuçladıktan sonra durdu ve çuvala dol durulmasını ertesi güne bırakarak gitti, derenin köpükler içinde çevirdiği

pervaneyi durdurdu. Şimdi serbsst kalan sular, birden kesilen gürültüden kurtularak aşağı akıyor, iki tarafı, sarı susamların altında

simsiyah kaldığı halde köpüksüz, kırışıksız ve yağ gibi parlak olan, ortasında akşamın nereden aksettiği farkedilmeyen alaca

aydınlığı bir çatlak kubbe gibi göğü gösteriyordu.Sıcak, dumanlı bir gece başlıyacak, biraz sonra kavakların tepeleri bile güç

farkolunacaktı. Bekir içeri giriyordu, uzaktan bir ses duydu; dinledi, bakındı, sonra değirmene doğru birkaç kişinin geldiğini farketti.

Seyretmek için biraz yüksekte olan patikaya tırmandı. Kalın ve örtülü şekillerini iyice farkettiği iki kadin gölgesi arkasından dört

köylü, dört efe sigaralarının alevlerini parlatarak ve yüksek sesle konuşarak yolu takip ediyordu. Onlar dağa kadin oynatmaya giden

[Alaylı] çapkınlarıydı. Beş on dakika sonra Aydın'a has iniltili, âhenksiz zurna sesleriyle nâra, zil sadaları ücra dağları titretecek,

gecenin kara çehresi üstünde yanan fundaların ateşi parlıyacaktı. Bekir'in göğsü hasretle, haşin ve kindar bir kadin ihtiyaciyle kalktı,

gözlerinde kıvılcımlar parladı; incir ağacını siper alarak yere sindi, gençlere, kadınlara baktı. Senelerdenberi onların muhtacıydı,

senelerdenberi bu uzak çukur değirmenine tane getiren kocakarılardan başka kimseyi görmüyor; Tesalya'nın bir köyünde bıraktığı

karısının hatırasiyle biraz ahmaklaşmış, bilmem neyi bekliyordu. Bazen böğürtlenlerle yabani susamların fazla koktuğu çok sıcak

gecelerde kadınsızlıktan o kadar harap oluyordu ki, uyuyamıyor, başı açık, sırtı çıplak, Adem gibi Havva'sına kavuşmak için Hind'leri

aşacak bir kudretle dağlara tırmanıyordu. ışıkları sönmüş köyler etrafında uyumuşları düşünerek, ziynet liralarla süslenmiş135

gerdanları tahayyül (hayal) ederek kıvranıyor; nihayet fırtınaların devirdiği bir kuru ağaç yanında kendisini uyanmış, güneşi hayli

yükselmiş buluyordu. Genç, kuvvetliydi. Memleketinde iken o da kızları yakalar adam boyu yükselmiş başakların arasına taşırdı.

Sonra güneşin altında terledikleri zaman gider, yabani zeytin ağaçlarıyle örtülü dereciklerde sevgilisinin yıkandığını, uzun, ıslak

saçlarını parmaklariyle taradağını seyrederdi. Köylü kızların biraz yağlı ciltleri üzerinden su damlaları kürer kırağı gibi toparlak,

yuvarlanır; birden belleriyle bacaklarının birleştiği yerde durur, orada durgun, belki de ılık su birikintisi teşkil ederdi. Tesalya'da

kadınlar, eğlenceler boldu. Ateş gecesi köylüler toplanır, defne yığınlarının rayihalı (hoş koku) alevleri üzerinden atlarlardı; genç

kızların zaten parlıyan mavi gözlerinde tatlı ateşin tatlı akisleri durgun denizlere vurmuş kandiller gibi tâ derinlerde oynar, kollarındaki

cam bilezikleri renkleri tırnaklarını sedeflerdi. Sonra yavaş yavaş ateşler küllenir, kararan ovada nişanlıların kolkola evlerine döndükleri

görülürdü. Böyle gecelerde papazlar karanlık, gölgeli yerlerden geçerlerken adımlarını sıklaştırırlar, kulaklarını elleriyle örterlerdi. Daha

sonra kış gelir, kar eğlenceleri başlar; uzünı vakti bağlarda yatılır; baharda tarlalara toprak, çiçek kokan küme küme taze otlar

yığılırdı. Ve bunların hepsi gençleri birbirine yaklaştıran sebepler olurdu.

köylüler çoktan geçip gitmişti; şimdi büsbütün yalnızdı. Bir zaman onları takip etmeği, bir haydut gibi vuruşmayı düşünürdü; sonra

bunun tehlikesinden ürkerek en yakındaki köye doğru yürümek istedi, fakat nihayet gene her zamanki gibi beceriksiz biçare, kapının

önündeki kerevete uzandı Uyumıya çalışti. Biraz sonra kalktı, dereye doğru çamurların rutubetini duymaktan lezzet alarak yalınayak

yürüdü, gecenin içinde büsbütün kayboldu. Ertesi sabah insan sesleriyle uyandı ve her sene gelip değirmenin biraz ötesinde yirmi

dört saat kadar dinlenen çingenelerin döndüğünü gördü. Kadın erkek birçok kişi henüz kurulmamış beş altı siyah çadır yığını etrafında

dolaşıyor; yeni doğan sari bir güneş altında köpekler uyuyor, şurada burada âheste dumanları yükseliyordu. Karşıki yamaçların

sırtında kısrak sürüleri çanlarını sallıyarak otluyor, yükseklerde keçiler haykırıyordu. Bekir, ömürleri yollarda geçen ve her çadır

kurdukları yerlerde bir mal sahibi vaziyetini alan bu göçebe insanlar hakkında pek çok şey bilınezdi. Onları daima çalışır, hemen hiç

bir işini kendi görmeğe alışık olmıyan yerli ahaliye hizmet eder görürdü. Şimdiye kadar Aydın'ın en ümit edilmez tenha köşelerinde

çadırlarına tesadüf etmişti. Onu asıl memnun eden âdetleriydi. Kadınlar örülü ipek saçlarını meydana bırakırlar, başlarına boyunları

altından bağlanmış zarif oyalı yemeniler bağlarlar, fes giyerlerdi. Dar yelekleri, iki taraftan ayrık şalvarları altından göğüslerinin,136

kalçalarının şekligörünürdü. genç kızlar, delikanlılarla serbest oynaşırlar, dağ tepelerindeki kaynaklardan su getirmek için

beraber yola çıkarlardı. Tâ ıssız kayalara vahşi dere içlerinde rastgelinen yağmurlardan solmuş yemeniler, sırmaları kurşun rengine

girmiş, çürük çevreler şüphesiz bu gibi seyranların değirmenciyi çok düşündüren alâmetleridir. Bekir, şimdiden tahlil edemediği bir

sevinç duyuyordu... Orılara doğru yürüdü. Selâmlaştılar, tanıştılar. Biraz sonra çeribaşı..., [Değirmen işliyor mu?] diye sordu, [Evet]

cevabını alınca oradan geçen bir kıza bağırdı :

-Elif, dedi, dayının çuvallarını eşeğe sırtla da değirmene götürüver.

Derenin kış yaz kurumıyan suları böğürtlen fidanlarını yükseltmiş, iki tarafa yemiş dolu bir koyu yeşil çit çekmişti. Elif, eşeğin

arkasından çıplak ve kirli ayaklarını çamurlara basarak koşuyor, sonra arasıra durup fidanlara sokularak iştaha veren yemişlerden

koparıyordu. Bekir, daha ilride, kulaklarında bir uğultu, miskin bir hayvan gibi başı sarkık yürüyor, sinirlerinin uyuştuğunu duyuyordu.

Sanki uykusu gelmişti; esniyordu. Sıcak, dumanlı güneş derenin tam değirmene yakın genişleyen yüzünde sallanıyor, susamlar

arasında şimdiden öğle böcekleri ötüyordu. Taşlar dönmeğe başlamıştı. Elif, pencerelerden birinin kenarına oturmuş, odanın

ortasındaki kırık tahta altından suyun uğultulu ve köpüklü akıntısını seyrediyordu. Bekir, kolları sıvalı, başı açık, dünden dolan un

çuvallarını köşeye sıralıyor, bunu sonra kadının altın bakışları karşısında işsiz kalıp sıkılmamak için gayet ağır yapıyordu. Kalbinde bir

üzüntü, bir arzu, vücudunda teskin edilmek istenilen bir açlık vardı. Biraz sonra nefeslerinde garip bir düzensizlikle çuvalları bıraktı. O

da bir pencereye oturdu. Şimdi yalnız kızı seyrediyordu. Kız da yalmz erkeğe bakıyordu; hırslı gözleri değirmencinin pazuları şişkin

kollarında, sert tatlı yüzünde, sağlam şeklinde lezzetle dinleniyordu. Bundan cesaret alan Bekir, karşısındaki genç kızın başına,

sonra garip bir ateşle yanan gözlerine tekrar baktı, bu bakıştan hoşnut gibi açılan dudakların iltifatına kapılarak gülümsedi. Nihayet

boğuk bir sesle:

-Kız, dedi; öyle ne bakıyorsun? Elif, gerinir gibi kollarını ileri geri hareket ettirdi. Pek yorgun gibi altın gözlerini süzdü. Sonra bir yeri

acıyormuş gibi dudaklarını kıstı; ağır ağır cevap verdi:

-Seni seyrediyorum... Tekrar gülüştüler, Bekir yerinden doğruldu. Kaçırmaktan korkar gibi pek hafif adımlar, pek sokulgan bakışlarla

onadoğru yürüdü. Elif hareketsiz duruyordu. Kollarından çekti; öbürü karşi koymadı. Beraberce yükledikleri eşek fazla ilerlemişti. Kız,

Bekir'in kollarından tekrar kurtulmak istiyerek:

-Canım, bırak, diyordu, geciktim. Öbürü soruyordu:

-Ne zaman geleceksin, bir daha ne zaman?

-Gene demet vakti, bir yıl sonra, biz daima bu yoldan geçeriz.138

Kızın ince kaşları kıvrılıyor, [Ne çok, ne uzun!] diye söylenen adamın kederine aldırmıyordu. Nihayet ayrıldılar. Elif, böğürtlen

toplıyarak gidiyor, süslü başı çitin üzerinde iri bir kelebek gibi havanın buharı ve maviliği arasında görünmez oluyordu. Koca bir yıl,

yağmurları, karları, tenhalığiyle uzun bir sene onu beklemeğe mahkûmdu. Ta gelecek demet vakti, diyordu, acaba o kadar beklemek

mümkün olur mu? Akşama doğru, serinlikte yol almak için, çingeneler toplandılar ve dağın eteğinden öbür ovaya indiler. Güneş

çekildi, her tarafa gölgeler doldu; kavakların yüksek yaprakları tekrar aydınlandı. Leylekler gagalarını vuruyor, tüneklerinde tavuklar,

sıcaktan şikâyetçi kanatlarını çarpıyordu. Bekir'in kulakları etrafında sivrisinekler dönüyordu. Bu ilk geceyi, değirmenci derin bir uyku

içinde geçirdi; mes'uddu, sakin bir tevekkül içinde onu, daima sıkılmayarak, şikâyet etmiyerek bekliyecekti. Ovada yeniden işler

başlamıştı. Tarlalar tekrar sürülüyor, taneler atılayor, yağmurlar yağıyordu. Derenin suları incirlerin yapraklarına kadar yükseldiğinden

değirmen işleyemiyordu. Bir gün artık leylekler dönmedi, fırtına yuvalarını düsürdü. Nihayet karlar yağdı, her taraf dondu, geceleri tâ

yakından kurtların sesleri duyuldu... Bir gün güneş çiktı, haftalarca, aralıksız, bulutlardan kurtuldu. Ova yeşilleniyor; sıcaklar

başlıyordu. Komşu çiftliklere kafile kafile orakçılar gidiyor Bekir bunların geçtiğini gördükçe [Yaklaştı, gelecek] diyordu. Hemen gece

gündüz hiç tepelerden aşağı inmiyor değirmende işleri olan kocakarılar onun ansızın dişarıya doğru uzaklara baktığını gördükçe

şaşıyorlar [Delirecek!] diye düşünüyorlardı. Bir gece sesler duyuldu, yerinden fırladı. Köpekler haykırıyordu. Şüphesiz gelmişlerdi.

Kapıyı usulca açtı, çıplak ayak yürüdü. Karanlığa sokulan gözleri birçok oynak gölgeler farkedinceye kadar uzaklarda dolaştı.

Başıboş köpeklerden karkuyordu; yoksa şimdiden oraya giderdi. Ertesi günü Elif geldi, gene pencerelere oturdular yeniden başlar

gibi birbirlerine uzun uzun baktılar. Bu sene kız daha çapkın, daha tecrübeli olmuştu; gülüyor, artık gözlerini koluyla örtmüyordu. Bir

sene sonra çingeneler gene unlarını o değirmende öğüttüler. Bu defa Bekir, Elif'in vücudunda kapanmış bir bıçak yarası gördü;

parmağını oraya dokundurdu, [Nedir bu?] diye sordu. Bu sualde hakkı yenilmiş bir adamın hiddeti vardı. Kadın güldü. Gözlerinin altın

renkli esrarı içinde gülümser bir yıldız parladı hiç cevap vermedi. Ertesi yıl, Bekir, gene dönen çadırlara sokulduğu zaman Elif'e

raslamadı. Merakla sordu. Çeribaşı kayıtsız cevap verdi:

-Ha o mu? Kasabada kaldı, kötülendi... Sonra ayakta işsiz duran ihtiyar, pek ihtiyar bir kadına haykırdı:140

-Keziban nine, çuvalları eşeğe sırtla da değirmene çek götürüver...

Darmara çiftliği, 1910,

HAKKI SÜKUT

Saatçızadelerin i'pek fabrikası bu rüzgârsız öğle güneşi altında ağırlaşan havayı uzaklarda dönen bir uskur uğultusuyla sarsıyor; mini

mini çocuklar ateşler içinde yanan fakir mahallenin bu nöbetli nabzını dinliyerek tahta beşiklerinde uyukluyordu. Aşağıda, Bursa'da,

müezzinler ezanlarını okumuşlar, bu taraflarda fabrikalar kalın düdükleriyle öğle paydosunun bittiğini haber vermişlerdi. Artık tâ

akşama kadar işleyen çarklardan başka bir ses duyulmayacak, yalnız bacalar ateşli nefesleriyle sıcak sıcak soluyacaktı. Amele

kâtibi Hasip Efendi her tarafı bir defa dolaşmış, kaynar su buharlarının, sıcak hava borularının ısıttığı kırk derecede bunalan genç

kızlara bir iki haykırdıktan sonra odasına gelmiş, köşe minderine uzanmıştı. Fakat muşamba perdeleri kızdırarak döşemeye akseden

gölgesiz çıplak güneşten rahat edemiyor; yeleğinin düğmeleri çözülmüş patiska mintanı pantalonundan taşmış perişan bir halde

dışarıya bakıyordu. Keşişdağının (Uludağ) vakarlı şekli bir havagazı deposu gibi sanki geriliyor, şişiyor; patlıyacak bir barut mahzeni,

hir taşocağı gibi koparacağı gürültülerden evvelki o korkunç sükûtuyle tehditkâr, bekliyordu. Aşağılarda fabrikaların ziftle boyanmış

saç bacalar, ağızlarından hemen koparak aydınlıâa karışan duman dilleriyle boşluklar yalıyor; koza saklamış mahsus böcekhaneler

geniş menfeslerinden içerilerinin gölge ve serinliği göstererek bu sıcak muhit içinde sakin, tatlı tatlı bir uyku ile dinleniyordu. Hasip

Efendi böcekhanelerden birine çekilerek şu kızgın odadan, cehennem nefeslerini duyduğu mancınıklardan uzakta bir iki saat

dinlenmeğe karar verdi. Yoluna raslayan pencerelerden içeri göz gezdirerek yürüdü. Avluda çemberinden ayrılmış fıçılar, gaz

tenekeleri, üzerinde yeni kesilmiş karpuz kabukları ısınan gübre yığınları vardı; köşedeki maden kömürlerine askeden güneş,

kaldırımlarda hareleniyor, sineklerin ince zar kanatlarını göstermiyen parlak bir ziya ile kayarak tâ aşağıya, ovaya doluyordu. Oraları

daha sıcak, daha havasızdı; Yıldırım Beyazıt camünin geçen fırtınalardan kurşunu kalkan kubbesi parça parça, gaz dökülmüş bir

havuz gibi parlıyor, gökte ışıktan mızraklar dolaşıyordu. Böcekhane serindi; üst katta kozaları boşaltılmış bir bölme vardı. Hasip

Efendi oraya upuzun yattı, serinliğe koşan sineklerden rahatsız olmamak için yüzüne mendilini örttü; uykuyu bekledi. Hasip Efendi

kırk senedir böcekçiliğe hasrettiği hayatını, şimdi hasta yatan Fotikâ'sını, bu katil fabrikaların öldürdüğü, öldüreceği kızları

düşünüyordu. Şüphesiz görüyordu, inanıyordu, artık kani idi (inanmış), her ay bir genç kız zayıflayarak, öksürerek, terlemiş

şakaklarına saçları yapışarak, sabırlı, tahammüllü eriyor, bir gün artık evinden çıkamıyarak köşesinde ölüyordu. Kirk senedir böyle

kaç gencin acıklı ölülerini seyretmiş, kaç genç tabutunun arkasından yürümüştü. Üç dört kuruşa karşı on dört saat kaynar sular

başında, pis kokular, hasta nefesler emerek zehirlenen, taravetinden(tazelik), kızlığından, gözlerinin pırıltısından her gün bir zerre

kaybederek toprak olan vücutlara şüphesiz acıyor, bu dertlere alışamıyordu. Hususile bugünlerde, sevgilisinin de hastalandığı bu

korkunç haftalarda fabrikanın cinayetlerine ne kadar lânet okuyor, biraz da kendisi vasıta, olduğundan dolayı ne derece ıstırap

çekiyordu. Artık iyice farkediliyordu : O geçerken, torunlarını gömmüş ihtiyar nineler başlarını çeviriyorlar, sonra bir intikamlı gözle

kendisini uzun ızun tetkik ediyorlardı. Bu beyaz hâleler içinde fersiz, kirpiksiz hasta gözler! Onların ne acıklı bir bakişı, ne sessiz bir

feryadı vardı; bunları hissettiği, bakışlarından yeis (dert, üzüntü) içinde kaldığı halde [Öldüren ben değilim diye haykırmamak ne kadar

gücüne gidiyordu. Hasip Efendi uyuyamıyordu; amelesini düşünüyordu. Ah zavallılar!... Bir gün kırmızı kordelâsının süslediği ipek

saçlar altında sevine sevine, neş'eli, kuvvetli gelen yeniler bir iki sene sonra kuvvetsiz ayaklarını, nalçalı kunduralarını taş kaldırımlar

üstünde zorla sürükliyerek kulübelerine çekilirlerdi. Ağrıyan başlarını, yanan göğüslerini dinlendirmek için yalnız

altı saat vakitleri vardı; gülmek ve konuşmak için değil! Kim bilir ertesi sabah bu hasta, yorgun gözler ne kadar güç açılır, her kemiği

ayrı sızlıyan bu zavallı vücutlar, fabrikanın düdüğüne ne zorlukla itaat ederdi? Kim bilir bu hastalıklı sabahlar ne kadar göz yaşları

döktürürdü, bu halsiz vücutları sürüklemek ne zordu. Birden, hep düşündüklerini bıraktı, Fotika'yı hatırladı. O da artık hastalanmıştı.

O da artık yatağından pek nadir çıkıyordu. Bu kızcağızı çok severdi; Balıkesir zelzelesinde ölen karısına benzeterek hattâ bazı

akşamlar, mancınıklar boşalınca, ağlardı. Onun fabrikaya ilk girdiği gün narin endamına, biraz nazik ve itaatli nazarları (bakış) zebun

(düşkün) hareketleri karşısında rikkatı (acıma) yavaş yavaş sevgi derecesini bulmuştu. Bir buçuk senedir onunla meşgul oluyor,

kalbi yalnız onun üzerine titriyor, onu yanında, yakınında buldukça her iş kolay ve zahmetsiz geliyordu. Fotika bazan evinden

çıkmaz, şehre, yahut köydeki akrabasına inerdi. O günler Hasip Efendi'ye karanlık, kederli gelir; çalışamaz, işsiz dalgın gözleriyle

penceresinden uzaklara bakardı. Zaten bu mesele biraz da etraftan duyulmuş, koza ayıran mahalle ihtiyarları birbirlerine bunu

fısıldamışlardı. Amele kâtibi, başka kızlardan görmediği şeyleri Fotika'da buluyor, gözleri uzun müddet onun iki mavi boncukla

süslenmiş ayakkaplarında, taşları düşmüş tarağında dinleniyordu. Bazı vesileler olurdu ki işçiler hep birden güler, yahut bir yere

bakardı; Hasip Efendi bu sırada yalnız sevgilisini, onun parlak dişlerini, koyu elâ gözlerini seyreder, o ne kadar lezzet alırsa ve yahut

şaşarsa kendisi de o kadar memnun olur, onun kadar şaşardı. Bu aşk bazı güzel geceler tatlı bir rüya gibi onun hasretle, iştiyakla

(arzu, heves) yanan göz kapaklarını dinlendirir, bazı zamanlar ise bir sancı gibi uykularını kaçırırdı. Nihayet bir buçuk senedir neden

beklediğini halledemiyerek evlenmeğe karar vermişti. Bir hafta başı, amelenin ücretlerini dağıtırken usulca ona doğru eğilmiş,

hazırladığı dört çil çeyreği Fotika'nın sıcak sular içinde teravetini kaybetmiş yumuk avucuna sıkıştırarak [Bu da fazlası, benim

bahşişim!] demişti. Kız, zaten bunu bekliyormuş gibi almış, şüphesiz pek iyi duyduğunu, bu aşktan nefret etmediğini göstermek için

gözlerini kaldırarak ona bakmıştı. Hasip Efendi bu teşekkür karşısında anlıyamadığı bir sebeple kızarmış; ertesi gün Fotika'nın

yanından geçerken onun koluyla kendisine süründüğünü farkedince sevinçli bir gece geçirmişti. O sırada aşağı fabrikada hastalanan

bir genç kız, iki ayın içinde ölüvermişti. Hasip Efendi bunun üzerine Fotika'yı her gün bin korku ile süzüyor, her gün biraz daha halsiz

görüyordu. Sonra iyice farketmişti: Fotika rahatsızdı, Fotika sararıyor, eriyordu; Fotika ölecekti... O zaman uykularını harap eden

düşüncelerle karar vermiş, onu kozahaneden alarak daha kolay, daha temiz havalı bir işe, iplikhaneye koymuştu. Kız artık146

lâübalileşmiş, hiçten bahanelerle işini bırakarak onunla konuşmaya, yüzüne gülmeye başlamıştı. Hattâ bir sabah pek erken, karanlık

odada, âmirinin neş'escinden, şakalarından pek çok hoşlanarak, şımararak kendisini zorla öptürmüştü. Halbuki Fotika birden

hastalanmıştı; Hasip Efendi onun gelmediğini görerek sordurduğu vakit: [Çok başı ağrıyor» cevabını almıştı, [Eyvah! » diyordu. Artık

kız yatıyordu. Ninesi iyi olur ümidiyle fabrikaya gelerek, kovmasınlar diye amele kâtibine yalvarıyordu. Hasip Efendi, teminat veriyor,

para gönderiyor, fakat onun her hafta biraz daha fenalaştığını, biraz daha mezara yaklaştığını haber alarak fabrika sahiplerine küfürler

ediyordu. İşte bu sabah, gene ninesi gelmiş, onunla dertleşmişti. Hasip, doktor getirilmesini söylemiş, [Parasını ben veririm, ilâçlarını

da yaptırırım!» demişti. Akşam işi bittikten sonra Mecidiye caddesindeki Ermeni doktoru bulacak, korkularını halledecekti.. Acaba

kurtulabilir miydi? Gene pek yakında narin. endamıyla, elâ gözleriyle dolaşarak karanlıklarda; ona ateş gibi yanan yanaklarını

uzatacak mıydı? Tahta sedirden yavaşça kalktı geniş nefesliğin önüne geidi. Aşağıda, Mudanya'ya inen tenha ve güneşli yol üzerinde

bir duman koşuyor. Fildar köyünün teneke damları bıçak sırtı gibî keskin akislerle parlıyordu. Şimdi ovanın hemen her yolu üzerinde

çırpınan bir toz bulutu vardı; rüzgâr çıkacaktı. Birden yapraklar şiddetli bir titreme içinde hışırdadı; bacanın altında biriken tozlar daha

henüz her yerde hissolunmayan bir rüzgâr parçası savurdu, topladı, sonra mintanını kabartan, yüzünü sıcak bir nefesle yakan hava

her tarafa hücum etti. Saat dokuza (günbatımından üç saat önce) yaklaşmış olmalıydı; meltem çıkmıştı. Uzun karlı günleri takip eden

yıldızlı bir gök altında, bu gece, gene fakir mahailede bir ölü vardı. Nihayet Folika, aylarca öksürdükten, sızlandıktan sonra artık

susuyordu; ölmüştü. İhtiyar ninesi, avucunda tuttuğu elin soğuduğunu hissedince hastanın, suya gömülü yuvarlak vapur camları gibi

kirli şeffaflıkta dumanlanan gözlerinin dikilip kaldığını gördü. Usulcacık, incitmekten korkarak kapaklarını indirdi, sonra ağır ağır gitti,

Meryem'in resmi önünde diz çöktü. Evet, Fotika ölmüştü. Yarın akşam, bu saatte; yarım senedir köşeyi dolduran yatağı artık boştur;

ocakta yanan çıralar, şakakları terlemiş zayıf yüzüne artık renk veremez, Meryem Ana kandilinin inatçı gözü artık hastadan dua

dilenemez. Sobanın buğularıyle pembeleştirdiği beyaz gözkapakları artık daima kapalıdır; artık daima odanın esrarlı ağzı o zavallı

öksürüklerden şikâyet getiremeyecektir. Hasip Efendi, ertesi sabah bu haberi alınca o kadar müteessir oldu ki yerinden kımıldamadı;

buğulu gözlerinden süratli iri birçok yaşlar döküldü. İpekçi kızlar birer ikişer kömür tozlari,yle kirlenmiş karlara basarak fabrikaya

giriyorlar kümeslerine dönen bir ördek sürüsü gibi kalçalarını sallayarak islerine dağılıyorlardı. Kapıdan çıkarken papaza tesadüf etti.

Bu ihtiyar, uzun simalı, iri kemikli bir adamdı, gırtlağında oynıyan sivri çıkıntısiyle haddinden uzun, kirli, çürük dişleri ile148

konuşurken karşısındakilerin gözlerini alır, ayrıldıktan sonra bile insanın hayalinde bir zaman bunlar canlı kalırdı. Acele işler

arkasında koşmakla geçen ömrü onu coştururdu. Yürürken, en sakin havalarda bile uzun, lekeli eteklerini havalandıran bir rüzgâr

yapardı. Selâmlaştılar, konuşmaları lâzım gelirmiş gibi durdular, Hasip Efendi dedi ki:

-Çok acıdım zavallı kıza... Öbürü cevap verdi:

-Evet, ben de... Gene durdular; ayrılamıyorlardı. Her ikisi de sanki bu geçen vak'a üzerine birbirlerinden izahat istiyeceklerdi. Gene

amele kâtibi Hasip Efendi söze başladı:

-Ben, elimden geleni yaptım, dedi. Doktor getirdim, ilâçlarını verdim; nafakalarını yolladım. Papaz, ihtilâçlı (titreme) bir sesle söylendi:

-Doğru, fakat bunlar fayda vermedi; onu da, hepsi gibi sizin fabrikalarınız öldürdü; daha da çok öldürecek...

Hasip Efendi hiddetle karşısındakine baktı; kendisinin de teslim ettiği bir hakikati şu adamdan işitmek, suçlu bulunmak ona ağır

geliyordu. Papaz şimdi Avrupa fabrikalarını anlatıyor; muhatabının cehaletine karşı hakimane (bilgin) bir tavır alarak, çalışma saatleri,

ücretleri, bütün bu yol daki kanunları, kavgaları, isyanları hepsini birer birer, mühim kelimelerin üzerinde dura dura izah ediyordu.

Sonra hâlâ devam eden kayıtsızlığa karşı duyduğu nefretlerini, şüphelerini söyledi; fabrika sahiplerinin bugünkü halde kalmak için

müracaat ettikleri desiseleri (hile, oyun), tarafgirlikleri (tek taraf tutan) anlattı; sonra ayrılırken:

-Daha çok öldüreceksiniz! diye söylendi.

Hasip Efendi bugüne kadar zannederdi ki hükûmetin bu işe müdahaleye hakkı yoktur. Bunlar yalnız fabrika sahiplerinin takdirine,

merhametine; halkın ricasına, niyazına, bağlıdır; amele hâmisizdir, ölüme mahkûmdur, âmir daima, zenginlerdir. Şimdi anlıyordu ki

milletin menfaatleri üzerine titreyen kuvvetli bir kalp lâzımdır, onu ikaz etmeli, icbar etmeliydi. Birden fabrika sahiplerini hatırlayarak;

[Hainler,] dedi, [acaba siz ameleyi bu himayeden mahrum bırakmak için hangi tedbiri buldunuz?]

Ertesi gün Fotika gömüldü. Çan kulesinin sadasına her taraftan koşan ameli salipler (hac) tasvirlerle dolu günlük kokularıyle mum

dumanlarına boğulmuş loş kilisede birleşiyorlar, işlerine yetişmek için duanın bitmesini bekliyorlardı. Dışarıda, nalçalı ayak işlerini

örten halim (yumuşak) bir kar dökülüyordu. Mahallenin mezarlığını ilk kış fırtınaları harap etmiş, duvarların bazı yerleri çatlamış,

haçları eğrilmişti. Onun cesedini getirenler ziyaretten istifade etmişler, aile mezarları üzerine eğilerek yerlerinden çıkan tahta haçları,

kayıtsızca düzeltmişlerdi.150

Hasip Efendi, akşamı, fabrika sahibi Saatçızade Hidayet Beyin gelmesini bekledi. Saat on birdi, bermutad (alışageldiği gibi)

gibizeytuni kupası (kupa arabası) kaldırımlar üzerinde, kara rağmen, gür bir ses çıkararak dairenin önünde durdu. Sahi o ne sevimsiz

bir adamdı; şimdiye kadar bunu niçin bu derece farketmemişti? İri karnı, yassı vücudiyle, sonra kavun kafası, mini mini kirpiksiz

gözleriyle Hidayet Bey, kurşunkalemleri üzerindeki hayvan resmine, timsaha benziyordu. Hesaplara baktılar, iş üzerine birçok

konuştular, gidiyordu. Hasip Efendi kayıtsız gibi pencereden bakarak garip bir sesle [Fotika öldü!] dedi; sonra odada garip âhenkle

inleyen kendi sesine de yabancı kaldı. Öbürü hatırlamadı : [Fotika mı, dedi, kim o?... Hasip, ateş gibi kızardı, hiddetle cevap verdi:

-Burada çalışan bir kız, güzel bir kız, altı aydır yatıyordu... Hidayet Bey : [Ya? öyie mi?] dedi, kapıya doğru yürüdü. Amele kâtibi

yerinden kımıldamadı, fakat hâkim bir sesle söylendi:

-Onu burası, bu fabrika öldürdü; her sene bir iki kurban veriyoruz, günahını çekeceğiz. Fabrikacı döndü, hayretle, esefle memura

baktı, sonra mırıldandı:

-Buna biz ne yapabiliriz, hastalık, eceli

-Yok, Efendim, yok, ecel değil, hastalık değil... Şimdi anlatıyordu! dün öğrendiklerini, düşündüklerini, hiç saklamıyarak, en şiddetli

kelimeler kullanmaktan çekinmeyerek söylüyordu, öteki ayakta; susuyor, dinliyordu. Mangalı küllenmiş, bir soğuk, karanlık, odada

Hasip daima camdan yağan kara, Fotika'nın mezarını örten iri kara bakıyordu; Saatçızade bir cevap bulmak, bir şey söylemek

arzusiyle hâlâ duruyor, arıyordu, Hasip'i kolundan tutup bir işçi kızı gibi sokağa atmak kolay değildi; zira iş zamanı fabrika ustasız

kalacaktı; zira bu fikirlerle, bu isyan fikirleriyle kovulan adamlardan daima çekinmek lâzımdı. Şimdi yapılacak muamele uysallık,

sükûn ve intizardı (bekleme). İşte bu düşünce ile döndü, kapıyı açtı ve sükûnetle dedi ki:

-Çok hiddetlenmişsin, Hasip Efendi, yarın akşama konuşuruz; ben sana, maaşına dair iyi bir haber getirecektim...

Amele kâtibi yerinden fırladı:

-Yok, dedi, benim hesabunı verin, çıkacağım.

Halbuki öbürü hiç dinlemedi, yürüdü, paltosunun yakasını kaldırarak avluyu geçti. Orada arabacı, kapıcı ve makinist duruyor, onun

iltifatını bekliyorlardı. Hasip Efendi artık cesaret edemedi, hattâ yaptıklarına biraz nadim (pişman), dehlizde kaldı. Bütün bu

gürültülerin üzerinde tamir edilmez yalnız bir şey vardı; Fotika'nın ölümü.

Iki gün Saatçizade Hidayet Bey fabrikaya uğramadı. Hattâ evinde de yoktu, çiftliğe gitmişti. Amele kâtibi uykusuz bir uzun geceden

sonra âdeta sükûnet bulmuştu. Öbürünün yumuşaklığı kendisinin şiddeti arasında birçok mukayeseler yaptı, bazı vesileler buldu,152

kabahati her tarafa dağıttı, garip bir nedametle (pişmanlık) işine başladı. Dört gün sonra maaşı artmıştı; şimdi sekiz lira kazanıyordu;

işçi kızlar, ölenin yerine geçmek için, o dolaşırken hafif hafif sürtünüyorlar, gülüşüyorlar, kırmızı kordelâ, cam bilezik takıyorlardı.

Hayat gene evvelki durgunluğuyle, gene evvelki iezzetsizliğiyle başlamıştı. Bir yıldızlı gece ovada kurbağa sesleri duyuluyordu, ılık bir

bahar karanlığı altında havada olgun bir meyva kokusu vardı; yaz geliyordu. Hasip Efendi kırlarda dolaşmaya çıktı; dağa tırmanan

şosede yükseldikçe aşağıda, şehrin aydınlık kısmı toplanıyor, daraldıkça daha ziyadar (ışıklı) , daha canlı görünüyordu. Saat dörde

doğru fabrikaya dönerken, dar, arızalı sokakta aceleci bir gölge ile karşı karşıya geldi, bakıştılar; Papaz, galiba bir ölü evine

yetişiyordu. Hasip Efendi birden Fotika'sını düşündü, onu daima sevdiğini anlıyarak geçmiş günleri hatırladı; sonra kendisini bu aşka

rağmen fabrikaya bağlıyan kuvveti, artan maaşının ağırlığını düşündü. Bu bir hakk-ı sükûttu. Işte susturuyordu; halbuki onun zalim ve

kuvvetli tesiri altında değil yalnız kendisi, asıl daha yüksektekiler susmuşlardı; daha yükseklerde bile tesirini gösteren bu tedbir

sermayedarlara altın, mezarlara ölü yetiştiriyordu. Hasip Efendi bu fikirlerle biraz teselli buldu, gene bunları düşünerek fabrikanın

önüne geldi, arka kapıdan içeri girdi. Çok lâtif bir geceydi, hattâ avlunun her zaman ham ipek ve çirkef kokan karanlığında bile

ovadaki o olgun meyva rayihası dolaşıyordu. Şüphesiz,, Bursa'nın bu yıldızlı bahar seması altında bir şeftali bahçesi gibi rayihalı

uzanan sık dutluklarında sevdikleriyle buluşanlar bu aşktan, tadıyorlardı.

Erenköy, 1903

KUVVETE KARŞİ

Amerikan Sefareti maiyet(elaltında tutulan, bağlı) vapuruna mensup dokuz gemici idiler. Her pazar gecesi, ceplerini dolduran İngiliz

liralarını Tarlabaşı'nın karanlık sokaklarıyle Tokatlı'yan'ın buğulu camları arkasında dağıtırlar, tâ sabaha karşı sandık sepet birbiri

üstüne dolarak murdar kira arabalarıyle Fındıklı'ya, rıhtıma inerlerdi. O zaman soğuk sular üzerinde sisleri, yağmurları iterek esen kış

rüzgârı, uykusuzluktan kızaran gözlerini, işretten (içki içme) kuruyan dudaklarını serinletir; biraz evvel Yeniçarşıdan geçerken yalnız

çerçeve hizaları parlıyan, pencerelere karşı at, öküz sesleri çıkararak, ıslıklar, düdükler çalarak çılgınlıklar yapan dimağlarına deniz

havası bir sükûnet verirdi. Kendilerini gemiye götüren sandalın içinde hepsi sakin ve halim dalgalara bakarak iyi şeyler düşünürler,

memleketlerini hatırlarlar, mecnunluklarına çıkışan gizli bir ses duyarlardı. Onlar, zengin ve başka tabaadandı (uyruk) . Bizim

askerlerimizin çevreleri ucuna bağlanmış zavallı silik mecidiyelerine (gümüş 20 kuruş) alışan halkımız, onların yelek ceplerinde dizili

liraları karşısında küçülür, bunlar kadar sarfedemediklerinden müteessir, izzetinefislerinden bir şeyin eksildiğini duyarlardı. Bu

haşarılar, zabıtanın yalnız onlara verdiği hürriyetten, köye inmiş şehirliler gibi, Rum kızlarına büyük caddede [diavoloo şarkısını

söyleterek, mutasarrıflığın(Beyoğlu Kaymakamlığı) önünde bağırışıp koşuşarak istifade ederler, en temiz gazinoları gemici

meyhanelerine çevirirlerdi. Bir Ermeni bankerin, bir Rum dükkâncının, bir gazete müdürünün azametle kurulup oturduğu, ciddî

görünmek, ciddî bulunmak istediği tiyatroda onlar panayır palyaçolarına benzer tuhaflıklara başlarlar, birbirlerinin açık başlarına

gizliden silleler atıp sonra saklanarak, arkalarına ilânlar iğneliyerek, sahnedeki aktrise soğuk lâflar atarak kendi hususiyetlerinde

yaşarlardı. Bazen seyircilerden bir itiraz yükselmek ister, fakat neticede herkes hazmetmeyi tercih ederek susardı. Bunu gemiciler

de pek iyi farkederdi. Her hafta, meselâ değişmiş bir şapkası, rutubetten kurtulmuş rugan iskarpinli ayakları, işçi ellerini örten

manşonları, çürük boyunlarına sarılan boalariyle yenileşen, kibarlaşmıya başlıyan Rum kızları, Yani'nin namuslu müşterileri yanında

neş'elenmedikçe viski, bira kadehlerini arttıran bu adamlar tenhada olmak için arabalar ile tâ Kâğıthane tepesine kadar uzanan gece

seyranlarına başlarlar, bundan aldıkları zevki tamamlamak için bir müddet ıssız sokaklar, fenersiz yokuşlar, kapıları farkedilmeyen

mahalleler içinde kaybolurlardı. Bazı geceler ise kadınsız Tokatlıyan'a gelirler, âdi hareketler, şimendifer, vapur, düdüklerini taklit

eden seslerle herkesi kaçırırlardı. Suphi, Tepebaşı'nda iyi bir piyes oynanacağını sabahleyin geçerken görmüş ve izmaro'ya156

uğrıyarak akşam beraber tiyatroya gideceklerini söylemişti. İkisi de, üç aydır, sevdikleri birkaç oyun vardı ki her tekrarında kaçırmak

istemezler, gündüz en önde biletlerini alarak akşam tam dokuzda yerlerine gelirlerdi. İzmaro, Hamalbaşı sokağında bir evde

oturuyordu; hiç sert olmayan teyze dediği ihtiyar kadın, evin pek eski ve en kibar müdavimi (devamlı gelip giden) olan Suphi ile onu

her zaman bir metres gibi serbest bırakırdı. Tiyatro kalabalıktı. Amerika'lı gemiciler hep lâcivert sivil elbise giymişler, bir sıra dokuz

koltuğa yerleşmişlerdi; onların etrafında gürültüler, kahkahalar, hayvan sesleri vardı, yakın olanların çehrelerinde menedememekten

gelen bir husumet kırışıyordu; zavallılar dinleyemiyorlardı; pipo dumanları arasında çıplak kafatasları, traşlı esmer simaları, ufak yeşil

gözleri farkedilen bu koca adamları tokatlamak ihtiyacıyle yanan, bükülen eller kuvvete karşı, ezilmek korkusu içinde, hareketsiz

kalıyordu. Suphi de böyle idi. Sık sık arkasına dönüyor, dişlerini kısıyor, etraftan yardımçı bekliyordu; onun en çok ümidi en arka

sıralarda idi. Halbukf susuyorlardı; en ufak vesilelerle şımarıklık yapan bu büyük kitlenin, düşündü ki, kuwet belini büküyordu; o,

yalnız acze karşı kabarıyordu, yalnız galebe ümidini görünce hücum ediyordu. Bu gece hiç rahat değildi, gülemiyordu, hatta

İzmaro'nun sözlerine bile cevap veremiyordu, ta. kalbinin sızladığını dimağının şiddetli bir baskı altında vazifesini göremiyecek kadar

ezili kaldığını duyuyordu. Gemiciler perde aralarında, hatta bazen biraz evvel çıkıyorlar, birbir üstüne birçok ispirto yuttuktan sonra at

cambazhanesi sahnesine giren bir palyaço kafilesi gürültüsüyle kanapelerine düşüyorlardı. Bunlar her halde fena adamlardı,

hükûmetin aczinden insafsızca istifade ediyorlar, bu aczin hükmünde yaşıyan insanları hiç, hiç addediyorlardı. Suphi fena şeyler

düşünüyor, fena misaller buluyordu. Biz, diyordu, şimdi burada ağıla çekilmiş bir koyun sürüsü gibiyiz; bu gemiciler köyün

meyhanesinde şişeleri doldurup ahırımızda seyahate hazırlanan eşkiya çetesine benziyor; bağıracaklar, gülecekler, biz zavallı

gözlerimizi sahneye dikerek, kulaklarımızı dolduran gürültülerden baygınlaşarak, o koyunlar gibi esir, mecbur uyuklıyacağız. Şimdi

tiyatro gözünden silinmişti. Ücra dağlar başında siyah kiremitli bir karanlık ağıl görüyordu; dışarıda şimşekler, yağmurlar vardı; içeride

ıslak, yorgun hasta koyunlar başlarını birbirinden çevirrnişler, uyumak istiyorlardı. TA kenarda kocaman bir ateş yanıyor, fena kıyafetli

birçok adamlar yaygâralar koparark tanımadığı vahşi bir lisanla türkü söylüyorlardı. Yukarıda, çitten bir yataklık üstünde vücudu

gölgelere karışmış ihtiyar bir çoban, eşkiyanın yaktığı ateşin ışığıyle yüzü tutuşmuş, söküklerini dikiyordu. Bu garip bir hülya

idi.İzmaro hissiz duruyor, galiba da alışmış olduğundan bu hali ehemmiyetsiz görüyordu; yüksek sesle gülmemek için kendisini

zorladığından bütün vücudunu titreten gizlenilmiş çapkın kahkahalariyle Suphi'ye sokuluyor:158 -Ah ne güzel, ne güzel!- diyordu.

Halbuki sahnedeki komik bile hiddetli duruyor, gemicilerden çıkan her garip sada ile kocaman yüzü kızarıyor kanlanıyordu.

Hareketleri, dudakları tuhaflıklar eden bu adamın zihninden geçen ciddi düşünceleri halle uğraşan Suphi, bütün bu kızarışların, zebun

(düşkün) bir milleti güldürmeğe tenezzül etmesinden ileri geldiğini zannediyor, hiddetinden titriyordu. Halbuki işte kendisi de

onlardandı. Susuyordu, kıvranıyordu; fakat yapamıyordu. Artık iyice rahatsızlanmıştı, sapsarıydı. Oyun bitip çıkarken gözlerinde

intihar ederken kurtarılan adamlarınki gibi memnuniyetle karışık bir esef kalmıştı. Memnundu, zira sonra pişman olacağı bir vak'aya

meydan vermemişti, fakat aynı zamanda, müteessirdi, zira çaresizliğini duyuyordu. İzmaro kalabalık içinde sordu:

-Tokatlıyan'a gideceğiz değil mi Suphi? Evet, dedi, yürüdü, zira endişelerini, hislerini anlayamayan bu kadınla birdenbire karşı karşıya

gelmekten, ona uymaya mecbur olmaktan, onunla yalnız kalmaktan korkuyordu. Tiyatrolardan çıkanlar koşmuş, birahaneyi

doldurmuştu. Aydınlığın altında geniş bir sigara dalgası açılıyor içinde kocaman kadın şapkaları deniz otları gibi sağa sola ağır ağır

sallanıyordu. Suphi bütün bu uyuşuk, âciz insanlarla çürümüş bir gemi enkazına sıkışan şişkin cesetler arasında benzeyiş

buluyordu. Bu gece her şeyi kötü görüyor, kötü buluyor fenalık seyretmek istiyordu. Geniş bir mermer masaya oturdular, orası

nasılsa boş kalmıştı.... Ortadaki kapı döndükçe içeri bir insan, garip bir şekil, ne olduğu, nasıl yaşadığı bilinmiyen, kafasında neler

dolaştığı hallolunmıyan bir muamma giriyordu. Acaba onun da eziyetleri, böyle hastalıkları,, dertleri var mıydı? Yaşamaktan, daima

ihtilaçlar îçinde çırpınmaktan, her zaman mağlubiyete mahkûm bulunmaktan bir intikam hissi duymuyor, muydu? Birden, tramvay

borulariyle araba gürültüleri içinden bir şamata yükseldi, kapı yıkılır gibi açıldı,, gemiciler içeri girdi. Yalnız Suphi ile İzmaro'nun

oturdukları geniş masa boştu. Oraya geldiler. Eğer çaylar ısmarlanmamış veyahut gelmemiş olsalardı hemen kalkacak, kaçacaktı.

Dişlerini kilitledi ve yanındaki kadına alâkalı görünmek için öte beri konuştu. Bu gece neferler çıldırmıştı. Amerika'da zengin ailelere

mensup oldukları söylenen bu adamları gurbet değiştirmişti. Belki onlar Çin'de, Singapur'da, Filipin adalarında seyahat eden

vatandaşlarının hikâyelerini burada tatbik etmek istiyorlar, burada da o çılgın, şımarık sergüzeştlerle(macera) yaşamâk arzu

ediyorlardı. Suphi bunlara o kadar yakındı ki tütün, ispirto kokularından rahatsız oluyor, hiddetinden ağlıyacak kadar sinirleniyordu.

Gemicilerden kırmızisaçlı, sarı çıplak gözlü bir adam, sandalyesini iterek Izmaro'ya sokuluyor, İngilizce birtakım sesler çıkarıyor,

sahte bir âşık tavriyle başını arkaya sarkıtarak [Oh!... Oh! ...n diyordu. Öbürleri - lâmbaları titreten kahkahalarla gülüyorlar, dişisine160

eziyet edilen bir bağlı köpeğe çevrilen nazarlarla Suphi'ye bakıyorlardı. Beş dakika içinde sarhoşluk o derece arttı ki İzmaro bile bir

tehlike çıkacağını anlıyarak kalkmak istedi; Suphi paltosunu getirtti, gidiyorlardı. Bu sırada gemicilerden biri yerinden fırladı, masa

üzerinde duran fesi, Suphi'nin fesini kaptı, başına geçirdi, arkadaşlarının alkışları arasında öbürünün bıraktığı sandalyeye oturdu. O

ayakta idi; İzmaro dönmüş, korkmuş, gözlerinde dökülmeğe hazır yaşlarla etrafına bakıyor, her kadın gibi yardım bekliyordu. Suphi

bile evvelâ imdat istiyen nazarlarla bakındı ve herkesin kendisini seyrettiğini görerek tâ kalbinden yaralandı:[Bir polis yok mu? Bu

rezalettir!] diye haykırdı. Bu ses, durmuş çatal bıçak sedaları üzerinde, susmuş dudaklar, dikilmiş gözler karşısında korkunç ve

acıklı bir inilti gibi aksetti. Hiç kimse kımıldamadı, bir şey söyliyemedi. Herkes başını önüne eğdi; belki gülenler bile vardı. O zaman

içlerinden biri, artık bu maskaralığa nihayet vermek için fesi kaptı, masaya fırlattı, sonra sarı herifi kolundan yakalıyarak aralarına aldı.

Suphi serbest kalınca, İzmaro'yu çekti, etrafa hiç bakmıyarak, yüzlerce sandalye arasında dar, karışık yollar bularak yürüdü,

adamlara çarparak, ayaklara basarak sokağa fırladı. Kuruyan boğazından bir kelime söylemeğe mecal yoktu, İzmaro mütemadiyen

ağlıyor, önce koşarak âdeta kaçıyordu. Eve girdikleri zaman uzaktan başka kimseye rastlamadılar, doğru odaya çıktılar. Birahaneden

kaçtıklarındanberi ikisi de bir kelime söylememişlerdi. Suphi, kapı perdelerinin yanından mahcup duruyor, çarçabuk soyunan, daha

geniş ağlamak için yatağa girmeğe hazırlanan kadına bakıyordu. Ne bir kelime, ne bir ufak davet... İzmaro dekolte, koltuğa kapanmış

ve elleriyle yüzünü örtmüştü. Suphi şimdi bu sakin odada zilleti daha iyi duydu. Hareketinden dolayı nedamet etti. Müthiş bir kinle

gemicileri düşündü; uğuldıyan kulaklarında onların kahkahasını duydu. Yumruklarını sıkarak, durduğu yerlerde kıvranarak Türklüğüne

memleketine acıdı; bütün gazino halkını mermer gibi yerinde donduran, kendisini dilsiz, ölü eden kuvvete karşı büyük bir gazap

duyuyordu... Sonra kanepede ağlıyan Rum kızına baktı, onun nazarında bile bir hiç olduğunu düşünerek, [Eyvah!] dedi. Gemicilerin

gene orada içip kudurduklarını düşündü. Beynini yakan bir şimşekle karar verdi. [Şimdi gelirim! dedi, merdivenleri dörder dörder atladı,

kapıyı açtırıp sokağa fırladı. Tokatlıyan'ın camına dayandı, kendisini öldüren haksız, sefil kuvvete bir anarşist kiniyle baktı. Onu büyük

ve azametli gördü, etrafını çeviren ufak düşmanları kayıtsız buldu. Zamanı gelmiş olduğundan içerde bazı lâmbalar söndürülüyordu.

Suphi ellerini kilitleyerek bir iki adım yürüdü, onların nereden dönebileceklerini düşündü, sonra gitti, Yeniçarşı'nın köşesinde durdu.

Büyük Cadde'ye koca bir dumanın yayıldığını, €;azinonun irn4nü göstermiyecek kadar ağırlaştığını görüyor, başka bir şey

farketmiyordu. Hattâ şimdi ne evini, ne İzmaro'yu, ne de kendisini düşünüyor, dimağı yalnız bir noktaya dikilmiş [Ah gelseler!]162

diyordu. Aşağı doğru yürüdü döndü, birden gemicileri kendisine çok yakın gördü; havagazı lâmbasının altına gelmelerini bekledi,

sonra kırmızı herifi aralarında farkedemeyince fırsat kaybetmek korkusuyla gerildi, kolunun olanca kuvvetiyle içlerinden birine koca bir

yumruk indirdi. Şimdi elleriyle, bacaklariyle, yandan, arkadan tekmeleriyle hepsine, önüne gelene vuruyor, gözlerini kapayarak bir eli,

sert bir yumruğu ısırıyordu. Daha sonra nasıl oldu,. farkedemedi, ensesine inen bir yumruğun tesiriyle yere kapandı, her tarafmın

tekmeler altında ezildiğini, kırıldığını duydu; çırpındı, kalkmaya uğraştı; fakat muvaffak olamadı; keskin bir şeyin beyn'i üzerinden

geçtiğini anlar gibi olurken yüzüstü çamurlara düştü, kaldı. İzmaro bir çok bekledi; nihayet gecelik gömleği altında kollarının çıplak

kaldığını, üşüdüğünü. hissederek yatağına girdi. Sahi, artık havalar serinleşiyor, kış geliyor.

Erenköy, 1908

CER HOCASİ

Mektebi Mülkiyenin 320 senesi mezunuydu; mabeyincilerden(Sarayın özel kalemi, personeli) birinin akrabası olduğu için maarifte bir

memuriyet bulmuş, fakat meşrutiyet ilân olununca ilk tensikatta (kadro azaltılması) açığa çıkarılmıştı. Bin kuruş maaş alıp konakta

yattığı, kalktığı, her taraftan kolaylık gördüğü eski devirde bile iyi kalbi onu fenalıklara âlet olmaktan kurtarmış, durgun, halim

ahlâkiyle o kadar dikkate çarpmıyarak rahat yaşamıştı. Sırf [mensup] diye iktidarına, ahlâkına rağmen memuriyetinden kovulması ile

mabeyincinin anlaşılmıyan bir maharet seviyesinde yirmi beş kişilik ailesiyle İstanbul'dan firarı aynı zamana tesadüf edince; gidecek

köyü, bu millî taassup (gericilik) esnasında mensubiyet (adamı olmak) lekesiyle müracaat edilecek kimsesi olmıyan zavallı Asım, on

günde serseri halini aldı. Orta bir otelde yatmıya başladığının sekizinci günü cebinde bir mecidiye kaldı; o sabah yağmurlar yağdı,

gümüşi elbisesi, beyaz iskarpinleri ile şemsiyesiz fena bir gün geçirdi. Saatini sattı, sıcaklar devam ettiğinden mütemadiyen kirlenen

koltuklarını, yakalığını, gömleğini değiştirdi; yemeğinden, sigarasından ufak bir iktisat yaptı, otelini ucuzlattı, fakat nihayet yine aç,

yersiz, kimsesiz, büsbütün ümitsiz kaldı. O zaman Vezirhanında oturan hemşerilerine müracaat etmeyi düşündü. Paşanın164

Bebek'teki yalısında, Fındıklı'daki konağında, Erenköyü'ndeki köşkünde yatar kalkar, izzet, ikram görürken bu hocalara ufak tefek

iyilikler eder, para, erzak gönderir, diş kirası verdirir, hattâ birisine müezzinlik ettirirdi.

Son akşam üç buçuk kuruşla sokakta kaldı, saat altıya kadar bir kahvede oturdu, sonra çıktı, güneş doğuncaya kadar sokaklarda,

evine dönen bir adam sür'atiyle gezindi, henüz dükkânlar açılmadan uykusuzluktan kan içinde kalan gözleri, açlıktan sararan siması,

kirli yakalığı, buruşuk elbisesiyle sefil bir halde hana girdi. Kaleme girerken iki ayda bir uğrayıp hatırlarını aldığı bu adamların ne ile

yaşadıklarını hiç merak etmemişti; yalnız her zaman paraya muhtaç olduklarını biliyordu. Avluyu geçti; merdivenleri çıktı, kirli hücreye

yaklaştı. Açık kapının önünde müezzin olan arkadaşı, Osman, çömelmiş, küçük bir ibrikten sıvanmış kollarına su döküyor, abdest

alıyordu. İçeride Ahmet, hazırlanmış iki heybeden bir şey çıkarmağa uğraşıyor, köşeye yakın bir yerde daha genç ve ablak çehreli

biri, Feyzi sarığını devşiriyordu. Kibar hemşerilerinin bu vakitsiz gelişi hepsini hayrete düşürdü. Asım uzun bir müddet nefsiyle didişti,

hattâ gördüğü bu sefalet, bu hayât kendisini korkuttu; bir şey söylemeden, geldiğinden daha hasta, ümitsiz savuşmayı düşündü.

Nihayet uykuya, bir mindere o kadar muhtaç olduğunu anladı ki, dışarıda bunu da bulamıyacağını hatırlıyarak hikâyesini anlattı,

onlarla hayatını birleştirmeye gelmiş gibi değil, hemşerileri olduğu için derdini döker gibi göründü; belki öbürleri onu gene her zamanki

gibi biraz sonra gidecek zannediyorlardı. Kendilerinde böyle bir zannın vücudunu düşününce kıpkırmızı oldu; gene kaçmak, ayrılmak

arzu etti; halbuki en zekileri, en iş bilenleri olan Osman her şeyi anladı ve [Ne yapacaksın?] diye sordu. Bu sual, bu anlaşılmak,

daha ziyade tafsilât vermekten kurtulmak Asım'ı memnun etti: [Bilmem ki ne olacak, işte böyle kaldım!] dedi, sonra ağlar gibi

mindere kapandı. O zaman üçü de etrafına geçip çömelerek kaba, hiçten kelimelerle, duaya benziyen anlaşılmaz ezberleme

cümlelerle onu teselliye başladılar. Kırışıklıklar içinde kalmış simasından iri yaşlar kilitlenmiş ellerine düşüyor, hıçkırıklar arasında:

[Ne yapacağım, ne yapacağım?] diye söyleniyordu. Hemşerileri halli mümkün olmayan bu muamma karşısında şaşkın, kendiliğinden

açılması lâzım gelen bir baygın karşısında gibi seyirci, bekleşiyorlardı. Böyle bir yarım saat geçti. Osman, kazaya kalan namazını

daha ziyade geciktirmekten korkarak ayağa kalktı; hemen geleceğini söyliyerek karşıdaki mescide gitti. Ahmet üzüm, peynir almak

için sokağa fırladı. Odada Feyzi ile yalnız kalmıştı. Ne kadar, ne kadar seneler vardı ki han köşelerinde böyle adamlarla yaşamamış;

yağ, mumu, lâpçin, heybe kokan yerlerde küf, is içinde bulunmamıştı. Onun sefaleti İstanbul'a sekiz yaşında gelmesiyle bitmiş, son

han gecesi, Trabzon'a vapura bineceği gece olmuştu. Bu günden itibaren hep iyi, temiz, ihtiyaçsız yaşamıştı. Yalıda ayrı odası,

civarda komşuları hattâ seviştiği bir de kolacının kızı vardı. Bu felâket zamanı, geldi. İstematina'sını daha çok düşünmeğe başlamıştı.

Ah, o ne kadar çapkın, fakat paraya düşkün bir kızdı; şimdi onu böyle kirli gömleğiyle han köşesinde görse yüzüne bile bakmaz,166

artık ütü masasını siper ederek dizlerinin üstüne usulca oturmazdı. Yerinden doğruldu; yaşıyacağı yeri daha iyi anlamak için dehlize

baktı; öteye beriye sabah çayı götüren acemler; öksüre tüküre gezinen softalar, sıvası dökülmüş duvarlar, dizi dizi kapılar kendisine

bir seyahatte bulunuyorum hissini verdi. Odadan çıkarak parmaklığa dayandı, aşağıdaki avluyu seyretti. Iki îri dallı, dökük, hasta

yapraklı bir çınara birkaç eşek bağlanmıştı; onlara yakın bir yerde dört kişi kahve içiyor, sohbet ediyordu; köşede bir ayak berberi

sakil bir herifin kafasını traş ediyor, beş, altı köpek, kimi yukarıda, kimi aşağıda kenardaki süprüntü arabasını eşeliyor, aralarında da

serçeler dolaşıyordu. Karşıki odaların açık kapılarından içerleri görünüyor, namaz kılan, iş gören çömelerek dertleşen adamların

karanlık şekilleri seçiliyordu. Damdan aşan bir güneş parçası binanın yüzünü yalıyarak açık kapılardan içeri giriyor, tozları parlatarak

avluya, süprüntü arabasına aksediyordu. Dışarıda muhacir arabalarının sallayıcı kırık dökük sesleri, köpeklerin feryatları, kavga eden

adamların gürültüleri işitiliyordu. Ne yapacaktı? Burada mı yaşıyacaktı? Zaten bu bile mümkün değildi. Zira hemşerileri iki gün sonra

cerre çıkıyorlar, beş on mecidiye koparabilmek ümidiyle köyleri dolaşmıya başlıyorlardı. Ufak kasabalara, köylere yayılan bu softalar

her sene ramazan sonunda beş on para elde edebilirler, bedava yerler, içerlerdi. Bunların içinde mescitlerde vaaz edenden, imam

efendiye, köylüye hizmet edene kadar vardı; talih ne çıkarsa... Bazen iyi iş yapılırsa beş on para sahibi olurlardı, hatta yerleşilirdi.

Mescitten dönen Osman, bu bahse dair tafsilât verirken Asım gözlerini kapamış, düşünüyor;Aç kalmak, yersiz kalmak, sonra kendini

tanıyan velev cahil, velev aptal bu adamlardan da uzak bulunmak onu korkutuyordu; hususiyle açlık, serserilik dolayısiyle kendini

bunlara o kadar yakın, o kadar candan buluyordu ki ayrılmamaya bir bahane arıyordu. Birden söylemeye cesaret edemiyerek:

[Ben ne yapacağım, sizsiz ne olacağım?] diye sordu; sonra cevap alamayınca [Beraber gitsek, olmaz mı?] diye ilâve etti. Osman,

imkân veremediği bu söze inanamıyor gibi öbürlerinin yüzüne bakıyor, anlamaya çalışıyordu. Asım, fikrini birçok sözlerle

sağlamlamıya uğraşırken arada [Olmaz mı? Ne dersiniz?] gibi sualler soruyor, cevap istiyordu. Uzun bir müşavere (Karşılıklı

danışma) başladı, bir saat sürdü, Asım hiç bir yere müracaat edemeyecekti; ne tanıdığı taraf ne bildiği adam, ne de candan arkadaşı

vardı; bütün o tanıdıkları şimdi o kadar vatanperver ve meşrutiyete âşık olmuşlardı ki kendisini kovmaya hazırlanmışlardı; bunu pek iyi

hissediyor, onlardan bütün bu taassup ve sarhoşluk devresi geçiren İstanbul halkından iğreniyordu... Nihayet karar verildi, Asım da

beraber gidecekti. Üzerindeki bu elbise hemen satılacak, yerine cübbe, sarık, mintan alınacaktı; şayet para artarsa o da yalda168

nafakaya sarfolunacaktı. Şimdi, bu karardan sonra sert ve dik konuşmaya başlıyan Osman diyordu ki:

-Yol uzundur, sefer güçtür, hep yürüyeceksin, oralara gelince de gözünü açıp bir yer bulmaya çalışacaksın! Bak, ben karışmam,

köyümü bulunca senden ayrılırım, dargınlık olmaz, açlık belâsı... Anlaşıldı mı?... Asım hep kabul ediyor, ne derse, ne denirse [Peki]

diyordu. Köylerde ne yapacağını sordu; anlattılar. Namaz kıldırmalı, Kur'an okumalı, vaaz etmeli, köylünün işine yaramalı, kendini

sevdirmeli, asıl imamla iyi geçinmeli..., Hattâ onun ayağına karpuz kabuğu koymalı; o zaman iş âlâ insan ölünceye kadar geçinir,

gider... zavallı adam, uyuyup istirahat etmesi için odada yalnız bırakıldı. On beş gün evvel Bristol otelinde temiz bir gece geçiren

Asım, başının altına heybeyi alarak mindere uzandı, ateş gibi yanan gözlerini dinlendirmek için göz kapaklarını indirdi. Şimdi

düşünüyordu : Bu uzun sefere, bu garip yolculuğa nasıl razı olmuştu. İstanbul'da on beş gün içinde beceriksiz ve mahçup aç kaldığı,

bir iş yapamadığı, hattâ ufak bir tecrübede bulunmadığı halde cer mollası olmaya kadar nasıl cüret göstermişti. Bu hal, bütün

maneviyatının bir anda değiştiğini, heybeleri hazır hemşerilerinin karşısında hariçteki bir milyon yabancının, düşmanın, fena adamların

onu tersliyen suratlarını düşünerek birdenbire on yaşındaki eski köy çocuğu olduğunu anlatıyordu. Demek İstanbul'da geçen on beş

senesi, onbeş senelik terbiyesi onu tekrar, evvelki haline dönmekten alakayamıyacak kadar eksik ve kuwetsizdi. Bu hükmü verdikten

sonra artık arkadaşları kadar cür'etli olmıya karar verdi. Biraz sonra uyanır gibi oldu. Mektebi Mülkiye'ye pek yakın olduğunu düşündü

ve yalıda çekmenin gözünde kalan şahadetnamesini(Siyasal Bilgiler diplaması) hatırladı. Etrafına göz gezdirdi; köşede rahle üzerinde

bir mushaf duruyordu; hayret ve ünsiyetle (alışkanlık) ona, bu sefil hücre içinde ulvî ve pâk olarak teselli vadeden kitaba uzun uzun

baktı... O zaman ve bunca gündür iki defa açkalmıyacağına emin, tekrar gözlerini kapadı. Kartal ve Gebze'ye uğrayarak on bir günde,

yaya, Izmit'i buldular ve Osman'ın gayretiyle hâkim efendiden birer izinname aldılar. Asım şimdi bir rekâtını bile kaçırmıyarak,

muntazam beş vakit namazını kılıyor ve uğradıkları küçük köy mescidinde kendisini buralara sevkeden meşrutiyete dair iyi vaazler

veriyordu. Onun gayet tatlı ve ahenkli bir lisanı, açık Türkçe ifadesi vardı. İki dizinin üzerine oturup etrafında halka teşkil eden köylüye

cana yakın, tahassürlü (Hasret dolu) tiz sesi, az Arapçalı ve gürültüsüz ifadesiyle nutka başlayınca dinleyen, camilerde bu yolda

vaaz edilmesine hayret ediyor, bütün bu güzel sözlerden pek iyi anladığı halde bir vaazın esrarlı ve karanlık lezzetini bulamıyarak yeni

yenilen bir yemeğin tadına bakar gibi bir onu, bir de kendini dinliyor, fakat bir müddet sonra, senelerden beri işitmediği bir ana170

sesine kavuşur gibi tâ kalbinden duygulu ve memnun zevkine varıyordu. Biraz daha cer mollası oluyor ve Osman'ın takdirini

kazanıyordu. Izmit'ten bindikleri bir körfez vapuru onları parasız Karamürsel'e bıraktı, tekrar yolculuk başladı. Lâcivert renkli funda ve

kocayemiş örtülü dağlar arasında kırmızı topraktan yollar vardı ki belki bu dolaşık ve kumsal patikaları kış selleri, kar suları, fırtınalar

aşmış, geçen köylünün, arabanın, sürünün izi buraları yol yapmıştı. Sonbahar sabahları yamaçları sise boğuyor, gece yıldızlı gökten

inen bir rutubet, fakir evlerin damlarını gümüşlüyordu. Tarlalar yeşillenmek için bir yağmur daha bekliyordu. Hayli içlerine girmişlerdi.

Türklerin istilâ başlangıcında bu yerler, vatandan uzak kalmış kaplan şaşkınlığıyle çadırları etrafında kulakları tetikte dolaşan

cengâverlere hizmet etmişti. Bir gece, gök gürültüleriyle yağmur başladı dağlardan seller, taşlar aktı, üç gün sürdü, bu üç gün vakit

kazanmak ümidiyle durmamacasına yola devam eden ufak kafileyi harap etti. Asım yatağa düşecek kadar hastalandı, rasladıkları bir

köyde kalmaya, imamın evinde bir köşede dinlenmeye mecbur oldu. Arkadaşları köylüye yük olmamak için vedâ edip çekildiler.

Asım çok hasta idi, ateş içinde yanıyor, gözlerini açamıyor, hararetten ölüyordu, kemikleri içinde sızılar duyuyordu, alt katta, ahırla

mutfağın arasında ocağı ateşsiz, toprak döşeli bir oda vardı, yere bir çul attılar ve ona: [İşte yatn dediler. Yaralı ve ıslak bir kedi gibi

kıvrıldı, heybesini başının altına çekti ve dişlerini sıkarak, öyle baygın kaldı. Şimdi, gidilmeyecek kadar uzakta, İstanbul'da acaba

yağmur var mıydı? Beyaz, rahat, serin karyolası daha kimbilir ne kadar zaman ve belki büsbütün boş kalacaktı? İstamatina'nın damı

gene akıyor, gene gömlekleri kirletiyor muydu? İki sari böcek kanadı gibi kuruyan dudaklarına ellerini sürdü, her şeye, bütün

bildiklerine hasret çekerek ağladı. Ertesi sabah Ramazan oldu, dediler, Asım İstanbul'un Ramazanını düşündü. Sergiyi, sergide

satılan maden sularını, şurupları hatırladı. Mahyalar, aydınlık sokaklar, allı pullu tiyatro kapıları gördü. Akşama yalvardı biraz çorba

istedi. imam, ellisini pek geçkin, sag ve sakal içinde, kısa boylu, oynak sari, sevimsiz gözlü bir adamdı. Asım kırka yakın ateşle ve

İstanbul hasretiyle yanarken odaya girdi, korkutucu bir sesle:

-Bana bak, dedi, iyi olunca, yarın, öbür gün, buradan çekil, işine git! Bizim köyümüz hoca, molla istemez, çoluk çocuğa para

vermez!... Asım, eğer başını kaldıramıyacak kadar hasta olmasaydı, bu gece muhakkak intihar ederdi, muhakkak bu âzaba nihayet

verirdi. Sayıklamaları, kâbusları arasında zehirler tertip etti. Konakta başağaya hediye ettiği rövolverini hatırladı. Üç gün humma

devam etti. Havaların açılmasıyle beraber ateş de azaldı, ağrılar durdu; ertesi günü kalkacak bir hale geldi, imama vedâ etti, çıktı.

Burası köyün ortası idi, bir meydandı. İleride çardaklı iki kahve, bir bakkal dükkânı, bir de nalbant görünüyor, bütün adamlar

peykelerinde, iskemlelerinde uyumuş, oturuyorlardı. Dört beş köpek, gezinen tavuklar arasında yere yatmış uyuyor,,etrafa küme

küme yığılan gübrelerle pis bir lâğım yatağı kenarında ördekler, kazları dolaşıyordu. Bu köy, nisbeten zengin, sevimliydi. Küçük172 bir ormanı, yağmur sularıyle şimdi büsbütün coşmuş hoş bir deres'ı, önünde kocaman yeşil bir mer'ası vardı. Elvan elvan renkleriyle

bir ressam paletine benziyordu. Evlerinin bacalarından aheste dumanlar çıkıyor, kafessiz camlar arkasında beyaz perdeler görünüyor,

bunlar zavallı Asım'a istirahat ihtiyacı, burada kalmak ve ayrılmamak arzusu veriyordu. Yavaşça yürüyerek, selâm vererek kahveye

girdi, önüne gelen ilk iskemleye oturdu. Merhabalaştılar. Herkes susuyor, kimi eliyle bacağını yakalamış, kimi ensesiyle duvar

arasına kilitlenmiş ellerini bir yastık yapmış, köşesine büzülmüş, esneye esneye gözleri ufalmış, uyur gibi düşünüyordu. Dışarıda da

tavuklarla ördeklerden başka her şey, tâ ilerilere kadar hareketsiz, fakat yağmurlardan sonra gelen tazelik ile parlak duruyordu.

Sessizlik uzun bir zaman devam etti. Nihayet köyün arka tarafından öğle ezanı sesi geldi. Bugün cuma idi. Köylüler namazı

bekliyordu. Bu sırada Asım'ın, kalemdeki odacıya benzettiği etrafı ustura ile beyaz şerit gibi kesilmiş çember sakallı kısa boylu bir

adam ona seslendi : [İmamın evinde yatan molla sen misin?] dedi. Asım cevap verdi ve sözün arkası gelsin diye sordu.

-Burası ne köyüdür?

-Pınarlı. Sen nerelisin?

-İstanbul'luyum, dersten mezunum. Her sene orada vaaza çıkardım. Bu sene köyleri dolaşıyorum.

-Ahmet hocayı tanır mısın? Süleymaniye camünde.. .

-Evet, benim hocamdır. Asım yalan söylüyordu, fakat köylülerin dikkatini celbediyordu. Gene o çember sakallı adam dedi ki .

- Bugün bizim imam cumadan sonra kasabaya gidecek; çık da bize vaaz et!...

Asım, memnun kabul etti. Şimdi konuşuyorlar, birer ikişer rnescide doğru gidiyorlardı. Yolları üzerinde mütemadiyen gübre yığınları,

hep bir örnek tavuklar, açık kapılardan karanlık tavan tahtaları görünen ahırlar, gezinen çocuklar vardı. Bir çeşme başında beli

peştemallı; başı siyah bir örtü ile tamamiyle kapalı üçdört kadın şekli duruyor, erkekler geçerken bunlar arkalarını dönüyor, kafalarını

biribirine yaklaştırıyordu; kocaman çıplak bacakları tâ dizkapaklarına yakın, meydanda kalıyordu. Ağaçlar içinde kaybolan ahşap

mescidin şadırvanı bile yoktu. Sarıklı ve odun bedenli kuyudan çekilen su bir kütüğün oyulmasıyle yapılmış olan yalağa dökülüyor,

sular taşarak etrafta bir hayli yeri çamurluyordu. Bütün bu halk oraya gelince sağa sola sıçrıyor, zıplıyor, şikâyet ediyordu. Asım, bir

ufak hendek kazılarak halledilecek bu zorluğun idrak olunmamasına şaşıyor, acıyordu. Namaz kılındı ve bitince gençler dışarı çıktı.

Vaazı duyan halkın ekserisi tahta çekmenin, rahlenin etrafında dizildi. Asım mindere oturdu, bir müddet sarmaşıklarla örtülü yeşil

pencerelere, süzülerek içeri sokulan güneşe, açık kapıdan ilk ağaçları görünen koruya baktı. Sonra o güzel Türkçesi, halim, tatlı

âhengiyle vaaza başladı. Her zamanki gibi o ilk anlaşılamamazlık burada da görüldü; yüzler hayret içinde kırıştı. Bir müddet bu halde

kaldı; sonra kırışıklar açıldı, açıldı, merak içinde kalmış bir sima halini aldı. Köyün muhtarı, âyanı olduğunu haber aldığı çember

sakallı - bu sefer dikkat etti - çuha şalvarlı adam, gözlerini kapamış, her beğendiği, iyi anladığı sözün arkasından başını sallıyor, içini

çekiyordu. Bu vaıza Meşrutiyetin meşrutiyetinden başladı, çeşitli saflara girdi ve bir buçuk saat sürdü. Asım zaten âkaide(Dinsel

kuramlar) ait birçok kitaplar okuduğundan, bir hayli fıkralar bildiğinden bunları birer birer sarfetti. En parlak, en iyi bir yerinde hiç

bakmadığı, bir sayfasını bile kımıldatmadığı kitabı kapadı, sustu. Çember sakallı adam, Lâzoğlu, onu yanına çağırdı ve kat'î bir ifade

He [Ramazanı burada geçirr, benim evimde yat, kalk!] dedi. Asım hemen kabul etti. O akşam kasabadan dönen imam, cer mollasını

Lâzoğlu'nun yanında, kahve köşesinde, oldukça kalabalık bir halkaya riyaset eder gördü. Sözlerine dikkat etti: Bu genç adam sahi

tatlı anlatıyordu.Akşam güneş kapanırken sürüler dönüyor, inek, buzağı sesleri gurbet acılığını kalbe bir hançer gibi saplıyordu. Gece

beyaz ve kapalı perdeler arkasında gölgeler dolaşıyor, mehtapta çınarların artık yapraksız kalan dalları bu levhalarda akislerini

sallıyordu. Ramazan bitmişti. Onu gene bırakmadılar. Mektup yazıyor, herkes onunla istişare (danışma) ediyor, asıl imamın hükmü,

nüfuzu hep buna, bu cer mollasına dönüyordu. Jandarma kolu gelince bununla konuşuyor, öşürcüler buna dert anlatıyor, kolcular

tarlada rastlayınca evinden kmak istemeyen imama vekâlet ediyordu. Bir gün nahiye müdürü köye geldi. O gün Asım eski bir mektep

arkadaşına benzettiği bu adamın yanına çıkmadı, penceresinden, jandarma ile dolaşan bu redingotu yağlı, tüysüz çocuğa hırsla

baktı. Nihayet bir akşam heyet-i ihtiyariye, kendisinin imamlığa tâyini için bir kâğıt mühürlediklerini Asım'a müjdelediler. Asım, onu

artık buraya, bağlamak isteyen haber karşısında şaşırdı : [Nasıl, artık daima mı böyle, burada...] diye düşündü, kendi kendine:

[Olmaz, kabil değil!] dedi. Fakat bütün bir gece yağan karla esen rüzgârın tehditlerini duyarak işe razı oldu. Bir gece sonra, imamın

küçük oğlu onu kahveden çağırdı ve babasının yanına götürdü. Zavallı adam, yatağında hasta idi. Yüzünde öyle derin bir keder

gölgesi vardı ki, ocakta yanan köklerin ışığı yüzüne vurduğu zaman ölü bir kafayı aydınlatır gibi oluyordu. Kurumuş gırtlağından bir

hırıltı çıktı. Sonra yavaş yavaş anlaşılmaya başlıyan bir sesle yalvardı:

-Oğlum, diyordu, sen gençsin, ilmin var, hünerin var, her yerde geçinir, kendini sevdirirsin.. Bak, ben ihtiyarım, altı çocuğum, iki karım

aç kalıyor, çoluğum, çocuğum sokağa düşüyor. Bu karda bu kışta ben ne yaparım? Nasıl para bulurum? Bana acı, buradan git,

yerimi kapma, ekmeğimi alma,,, beni sokakta bırakmaya sebep olma... Sonra, tekrar hırıltılara gömülerek: Yaptığın günahtır,

cezasını çekersîn! dedi. Asım; hayret, esef içinde kaldı, cevap bulamadı. Yan odalardan çocuk sesleri geliyor, dışarıda fırtına kıyamet

koparıyordu; karşısındaki ise gittikçe korkunç bir hal almaktaydı. Bir iki kelime söyledi, çıktı. Artık kahveye uğramıyarak odasına176

dönmüştü. Vezirhan'ındaki arkadaşlarını düşündü, bir daha kendisini aramıya gelmediklerine şaştı. Sonra Istanbul'a, İstamatina'sına

hasret çekerek bütün gece ağladı. Ruhunda bütün rahata rağmen şu vesile ile bu köyden ayrılmaya, cebindeki otuz mecidiyesiyle

İstanbul'a dönmeye bir ihtiyaç duydu. Sonra imamı, açlığını, hastalığını, çocuklarını düşündü, bu biçare adamı, bu sefil, muhtaç fakir

ihtiyarı feda eden köy halkını ayıpladı. Bu sırada kendini böyle sokağa atan hükûmeti hatırladı, insan kalbinde daima, yer bulan

hiyanete, zulme karşı uzun müddet şaştı, düşündü, halledemedi. Sonra imamı kovan köy halkiyle memuriyetinden kovulmasına

sebep olanlardan büyük bir intikam almak arzusu duydu. Sabah olurken kalktı, cübbesini giydi, yüzüne atkısını sardı, heybenin

gözünde saklı mecidiyelerini aldı, sokağa fırladı. Aşağıda, tarlalar içinde kömür arabaları yola koyulmuştu. Bir horoz öttü, yakın

evlerden bir, iki öksürük duyuldu; sonra gene her şey sustu. Asım, gecenin bütün şiddetine ragmen karin pek az âdeta çamuru

ancak örtecek kadar yağdığını, hafif bir buz tabakasiyle derenin, batakların kapandığını gördü. Gittikçe mavileşen göğe, artık hiç

esmiyen rüzgâra baktı. Sonra yokuşu indi. Bir hasta kadar ateş içinde, ne düşündüğünü, ne yapacağını bilmiyerek yola çıktı.

Tarlalar, kar altında çok geniş nihayetsiz sanılıyor, telgraf telleri binlerce işaret parmağı gibi bir noktaya dikili; ona İstanbul'un, açlığı,

zulmün yolunu gösteriyordu. Prenköy, 1909

GARİP BİR HEDİYE

Çarşıdaki kuyumcu dükkânları önünde Feridun iki saattir dolaşıyor, hiç birine girmeğe cesaret edemiyordu. Satacağı bir şeyi

kalmamıştı; yalnız cebinde bir traş fırçası vardı ki onun bir değeri olup olmadığını sormak istiyordu. Velev ki fildişi saplı, nakışlı,

işlemeli olsun, bir traş fırçasının kıymeti ne olabilirdi? Bunu sormaktan utanıyordu. Hem sade utanmak değil, biraz da korkuyordu.

Muhakkak beş para etmiyecekti: Ona vaktiyle bunu hediye eden Yahudi [Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işe yarar!]

dediği zaman muhakkak eğlenmişti; bu bir azizlikti. Şimdi ona güvenerek nasıl soracaktı. Bir aralık içine öyle bir hüzün, bir ümitsizlik

doldu ki hemen oraya çökmek ve ağlaya ağlaya erimek, tükenmek istedi... Zaten aylardan beri dertler, endişeler içinde garip bir

baygınlık ârız oluyor, yüreğinde bir erime, bir tükenme hali seziliyordu; bu belki bir kalp illetiydi, beklenmiyen bir zamanda ölebilirdi.

Ne iyi olacaktı. Keşke şimdi, şuracıkta düşüp kalsaydı, kurtulsaydı... Cebinden fırçayı bir kere daha çıkardı, baktı: Alelâde,

herkesteki gibi, beş on kuruşluk bir maldı, buna bir kıymet verebilmek için insan ya mecnun olmalı, yahut kendisi gibi artık, açlık ve

sefalet içinde şuurunu yarı kaybedip hayallere kapılmış bulunmalıydı. Dönmeğe karar verdi, sonra vazgeçti, büyük mağazalara178

giremiyeceğini anlıyarak camekânında sekiz, on gümüş halka, bir kaç kâse, Yemen taşı duran ufacık bir dükkânın kapısını itti, bir

çıngırak öttü, içeride, mavi ışıklı bir ispirto lambasının üzerine eğilmiş yandan gözlüklü, keten önlüklü, kart, kırçıl bir kuyumcu,

loşluğa gömülü işiyle meşguldü. Gözlerini kaldırıp gelen adamı süzdü, sonra, isteksiz, hattâ biraz da ürkekçe: [Nedir, ne istersin?]

diye sordu. Feridun fırçayı uzattı: [Vaktiyle birisi hediye etmişti, dedi, kıymetli olduğunu, söylemişti, acaba hakikaten bir değeri var

mı? Bakar mısınız?] Öbürü merakla eline aldı, evirdi, - çevirdi, salladı, tırnağıyle kazıdı, sonra geri verdi:

-Beş para etmez, mezat malında eşi çok, dedi. Feridun kekeliye kekeliye, özür diliyerek çıktı... Kendi kendisine: [Hain Yahudi,

diyordu, beni meğerse aldatmış, az daha onun uğrunda ölüyordum da...] Filvaki öyle de oluyordu ya... Bundan, on sene evveldi,

Feridun, Mısır'dan Selâniğe dönüyordu, limana demir atmışlardı. Yolculardan kıyafetsiz bir ihtiyar Yahudi, güvertede dünyadan

habersiz, hırs ve heyecan içinde eşyalarını istif etmekle meşgul iken vincin altına girmiş ve tam o sırada, demir kancadan kurtulan bir

iri denk olanca ağırlığiyle herifin başına inerken o, emsalsiz bir çeviklikle hemen fırlamış, kucaklayınca Yahudiyi ölümden kurtarmıştı.

Fakat yük Feridun'un tam omuzunun yanından askerî kaputunu yırtarak geçmişti. Kendine gelen Yahudi eşyalarının arasından bir

kocaman kutu açmış, sıra sıra dizilmiş traş fırçalarından, bir tanesini ayırmış ve ona uzatarak:

-Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işine yarar; demişti. Ufak tefek eşya satan bu fakir adamdan zaten ne beklenirdi?

Fakat niçin öyle söylemiş, neden bu oyunu etmişti? Hoş, Feridun da o zaman bu söze ehemmiyet vermemişti ya! Fırçayı almış, bir

tarafa atmış, hattâ bavuluna koyarak, harpte, esarette, üç sene mütemadiyen kullanmış; kıymeti olacağını hatırına getirmemişti.

Fakat bugün uzun bir cenk, bir esaret ve felAket devresinden sonra İstanbul'a dönüp de yarı sakat, işsiz parasız kalınca ve bütün

malını, eşyasını elinden çıkarıp bir dilim ekmeğe muhtaç bir hale düşünce bu vakayı ve Yahudinin mânalı sözleri hatırlanmış, nihayet

işte gelip fırçanın kıymetini sormuştu. Demek beş paralık bir değeri yoktu ha... Atmak için hazırlandı, köşeye bırakıverecekti, lâkin ne

olsa bir traş fırçasına ihtiyaç olabileceğini düşünerek bu fikrinden vazgeçti, cebine soktu, yürüdü. Serencebey yokuşundaki kocaman

evlerini elden çıkarıp Ahırkapı feneri arkasına düşen çukur ve rutubetli fıkara mahallelerinden birine taşındıkları günden beri sefalet

büsbütün yakalarına yapışmıştı. Ana oğul ıslak ve kasvetli bir evde solucan gibi kıvrılarak ne eziyetli, ne matemli bir ömür

sürüyorlardı. Bu akşam, çarşıdan dönüşünde Feridun zaruretin bütün kasvetini yüreğine bir tortu gibi çökmüş buldu, annesine,

kısaca:

-Beş para etmiyor, nafile hülya kurmuşuz! ...] Dedikten sonra yukarıya, boş odaya çıktı, kafesi sürdü, nefes almak ihtiyaciyle

dışarıya sarktı. Belliydi ki yüksek yerlerde henüz güneş, neşe ve hayat vardı. Fakat buradan, çukur bostanlarla yıkık kale180

duvarları arasına gömülü şu, izbe mahalleden renk ve ışık çoktan elini çekmiş, bodur, sarsak ve kara evler tepesindeki azametli cami

kubbelerinin yüklü gölgesi altında çoktan seçilmez olmuştu. Henüz lâmbaların bile yanmadığı şu erken saate bir bodrum kapanıklığı

duyulan sokaklara karanlık başka türlü, yüreğe gam dolar gibi çöküyor, ağızlarına kadar taşkın bostan kuyularından etrafa kemirici bir

yaşlık yayılarak vücuttan evvel ruha işliyordu. Bu sarnıç kadar kapanık ve ıslak mahalleye şu satte hiç bir köşeden aydınlık sızmıyor,

hiç bir yerden ışık damlamıyordu. Halbuki denizin öbür yakasında Kadıköy, gurup eden güneşin ışıklarına boyalı çehresini, aynaya

eğilmiş bir şuh kadın gibi, uzatmış, renkler içinde bahtiyar bir gülüşle parlıyor, için için kizarıyordu. Bu kuytu, karanlık dehlizin

karşısında orası hayalî beldeler gösteren bir sinema şeridi gibi revnaklı (rengarenk) inanılmıyacak kadar şen, aydınlık görünüyordu,

Feridun şimdi bunu seyrederek, vücudunda mahallenin karanlığı ve gözlerinde Kadıköyü'nün ışıkları öyle ölüvermek arzusiyle

yanıyordu. Birden kızdı, elini tekrar cebine soktu; haftalardanberi kendisinde hiç olmazsa ufak bir kıymet farzederek bütün ümitlerini

bağladığı hediye onu âdeta yakıyordu: Yahudinin uzun ve seyrek sakallı, buruşuk, kirpiksiz çehresi karanlığın içinde dehşetli bir

vuzuh (açık) ile canlanarak hain hain gülüyor, ırkının kandırmağa pek elverişli olan yayvan şivesiyle:

-Aldattım seni... diyordu... Evet, aldatmıştı, en muhtaç, en perişan zamanında... Fakat insan bir traş fırçasından medet ummak, bir

define beklemek için ne kadar aptal olmalıydı... Kıllarından yakalayıp pencereden uzattı; aşağıda kale duvarlarına yakın bir iri yalak

taşı vardı; ortasını nişanladı, parmağını sokmuş bir akrebi silker gibi hızla attı ve görmek için dikkat kesilip baktı. Fırçanın kemik sapı

sert bir ses çıkardı. Sonra büsbütün çökmüş, koyulaşmış olan karanlığın içinde yanyana iki göz nokta parladı. Feridun bunlara, bu

maviye yakın bir renkle ışıldıyan şeylere uzaktan bir müddet şaşarak baktı, sonra birden yüreğini akıl almaz bir ümidin kapan gibi

sıktığını duydu; merdivenleri dörder dörder atlıyarak aşağıya koştu, sokağa fırladı, eğildi, göğün bellirsiz aydınlığını yüreğinde

toplıyarak süprüntüler içinde hâlâ pırıl pırıl yanan bu iki ufak şeyi, iki küçük taş parçasını ellerine aldı, gene koşarak içeriye döndü.

Idarenin (küçük gaz lambası) ölgün ışığına tutup baktığı zaman bunlarm birer elmas parçası olduğunu anlamıştı. Fakat acaba sahte

miydi? Yahudinin burada da bir hilesi, bir ihaneti mi vardı? Bütün gece gözüme uyku girmedi, sabahleyin alaca karanlıkta gitti, birgün

evvel uğradığı dükkânın önünde bekledi, kart ve kırçıl kuyumcu görününce hemen, dükkânı açmasını bile beklemiyerek taşları çıkardı:

-Bunlar ne eder? Dedi. Öbürü, iptida (önce) kayıtsızca bir göz attı, sonra gözlüğünü taktı, dikkatlice muayene etti, güneşe tuttu182

elinden bırakmamak ister gibi biraz tereddütlü ve nazik dedi ki:

-Temiz maldır, müşterisini bulursa iyi para eder, hele girin dükkâna bir daha görelim, bir paha biçelim! Feridun neden dolayı

Yahudinin bir adi traş fırçasını böyle girandaba (paha biçilmez) iki taş saklamış olduğunu bir müddet anlayamadı, fakat bir gün

tesadüfen öğrendi ki gümrükten mal kaçırmak için bazan en akla gelmez hilelere müracaat edilir ve işte böyle bir traş fırçasının

sapına biner liralık iki pırlanta konulduğu da olurmuş!

Feneryolu, 1919

BİR TAARRUZ

Boğaziçinin Anadolu kıyısındaki tenha, bayır ve yarı boş köylerinden birinde hırçın bir kış akşamıydı. Ayrıca yağmur yağıyordu. Fakat

rüzgâr öyle ıslak esiyor ve her tarafı öyle sırsıklam ediyordu ki yokuşlardan mütemadiyen seller akıyor ve oluklardan mütemadiyen

sular boşanıyordu. Bir haftadan beri sürüp giden bu kapanık ve yaş hava altında ahşap evler sünger gibi rütubeti çekmişler, şişip

doymuşlardı; artık suları ememiyorlar, dışarıya veriyorlardı. Harap yalılar, şişmiş ve çürümüş cesetler gibi suların keyfine uymuş

aşağıda sahile vura vura, cansız ve çürük, kımıldanır görünürken yukarıda, tepedeki kara ve ufâk evler, kargalar gibi simsiyah, sanki

bu naaşların (ölü) üzerine inecek zamanı gözlüyorlar ve kayalara konarak, havanın pusu içinde kabarmış, hareketsiz bekleşiyorlardı.

Gökte rüzgârın, aşağıda denizin çalkaladığı ve yükseklerde tepelerin, indirdiği bu su bolluğu, bu rütubet içinde köy, gecenin ıslak

abasını başına çekerek şu yalçın kaya dibinde bir serseri gibi çömelip kayıtsız uykuya varmıştı; ne ses, ne aydınlık vardı. Birden,

havada karanlığı bir ustura gibi acısız ve belirsiz yaran bir beyaz şimşek parladı, rüzgârın ıslaklığı içinde dumandan bir kol, bir ışıklı

sis sütunu, keramet gösteren nurdan bir asa gibi uzandı; derhal köyün bir parçasında, içinde, pelte gibi bir şeker parlaklığı ve184

tutkal yapışkanlığı sezilen tatlı, cilâlı bir güneş açtı; sonra gene karanlık çöktü: Son vapur, elinde aydınlık sopasiyle yolunu arıyarak

ve bununla karanlıkları yakarak geliyordu. Düdük, 'yaş gök ve ıslak hava içinde çürük bir tülbendin yırtılışı gibi akissiz, şevksiz bir

hırıltı gibi dağlarda bunaldı. Iskeleye ancak dört yolcu çıkmıştı. Bunlar bir müddet ayni sokakta yürüdükten sonra yan yollara saptılar,

gözden kayboldular. Hayrullah Efendi her akşamki gibi, bayırına tek 'başına tırmanmağa başladı. Aklı İnebolu'ya gönderdiği kereste

kayıklariyle motorunda idi; bu fırtınanın kendisine zararlı olabileceğini düşünerek endişe ediyordu, canı sıkılmış bir halde, etrafından

habersiz, başı muşambasının kukuletasına gömülü,. elindeki elektrik fenerini yoluna aksettire ettire, ağır ağır çıkıyordu. Tam fıstığın

altına, dok ve dolambaç yere gelmişti, birden gırtlağına bir elin yapıştığını ve alnına soğuk bir demirin dayandığını duydu, gerilemek

istedi, yapamadı; ilerleyeyim dedi, kımıldanamadı; mütevekkil ve âciz, durmağa mecbûr oldu, bekledi. Rüzgârın uğultusu içinde

bozuk bir ses: [-Cüzdanını) Diye emretti. Hayrullah Efendi şakağına uzanan tabancaya rağmen canına ilişmek istenilmediğini

anlayınca, bu ümitle pür helecan:[- Aman, dedi, peki, vereyim] Fakat gırtlağı hala o demir kıskaç içinde sıkışmış olduğundan bu

cümlesinin işitilip işitilmediğini anlıyamadı; yalnız bir eliyle cüzdanını çıkardı ve ötekine uzattı. Hemen serbest kalmak ve uzaklaşmak

istiyordu. Cüzdanda altı tane yüzlük ve bir çok da beşlik banknotlar vardı. Yedi yüz liradan fazla idi. Fakat canından iyi miydi? Sağlık

olsun, gene kazanırdı, tek hayatına ilişmesin de... Hırsız, karanlığın içinde telâşla, cüzdanı açtı. Hayrullah Efendinin elinden elektrik

lâmbasını kapıp bir atkı ile sarılı olan yüzünü göstermemiye çalışarak içini acele acele yokladı. Kâğıtların ûzerindeki yüz rakamını bu

keskin ışık altında daha cazibeli ve daha manalı görüyor, büyür gibi canlı duruyordu. Herif, vahşi sesiyle:

-Kımıldarsan vururum! Dedi. Eli bir müddet, kâğıtların üzerinde örümcek gibi korkunç, kararsız, şaşkın düşüncesiz dolaştı, parmaklar

büküldü, tereddüt eder gibi durdu, sonra yalnız bir tanesini, bir beş liralığı çekti, cüzdanı kapadı ve geri, sahibine, Hayrullah Efendiye

uzattı. Şimdi ışık sönmüş ve hırsız yokuştan aşağı çılgın gibi koşarak arkasına bakmadan, kaçmaya başlamıştı. Hayrullah Efendi

korkaktı; fakat hem dinç, hem de çok meraklı, mütecessis bir adamdı. Şu. acemi ve acaip hırsızı, geçirdiği korkuya rağmen,

kovalamak arzusuna karşı koyamadı, ferah koşmak için kukuletasını indirdi ve daha fazla düşünmeden merakın ve memnuniyetin

verdiği bir cesaret ve bir şevkle kaçanın arkasına düştü; yuvarlanır gibi sür'atle bayırı indi, karaltılar içinde, bastığı yeri görmiyerek,

koşuyor, yetişmeye çalışıyordu. Aşağı inmişti, birden aydınlık bir pencere altında ötekinin hızlı hızlı çarşıya doğru gittiğin'ı gördü,

takip edüdiğinin farkında değildi; artık koşmuyor ve telâş göstermiyordu. O önce, bu arkada çamurlu ve selli sokakları döndüler, ,186

nihayet iki açık bakkal dükkâniyle bir kahvenin şevklendirdiği aydınlık bir meydanlığa, köyün ufacık çarşısına geldiler. Hırsız dosdoğru

bir bakkala girdi. Hayrullah Efendi, duvar dibinden sinsi sinsi yürüyerek cama yaklaştı ve eğilip iki turşu kavanozunun arasından

içerisine göz attı. Herif atkısının ucu ile terlerini siliyordu, beti, benzi uçmuş, hasta yüzlü, traşı uzun, zayıf, perişan bir adamdı,

arkasında asker kaputu bozmasından yarı palto, yarı hırka garip bir elbise vardı. Sık sık soluduğu ve etrafına şaşırrnış gibi baktığı

dışarıdan bile farkolunuyordu. Bakkal raftan bir okka ekmek aldı ve ona uzattı; öteki bunu derhal kaptı, bir ucundan koparıp koca bir

lokmayı hemen ağzına attı. Bir taraftan yiyor, bir taraftan kâh zeytin çanağını, kâh sucuk halkasını göstere göstere başka şeyler

istiyordu. Bu ne acemi, ne aç, ne zavallı bir hırsızdı. Hayrullah Efendi yüreğinin ezildiğini duyarak ve kendisini göstermiyerek herifin

çıkmasını bekledi. Müsterih (Rahatlamış) gibi telâşsız uzaklaştığı zaman artık arkasından gitmeyi lüzumsuz buldu, dükkâna girdi:

-Bu çıkan adam kimdir? Diye sordu. Aldığı cevaptan anladı ki ona bu gece, bayırda, fıstığın dibinde tabanca uzatıp gırtlağına yapışan

ve sonra yediyüz liranın içinden beş lirasını alarak kaçan bir hırsız değil, namuslû bir aç adamdı. Kimbilir ne vicdan azaplarından, ne

mücadelelerden ve kaç günün açlığından sonra, her teşebbüsü, her müraçaatı ümitsiz, eli böğründe kalıp bu taarriıza karar vermişti...

Zira mütareke senelerinde bulunuyorlardı; cepheden veya esaretten kadit (sıska) halinde dönen, hastahaneden tedavisi bitmeden

sakat ve illetli olarak kapı dışarı edilen nice ihtiyat zabitleri vardı ki ne maaş alabiliyorlar, ne iş bulabiliyorlardı. Senelerce tahassürünü

(hasret) çekerek yaşadıkları hudutlardan evlerine dönünce açlıktan ve sefaletten bir nebze saadet ve rahata kavuşamamışlardı. Bu bir

devir idi ki, yalnız askerî bir felâkete inhisar etmiyordu; içtimaî (sosyal) cihetten de dünyanın en korkunç, usandırıcı ve kemirici bir

devresi idi; koca bir insan nesli, mecalsiz babalar, ezgin analar, gıdasız çocuklarla bilhassa bozulan bir ahlâk He kavruk, yatkın

çürük kalrnıştı. Demin gırtlağına sarılan adam, kendisi burada kârına bakıp işini yoluna koyduğu sıralarda, dört sene, göğsünü; o işin

rahatça görülmesine, tâ uzaktan, harp meydanlarında siper yapmıştı. Zorla aldığı para bir hisse, bir hak idi. Hayrullah Efendi, ertesi

gün bir kayık erzak hazırlattı ve onun evine gönderdi; götüren adam avdetinde anlatıyordu:

[-Kapıyı bir kadın açtı, [Olamaz, bizim efendinin şimdi bunları alacak vakti yok, yanlış getirdiniz!] diyordu. O sırada kocası geldi,

[Kim gönderdi?] diye sordu, biz söylemedik fakat anlamış olacak ki, israr etmedi, başını öte yana çevirdi, pek iyi göremedim amma

galiba ağlıyordu!

AYŞE'NİN TATILI

Anası, Antikacıların evini ovmak için gittikten sonra yalnız kalan Ayşe bahçedeki çıkrıklı kuyudan çektiği suyu sabahtan beri ocağın

üstünde duran kazana döktü ve patiska entarisinin eteklerini kuşağına sıkıştırıp çömeldi; sepetteki çamaşırları çitilemeye başladı.

Ana kız [Abdinin köşkü] denilen , bu harap, korkunç, yalnız kovukta bekçi gibi oturuyorlardı. Bundan kırk sene evvel, kimbilir

nasıl bir eğlence fikrine hizmet için yapılmış, fakat o zamandanberi metruk (terkedilmiş) kalmış bu ev, yıkık duvarları, çökmüş çatısı,

dökülmüş kafesleri, her taraftan ayrılmış sıvalarıyle eski bir mezar gibi ölümü düşündüren bir renk, her geçene: [Siz de, herkes de

benim gibi olacaksınız, yıkık duvarlar kirli yosunlu, iğri bir taş; üzerinde eşinen bir iki köpek, o kadar!] diyen bir ses vardı. Her

tarafından deve dikenleri fırlamış olan bahçesinde, daima açık kapısından mahzen gibi karanlık bir oyuk içinde tavan tahtaları

farkolunan ahırında samanlı gübreler yığılmıştı; üzerinde bir sürü tavuk mütemadiyen eşiniyordu. Kuyunun yanındaki incir ağaçları bu

harabenin noksanını tamamlıyor, her sene daha ziyade kuvvetlenerek nankör dallarıyle eve yaslanıyordu. Uzakta, bir taraftan denize

doğru çoğu zaman sisler, buğular içinde kalan şehir görünüyor, geniş bir çiftlik arazisi olan öbür yanında, ilerideki dağlara kadar ise

bir ağıl bile göze çarpmıyordu. Ayşe'nin önündeki leğende sabun köpükleri taşıyor, bembeyaz buruşuklarla büzülmüş olan ellerinin

her hareketinde saçlarına, çıplak bacaklarına, bazen gözlerine fırlıyordu; bunların içinden bazı inatçıları da mütemadiyen karnına

düşüyor, soluk entarisini pembe etine yapıştırıyordu. Kazandaki su kaynadıkça kireç gibi bir renk alıyor, içindeki habbeler (su

baloncuğu) irileşerek şişiyordu. Dışarıda hararetli bir güneş iki gün evvelki yağmurların rütubetini bu süprüntülükten çekiyordu. Şimdi,

hiç bir tarafta bir nefes bile yoktu; fırtınadan önceki ağır, dertli durgunluk içinde gübreleri karıştıran serçelerin cıvıltısı işitiliyordu. Ayşe

mutfağın demir parmaklıklı yüksek penceresinden, arasıra doğrularak göğe bakıyor, semanın bir tarafdan barut renkli şişkin kulatlar

vadide gölgelerini sürükliyerek yürüyorlar ve yürüdükleri yerleri daima siyaha boğuyorlardı. Üzerlerindeki siyahlığın kanatlarına aksiyle

karasineklere dönen arılar, ahırın teneke kaplı penceresinin yanındaki delikten içeri kaçıyordu. Ayşe nalınlarını sürükliyerek

bahçedeki çamaşırları topladı, elbisesi benek benek çıplak vücudüna yapışıyordu; ocağın ateşini çekti, yağmuru bekledi. Evvelâ

avlunun su birikintisine bir iki damla düştü, sonra gök şiddetle çatladı, incirin yapraklarında bir gürültü koptu, yağmur dökülmeye

başladı. Yağıyor, yağıyor, sonu gelmiyordu. Her taraf ocağın içi gibi simsiyah olmuştu. Bir kenarda ya nan odunlarxn gittikçe parlıyan

ziyası kirli sularda altın menevişlerini gezdiriyordu. Ayşe bir yere vuruluyor gibi bir ses duydu, pencereye koştu; kapının siperinde bir

erkek gördü; başında kalpak, arkasında aba vardı. Kolunda asılı duran tüfeğin ağzı, yanındaki iri köpeğ'ın kulaklarına dokunuyordu.

Birden anladı, Antikacının oğlu avdan dönerken yağmura tutulmuş, evlerinde daima çamaşır yıkayan, tahta silen bu kadının

kulübesine sığınmıştı. Hatırına hiç bir şey gelmiyerek: ((Kim o, ne istersin?], diye sordu. Öbürü beklemediği bu ince, genç sesten

şaşırarak: [Fatma Hanım burda değil mi?] dedi. Ayşe hemen cevap verdi:

-O size gitti, tahtâ silmeye, ne yapacaksınız Avcı yağmura tutulduğundan yoluna devam etse sırılsıklam olacağından kapıyı açmasını

söyledi, Ayşe ipi çekti, mutfağa kâçtı. Yağmur saçma gibi yapraklara vuruyor; camlara serpiliyor, oluksuz damın her tarafından

çarşaf gibi dökülüyordu. Ali Bey, sofranın yıkık yerinden yağmur altında garipleşen, çamurları açılan yola bakıyordu. Ayşe kapının

aralığından onu seyrediyordu. Erkek dönünce kızı, orada açık saçık kendine bakar gördü; iki iri siyah gözün lezzetle bakışlarından

birşey; gururunu, şehvetini kışkırtan bir tesir buldu, gülerek dedi ki:

-Kız sen, burada yalnız korkmuyar musun? O, belki yalnız değildir diye bir tecrübe ediyordu; Ayşe cevap vermeden, vahşi bir utanç

içinde kaçtı, Ali Bey arkasından atıldı. Kız, elleriyle yüzünü kapamış, üzerinde ıslak entarisi, ayağında nalınları, kazana dayanmış

duruyordu. Vücudunda. yabancı bir elin sıcak temasını duyunca korkarak bağırdı, öbür köşeye kaçtı. Ali Bey bu yağmurdan, bu

karanlıktan, bu çıplak, ateş gibi yanan vücuddan daima artan bir haz bularak takip etti, kollarını açarak hücuma koştu. Fakat

mutfağın bir köşesinden yavaş yavaş dışarı sızan çirkef üzerinde ayakları kaydı, başı ocağın sivri taşlarına doğru yüzüstü, bir

korkuluk gibi devrildi. Öbürü dışarı fırladı, bir müddet evde yağmurun şakırtısından. başka bir şey düyulmadı.. Ayşe bu uzun

bekleyişten bir şey anlamayarak, fakat bir korku duyarak kapıya yaklaştı, aralıktan baktı... Ali Bey arkasında abası, ayağında

poturları, çirkef içinde, o halde upuzun yatıyordu. Kız, kalbi bir canavar pençesi altında boğulmuş, her tarafı titreyerek evvelâ hile

sanmak istediği bu yatışta bir ölü hali gördü, içeri koştu. Yerdeki çirkef üzerinden pembe bir yol açılıyordu. Dokunmağa korkarak

uzaktan baktı. Bu şu, çirkefe Ali Beyin çatlamış beyninden sızıyordu. Artık bir ölü idi. Ayşe'nin gözleri bulandı, yüreğinden sanki bir

şey koptu; sapsarı, halsiz, orada bir yere dayandı.. İnanamıyordu inanmak istemiyordu. Korktu. Kelimenin bütün mânasiyle korktu,

gözünün önünde bir halk bir kalabalık gördü; onun içinde askerler vardı, tüfekler parlıyordu, kılıçlar çekilmişti. Hemen yerinden fırladı,

bir sevki tabiîye (refleks) uyarak bu mundar cesedi oradan kaldırmağı düşündü; nasıl? Etrafına bakıyor, her tarafı dinliyor, korkuyordu.

Yağmur deminki şiddetle kaplamalara çarpıyordu. Camdan dışarıya uzandı; daha ilk bakışta ahırı, açık kapısından bir mezar gibi192

karanlığı kendine bakıyor gördü. Bunda bir davet farketti: Yerini bulmuştu, iş onu oraya kadar götürmekten ibaretti. Kendinde, on

dokuzunu bulmamış bu soluk, sıska vücudu taşıyabilecek bir kuvvet hissetti; nefretle ellerini sürdü, sırtüstü sürüklemeğe cesaret

edemiyerek onu çevirdi. Ölünün açık duran gözleri bu hareketle kendi kendine kapandı. Bu sırada sokak kapısını biri salladı, sonra

tırmalanmağa başladı. Ayşe deli gibi pencereye koştu. Ölünün köpeği iki ayağı üzerine kalkmış, sahibini arıyor, sabırsızlık alâmeti

gösteriyordu. Kız, cesareti bütün bütün kırılarak donakalmıştı; peki onu ne yapacaktı? Cesedi ahıra götürmek için bahçeden

geçecekti, köpek sahibinin böyle çamurlar içinde bacaklarından sürüklenerek taşınmasına razı olacak mı? Hayvana tekrar baktı,

kulaklarını

dikmiş, içeriyi dinliyor, kısık sesler çıkarıyor, gözleri kapının aralığında bekliyordu... Ayşe şakaklarına doğru mütemadiyen bir ağırlık

çöktüğünü, ensesindeki damarların şiştiğini duyuyordu. Kalbi parçalanacak gibi vuruyor, gözlerinin önünde sinek gibi bir şeyler ağır

ağır uçuyordu. Ölmeğe hasret etti. Fakat artık kararını vermişti, anası dönmeden her şeyi, hepsini temizliyecekti. Bakır maşrapayı

mutfaktan kaptıktan sonra kapıyı iki parmak aralık etti, köpek koklıyarak burnunu uzattı; yavaş yavaş üç parmak, sonra bir o kadar

daha açtı, mengene içinde gibi uzanan bu müthiş başa kuvvetinin bütün müsaadesiyle bir darbe indirdi; maşrapa bir tarafa düştü,

köpek de oraya devrildi, bir müddet çabaladıktan sonra kaskatı kaldı. Yağmur şiddetini azaltmıştı, gene de yağıyordu. Evvelâ ahırda

paslı, kırık bir kürekle muvakkat (Geçici) bir çukur kazdı, sonra iki cesedi oraya sürükledi. Ölünün cebindeki saat daha işliyordu, onu

alıp almamak için tereddüde düştü, sonra bıraktı; gübre ile üzerin'i örttü, iliklerine kadar ıslanmıştı. Mutfağı temizledi, ocağa tencereyi

astı; su kaynadıktan sonra fasulyeleri attı. İşi bitmişti; anasını bekledi. Ertesi gün, sabahtan akşama kadar ahırda kalıp derin bir

çukur kazdı, Ali Beyle köpeğini oraya sakladı, üzerine gübre çekti ve gece vücudunun yorgunluğu sayesinde fikri ûyuşmuş ölü gibi

uyudu. Köpeğiyle beraber kaybolan Ali Beyin bu esrarlı kayboluşu her zaman olduğu gibi bir müddet hayattakileri meşgul etti, sonra

yavaş yavaş silindi, gitti. Bir ay sonra, genç bir köylü, yolda Ayşe'nin anasını hizmete gider gördü; o anda evde yalnız kalan kızını

düşündü; hemen koştu, harabenin yıkık bir deliğinden içeri atladı. Ayşe mutfakta odun kırıyordu. Kapının gıcırtısı üzerine başını

çevirdi, ayakta kendine bakarak sırıtan köylüyü gördü; eliyle gözlerini kapadı; onu da düşürmemek, öldürmemek, o azabı ve ıstırabı

bir daha çekmemek için., müdafaasız kendini terketti.

Erenköy, 1909

GARAZ

Anası, bir köşeye büzülüp melûl melûl oturan kızına baktı baktı; acıyacağına öfkelendi. Öfkelenince memleket tâbiriyle beddua

ederdi:

-Kızıl kızıl bişesin de kızıl ataşa düşesin! İstanbul'a gideceğine aklının bardağı kırılaydı da senden kurtulaydık! Diyee çıkıştı, Nebile

cevap vermedi. Kavga edecek halde değildi; bitkindi. İşitmezlikten geldi, tekrar düşünmeğe daldı. Küçük kasabanın elektriği üç

gündür bozuktu; zaten ikide bir bozulurdu; bozulmadan işlediği, var mıydı ki? İşte gene odada ufacık bir lâmba yanıyordu. Sanki

aydınlatmak için konulmamıştı; çıplak duvarları gölgelerle doldurmağa, girip çıkanlarda, oturanlardan ziyade onların gölgelerini

seyrettirmeğe yarıyordu. ilk soğuklar ve ilk sürekli yağmurlar başladığı için de ışıksızlık kızın büsbütün hüzüne dokunmuştu. Yüreği

her akşamkinden şişkindi. Artık hep böyle, burada., kasabada mı yaşamağa mahkûmdu? Taksim meydanı gözünün önüne geldi.

Şimdi sağnak altında asfalt yollar şıkır şıkır parlıyordur; otomobiller nasıl koşuyor, halk nasıl kaynaşıyordur! Tramvay çanlariyle korna

seslerini âdeta duyuyor, dirıliyordu. Pencereden bakıverse o manzarayı görecekti, sanki... Halbuki dışarıda, duvar ardlarına sinmiş

kerpiç evleriyle her dönemeçte çıkmaz sanılan iğri büğrü, çoktan el ayak kesilmiş dar sokaklariyle zifiri karanlık, çürük bir kasaba195

lâşesi (leş) yatıyor. Gözleri doldu; Beyoğlu caddesi o mahşer kalabalığı ve iki keçeli ışıltılı vitrinleriyle hatırına gelince içini

çekmekten kendini alamadı. Geçen yıl, bu mevsimde ve bu saatlerde sinema çıkışı kız, erkek bir sürü arkadaşla pastacılara uğrayıp

ne isterlerse atıştırmış, üstelik kutu kutu doldurup apartımana götürmemişler miydi? Ya, dadandığı muhallebici... Keşkül üzerine

dondurma yerler ve tekrar sinemaya koşarlar, gece seansına yetişirlerdi.Geçti o günler, bitti o bolluk! İstanbul çok uzakta... İçinde

kendisi bulunmadığı İstanbul'un gene eskisi gibi bildiği parlaklığı ve kalabalığiyle yaşamakta devam ettiğine âdeta inanamıyordu.

Nebile harp başlangıcında babasının hem yolda katık, hem şehirde azık olur, masrafı azaltır diye heybelerine kuru dut, cevizli sucuk,

bastık, erik pestili doldurarak İstanbul'a, gidişini gayet iyi hatırlıyordu. Kasabadaki küçücük dükkânı için mai satin alacak, üç hafta

sonra dönecekti. On altısına basmış, boy atmış, bakışları dişileşmiş esmer kıza, fırçalanmamaktan paslı bakır rengine çalan koca

koca, yüksük kalınlığında bir sıra dişlerini gösterip sırıtarak:

-Sana da fistanluk getiririm! ...Demişti. Fakat aylar geçmiş, geri dönmemişti. Gönderdiği mektuplarda eski harflerle yazdığı için

Nebile ortaokulun son sınıfında olduğu halde bunları mahkeme kâtibine okuturdu işlerinin bitmediğini, yeni işlere girdiğini bildiriyor,196

sonunculardа da artık oraya yerleşmek, yakında kendilerini aldırmak niyetinde olduğunu söylüyordu. Kasabaya yayılmıştı:

-Çerçi Halil işini düzmüş... Haydi, o da çıksa bir tahta, salınsın bir kaç hafta! Nihayet bir gün yolcu oldular; Haydarpaşa garına indiler.

Anası da, kendisi de yeldirme biçimi uzun mantolu, siyah başörtülü idiler; birbirlerine sokularak ve Kavaf Ahmet ustanın nalın sesi

çıkaran kaba kunduralarını parkeler üzerinde acayipçe takırdatarak köstekli adımlarla yürürlerken Nebile babasındaki değişikliğin

farkına vardı; Kasketi atmış, başına siyaha yakın, kadifemsi bir şapka geçirmişti; pantalonu, baldırlarından kopçalı ve büzmeli değildi

artık... Mintanı da bırakmış kravatlı gömlek giyiyordu. Ayakkabıları iki renkli, pırıl pırıldı. Fakat asıl değişme tavırlarında: Kaymakam

beyin kasabada gezisini hatırlıyor; eşraftan Kollukcu'nun oğlu gibi göğsünü çıkarıp ensesini şişirerek azametle bir gidiyor ki... Daha o

gün denizden, vapurdan, otomobilden başlıyarak Nebile sonu gelmiyen bir heyecan Alemine girivermişti. Hele babasının Taksim

Meydanı karşısında tuttuğu apartmanın asansörüne binip de yükseliverdikleri zaman salavat getiren anasına sarıldığını hiç

unutmamıştır. Ama sonraları bu acemiliğin yüzüne vurulmasından kızarıyordu; babası eve beş yüzlük banknot desteleriyle döndüğü

akşamlar yarenlik olsun diye o vak'ayı hatırlatınca çıkışıyor, aksilik ediyordu. Şehirli görünmek gururu kasaba kızının İstanbul'dan

aldığı ilk kötü huy oldu ve, birkaç hafta geçince babasiyle anasının yeni hayata kendisi gibi uyamayacaklarını, daima kaba, geri,

taşralı kalacaklarını anlayınca hırçınlaştı. Onlarla beraber bulunmaktan, insan içine çıkmaktan utanmağa başlâdı. Oluk gibi akan

parayı nasıl sarfedeceklerini bilemiyorlardı. Zaten bir müddet ana, kız büyük mağazaların sadece vitrinleri önünde durup bakmışlar,

içeriye girmek cesaretini bulamamışlardı. Fakat apartmanın bodrum katındaki kiracı Fitnat hanımla ahbap olunca iş değişmişti,

kadın, taşralıları peşine takmış, bu mağaza senin, o dükkân benim, ikisini de alış verişe, gezip tozmaya, terziler bularak, işçi kızlar

tutarak giyim kuşama alıştırmıştı; kâhyalıklarını ediyordu. Derken yeni dostlar peyda olmuştu. Altı ay geçmemişti ki ayaklarında

mantar ökçeli iskarpinler, başlarında tüllü şapkalar, Beyoğlu kalabalığına gülünç bir ana-kız daha katılmıştı. Nebile yalnız başına

çantalar, eşarplar, eldivenler ne bulursa alıyordu. Bir çok şoför, tezgâhtar, dükkâncı kız veya pastacı tarafından tanınan, [Küçük

hanımefendi] diye çağırılan sayılı tiplerdendi artık... Hacıağanın. kızı muhitinde nam salmıştı. Komşular [Kabak çiçeği gibi açıldı. Ne

malmış meğer! diyorlardı. İkinci sene plâjlara da dadandı; yüzüyor, kumda yatıp güneşleniyor, dans ediyor, kürek çekiyordu. İşsiz

güçsüz delikanlıların etrafında dönüp dolaştıkları Nebile bir şımarmış, bir arsızlaşmıştı ki... Anasını durmadan, nefes aldırmadan198

azarlıyor, babasını adam yerine koymuyor, ağzmı açarken susturuyordu. Hele birlikte sokağa çıktılar mı etrafındakileri, onlardan

ölmadığına inandırmak için muhakkak ya ileride, ya geride yürüyor, eve dönünce de [Beni yerin dibine geçirdiniz! Rezil ettiniz! diye

kıyametler koparıyordu. Saçlarını sarıya boyatmış, perçemlerini bir gözünün üstüne indirerek Veronica Lake'e benzediğine inanmıştı.

Ayak tırnaklarına kadar boyanıyor, bütün tuvalet eşyasını markalarından tanıyordu. İki kere nişanlandı; ikisinde de yüzükleri geri verdi;

nişan bozmak modasından bile geri kalmamıştı. Her seferinde çeyiz düzülüyor, piyasaya yeni kumaşlar, modeller çıktığı için onlar bir

yana atılıp tekrar yenileri yaptırılıyordu. Anasının kolları kalın, kakmalı ve okkalı altın bileziklerle yerinden kalkmaz halde idi; kürklerin

birini çıkarıp ötekini giyiyorlar, bakmağı bilmediklerinden hepsini her yaz güvelere yediriyorlardı. Beş sene, bütün çılgınlıklariyle,

sonradan görmüşlüğün en kaba, zevksiz, tuhaf sahneleriyle bu hayat böyle sürdü. Son aylarda idi. Nebile bir delikanlıya gönül verdi;

fakat nişanı bu sefer erkek tarafı bozmuştu. Zira hacıağanın bir çokları gibi ancak sermayesini kurtarıp memleket yolunu tutacağını

öğrenmiyen kalmamıştı. Çerçi Halil tam son günlerde, birdenbire eskisinden hasis, meteliğin hesabını arar, sorar bir hale geldi. Ne

varsa sattı; kürklerinden başlıyarak apartımanın perdelerine, kadınların iç çamaşırlarına kadar... İlle üçüncü mevki vagonla dönmek

istiyordu; Ağlıya bayıla, saç baş yolarak ikinciye zor razı edebildiler. Tren dolu idi; bulabildikleri tek yeri Nebile'ye veren ana baba

seyahatini koridorda, heybeler, bavullar, torbalar üzerinde yaptı. Kadın bir türlü benimseyemediği, daima kasaba hasreti çektiği, taş

dibekte tokmaklarla bulgur dövemediğine yandığı hayattan ayrıldığına âdeta memnundu. Erkek kederliydi ama belli ki yıkılmıyacak,

küçük dükkânına yeniden ısınacak, çok küçük ölçüde olmakla beraber gene beş, on kuruş kâr etmekle teselli bulacaktı. Beş yılın

beyliği katı, yalçın ruhlarında çatlaklık değil, iz bile bırakmamıştı. Asıl çöken Nebile idi ve ana baba için asıl kaybedilen ne servet, ne

ümit idi; taze kızlarıydı. Nebile'nin her çeşit zevkini ala ala heylerle en debdebeli şekilde sürdüğü İstanbul'dan ayrılarak yirmi bir

yaşında, kasabadaki dört duvarla çevrili, helâsı sokak kapısı yanında, bir tek kavak ağacı zor besliyen kavruk bahçeli izbe kasaba

evine dönüşü pek hazin olmuştu. Hele bir kere saat kulesi meydanında eski ardiyeden bozma sinemaya gidip de katı iskemle

üzerinde kasaba halkına karışarak dakikada bir kopan kovboy filmi seyrettiği günün akşamı bayılmıştı. İstanbul'u daha ziyade

kokuları ile düşünüyordu: Otomobillerin benzin kokusu, sinemaların lâvantalı kadın ve briyantinli erkek kokusu, pastacı Zarın vanilyalı

hamur ve rendelenmiş badem kokusu ile! Geceleri pencereden dışarıya ürke ürke göz atınca coşkun insan kalabalıklarını aydınlatan

keskin elektrik ışıklarını bulamamak, otomobil ve tramvay gürültülerini işitememek, aksine kasabanın kerpiç kesmiş sükûtunu, buz

tutmuş hareketsizliğini yatağının içinde bile karlı gece imişçesine duymak... Nebile'yi bitirmişti. Kendisi İstanbul'da har vurup harman

savururken yarı aç, yarı tok Fakülteye devam ederek yakında doktor çıkacak olan komşu polisin kızı Hanife'ye rastlamaktan

korkuyordu. Bütün heyecanlarının tükendiği bu genç kız yüreğinde artık bir tek his hüküm sürüyordu: Babasına karşı hudutsuz bir

kin, bir garaz! Küçücük kasabasında, mavi gözlü mahkeme kâtibine gönlünü kaptırarak yerine getirilmesi kolay bir takım basit

emellerle memnun yaşarken ve daima böyle yaşayacak iken İstanbul debdebesini tanıtan, sonra hepsini elinden alan bu babaya

düşman kesilmişti. . Gerçi Halil işin farkında idi; ikide bir karısına dert yanıyordu:

-Hele şu kancığa bak! Ayağına mıh batasıca! Öz babasına garaz bağlamış. Ben nideyim? Yeldim yeldim yol verdim, emeklerimi sele

verdim. Dünyadır bu. Başımıza geldi işte bir kelli. Malımı it yediği yetmiyormuş gibi şimdi de bağrımı bit yiyor! O, böyle sızlanırken

gün geçtikçe süzülüp solan Nebile'nin ufacık kalmış yüzünde büsbütün iri görünen yaşli siyah gözleri akşamüstü yağmur altındaki

Taksim Meydanı gibi sırsıklam, parıl parıldı. Babasının sesini işittikçe,garazdan yüreği burkularak ve öğrendiği İstanbul lehçesini

unutarak memleket ağzıyle söyleniyordu:

-Sakalın teneşirde sabunlana!

Şişli, 1947

SON

Refik Halit Karay _ Memleket Hikayeleri